

O C G L

Bulletin

Algemene
Ledenvergadering
Donderdag 25 maart
19.30 uur

Excursie zaterdag
22 mei
ruïne kasteel
Valkenburg

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

20 jaargang nr 1

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. M.J.Offermans Schoolstr. 88 6374 GZ Landgraaf, 045-5314079

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Platkloep A.J.H.Heinen Schoolstr. 86 6374 GZ Landgraaf 045-5312230
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
IT/ Automatisering vakature
Culturele raad J.J.H.Rietveld, Clausstr.22,6373 JR Landgraaf 045-5311415

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail secretaris@heemkunde-landgraaf.info

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar (pas studiezaal inbegrepen)
Toegangspasje werkpl. € 9 euro per jaar

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voeëgelsjtang 12 6373 BJ) 045-5322820 (tijdens studiezaal)
E-mail-adres: OCGL@home.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Na kenningsmakingsbezoek toegangspasje verplicht

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.
Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter

Alsof er normaal door het jaar binnen de vereniging al niet genoeg werk verzet moet worden, hebben de maanden december en januari de kroon gespannen. In november werd begonnen met het inpakken van materialen die niet direct nodig waren. De bibliotheekcollectie kreeg een extra onderhoudsbeurt. Alles werd overgebracht naar ordners van dezelfde maat. De zadelmakerij verdween naar de Groenstraat voor het toekomstig rijtuigenmuseum van de heer Dassen. De collectie stenen ging gedeeltelijk terug naar de bruikleengevers en gedeeltelijk naar de heemkundevereniging Vaals. Zo werd het langzaam leeg in de rekken en kasten in het Klooster in Waubach. De dozen stonden gestapeld op karretjes te wachten op de verhuizer. Ondertussen ging een ploeg vrijwilligers aan de slag in Nieuwenhagen om in de nieuwe ruimte de rekken op te bouwen. We wisten dat er een dertigtal staanders waren die ingekort moesten worden. Op de galerij bleek niet overal dezelfde maat beschikbaar te zijn. Er moesten dus nog een aantal staanders ingekort worden, maar voor kerstmis was alles klaar.

Op 5 januari 2004 stond de verhuizer voor de deur. Op twee locaties stonden vrijwilligers klaar om de handen uit de mouwen te steken. Twee dagen ging het zo door. Wagens laden, wagens uitladen, dozen op de plaats zetten, dozen leegmaken en rekken vullen. In Nieuwenhagen was op een paar bouwlampen na, nog geen verlichting aanwezig. Vanaf de woensdag kon ook aan de aankleding van onze ruimte worden gedacht. Aan het einde van de week waren we zo ver, dat we konden zeggen: "we gaan woensdag open!"

We zijn nu enkele weken verder en onze nieuw studiecentrum is volop in gebruik. Het ziet er perfect uit. De ruimte straalt kwaliteit en professionaliteit uit. Er zijn al mensen die zeggen dat het net het rijksarchief in Maastricht lijkt met de galerij, alleen dan natuurlijk een stuk kleiner. Mensen van andere heemkundeverenigingen weten niet wat ze zien en kunnen ons alleen maar feliciteren. Een heemkundevereniging met een wetenschappelijke bibliotheek in een eigen moderne omgeving. Ik weet zeker dat we dit in ons land niet zo snel bij een andere vereniging zullen vinden. Toen ik foto's van ons nieuwe centrum aan het bestuur en collega's van de gemeente Heeze-Leende liet zien, wisten ze niet wat ze zagen. Bewondering en waardering alom. Zo had men zich een heemkundevereniging nooit voorgesteld. Vanuit mijn functie als projectleider bouwen kom ik ook op nogal plaatsen en zie ik veel en zelfs ik kan jullie

garanderen, dat ik zo'n accommodatie nog nergens bij een vereniging die niet actief is op het gebied van sport en dat soort zaken, ben tegengekomen.

Wij mogen dus best reuze trots zijn op ons nieuw onderkomen en dat zal ik nergens onder stoelen of banken steken. Ik zie dit nieuwe centrum ook als een blijk van waardering van de gemeente Landgraaf richting onze vereniging. Natuurlijk hebben we te maken met huur- en exploitatiekosten maar er is ook enorm geïnvesteerd. In een tijd van bezuinigingen en een terugtrekkende overheid mogen we daar zeker niet aan voorbij gaan.

Wanneer je in een gebouw zit met andere participanten moet je rekening houden met elkaar. Dat is wennen. De kantine is voor ons alleen beschikbaar op woensdagmiddag en zaterdag. In de kantine staat noodmeubilair en op woensdagmiddag lopen ook andere mensen binnen voor een kopje koffie. Koffie en frisdrank komt uit de automaat. Toch lukt het in elk geval al op zaterdag om een gezellige koffiepauze te houden. Het is even wat schuiven maar het lukt. Zodra het nieuwe meubilair er is zullen blijvend enkele tafels gereserveerd zijn voor het drinken van koffie of iets anders.

Het is soms wat lastig, maar van de andere kant staat de vereniging zo veel meer in de belangstelling en biedt dit kansen. Kansen om ons te presenteren, nieuwe leden aan te trekken en met name ook jongere mensen te interesseren voor heemkunde. Bij de ingang kan iedereen de hele dag op een zuil lezen welke organisaties er in het gebouw zitten.

Roken is in het hele gebouw niet toegestaan en dat betekent dat bezoekers en vrijwilligers regelmatig naar buiten moeten lopen voor hun rokertje. Een gevolg van wetgeving. Een verbod dat overigens ook in Waubach zou zijn gaan gelden omdat wij gehuisvest zijn in een gemeentelijk gebouw en door de gemeente gesubsidieerd worden.

In amper drieëneenhalf jaar hebben we nu twee verhuizingen meegemaakt. Hoewel natuurlijk altijd alles tijdelijk is, ga ik er vanuit dat we nu tot in lengte van jaren op een definitieve locatie gehuisvest zijn.

Op zaterdag 17 april 2004 zal de officiële opening worden gehouden. Hoe een en ander gaat verlopen is nog niet bekend. Duidelijk is wel dat alle bewoners van het multifunctioneel centrum die dag een open dag zullen houden waardoor er die dag dus geen normale activiteiten plaatsvinden.

Een enorme klus zit er op. Graag wil ik iedereen die op welke wijze dan ook meegewerkt heeft aan deze verhuisoperatie bijzonder hartelijk danken voor de hulp en inzet. Ook de mensen die hulp aangeboden hebben waar we wellicht geen gebruik van hebben gemaakt wil ik danken voor hun bereidheid om mee te werken. Wanneer we iedereen hadden laten komen hadden we ons beslist onder de voeten gelopen. Ik ben er van overtuigd dat oudere en jongere botten 's avonds wisten wat ze gedaan hadden. Maar wanneer we nu rondkijken mogen we ook gerust zeggen: "het was de moeite waard".

Nogmaals heel hartelijk dank voor de hulp, maar ook voor de lovende woorden en felicitaties die we hoorden en kregen.

En nu verder

Nu de verhuizing achter de rug is, gaan de normale zaken weer oppakken. Er staat ook dit jaar weer veel op stapel. May Quaedflieg is hard aan het werk om het fotoboek van Nieuwenhagen met bronnenboek op tijd klaar te hebben. Egbert Willemsen is bezig met een boek over het Landgraafs Mannenkoor dat dit jaar ook nog in de serie Ken Landgraaf zal verschijnen. De gemeente heeft ons gevraagd om mee te werken aan de beschrijving van oude elementen in het Haesdal voor een wandelroute die via een internationaal scholenproject samen met scouting Pius XII zal worden uitgezet, Hub Dortants en Jo Schifflers zijn benoemd tot lid en plaatsvervangend lid van een nieuwe commissie van de gemeente voor straatnaamgeving. Verwacht wordt dat in de loop van dit jaar een tegenbezoek wordt gebracht door de Poolse gemeente. Wethouder Erkemper heeft een gesprek gehad over de leermijn in de steenberg van de voormalige staatsmijn Wilhelmina en de uitkijktoren die men wil bouwen. Ook daarbij is onze hulp gevraagd wanneer het project doorgaat. Jo Odekerken en Jo Schifflers zetten stappen voor een volgend fotoboek over delen van Schaesberg en de redactie van het jaarboek is aan de slag om op tijd met een nieuw boek klaar te zijn. In september 2004 nemen we weer deel aan de landelijke monumentendag, ook al zitten we in een modern nieuw pand.

Op regionaal niveau zijn de voorbereidingen gestart om op 12 en 13 maart 2005 in het Parkstadstadion weer een heemkundemarkt te houden. Beslissingen moeten nog worden genomen, maar op voorhand zal ook onze vereniging daar vermoedelijke weer van de partij zijn.

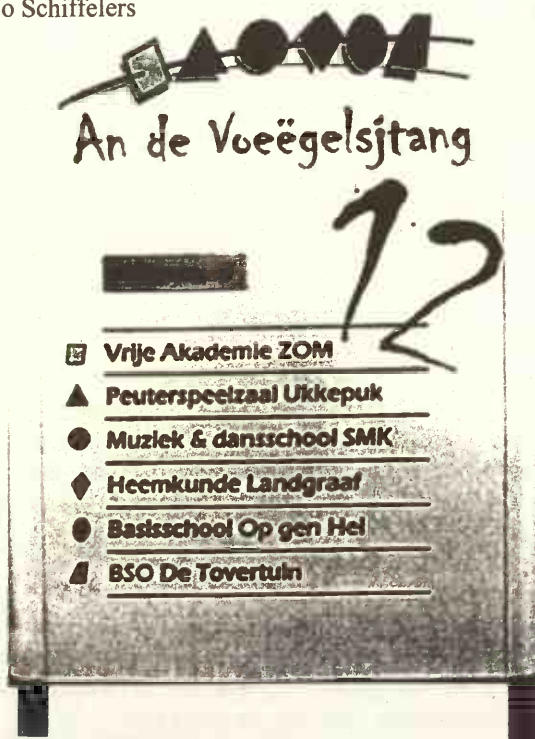
Er staan een aantal lezingen op het programma en natuurlijk een excursie. Helaas kunnen we lezingen en grote vergaderingen niet in de eigen

ruimte houden. De parochie Nieuwenhagerheide geeft ons de mogelijkheid om daarvoor gebruik te maken van de grote ruimte in het nieuwe parochiehuis.

Op donderdag 25 maart 2004 zal de jaarlijkse ledenvergadering worden gehouden. De agenda hiervoor treffen jullie elders in het bulletin aan. De jaarstukken zelf zijn te veel om geheel in dit Bulletin op te nemen. Daarom kunnen deze stukken vanaf 6 maart in ons verenigingscentrum worden afgehaald. Uiterlijk zal ik bij de agenda wel een korte toelichting geven op ontwikkelingen die wij voor ogen hebben.

Nogmaals dank aan alle mensen die meegewerkt hebben aan de verhuizing en de vereniging en jullie allen dus wil ik van harte feliciteren met dit prachtige nieuwe verenigingscentrum.

Jo Schiffelers

bord bij ingang An de Voeëgelsjtang 12

Kort verslag van een studiereis naar Polen van 22 t/m 25 oktober 2003 op uitnodiging van de gemeente Landgraaf.

Woensdag 22 oktober 2003.

Om 00.15 uur vertrokken we per touringcar vanaf het voorplein/achterplein bij het gemeentehuis van Landgraaf richting Polen. Het was een vermoeiende reis omdat we 18 uur in de bus zaten.

Activiteiten: geslapen, gekeken, gegeten en gezeten.

De beide Belgische chauffeurs waren zeer gespecialiseerd. De een had als vrachtrijder al 15 jaren Polen "op d'r poekel". De andere was een zeer ervaren buschauffeur. Kortom, niet wakker liggen maar en dutje doen zodat we in de ochtenduren zouden kunnen genieten van het mooie glooiende Duitse landschap dat het vroegere Oost Duitsland voor ons in petto zou hebben. Rond 04.00 uur in de ochtend wordt je dan toch weer eens wakker door veel geloop in de bus en het gepraat van de medepasagiers. Wat was er aan de hand. Niets ernstig bleek.

De chauffeurs cirkelden al 3 uren op de Keulse ring en konden in de nacht de richting van Olpe niet vinden. Diverse keren om Keulen cirkelen zou wel geluk brengen vertelde de Belgen allee. Nadat Polen kenner Mai Evertz zich naar voren spoedde werd dan toch nog een afslag gevonden waar men in ieder geval voor een goede richting gekozen had.

Het werd de richting Dortmund - Hannover. Via Hannover naar Berlijn en van daaruit de Poolse grens over. En nuRijden maar.

In de avonduren komen we allen "echt kapot" in Kente aan. Kente was de overnachtingsplaats omdat in Andrychow geen plek meer was in het Hotel. De slaap kwam onmiddellijk.

Donderdag 23 oktober 2003.

Vandaag werd een bezoek gebracht aan het concentratiekamp Auschwitz en het concentratiekamp Birkenau. Bij het door de poort lopen van Auschwitz met de beroemde zin boven de poort "Arbeid macht Frei", bekreep mij een heel raar gevoel. Denk maar eens aan de arme drommels die hier in de jaren van het Duitse Nazi-regime door die poort met spreuk zijn gelopen en waarbij de vraag overheerste: "komen wij hier wel ooit uit"?

Na het zien van veel documentaires over deze concentratiekampen kon ik mij een goed beeld vormen van de doorstane ellende. Dat het echter zó erg was had ik mij nooit voorgesteld.

Onze gids, een meisje van circa 25 jaar, vertelt gewoon monotoon haar verhaal. Maar in onze groep met mensen van vlees en bloed en een beetje gezond verstand werd het steeds stiller. Daar de barak waar alle koffers met daarop hun adressen nog liggen. En de vitrine met alle brillen, de vitrine met schoenen, de vitrine met van thuis mee genomen drinkbekertjes zowel voor groot als voor kleine kinderen. Het allerergste vond ik de kindervitrine met de kleine schoenen en kleertjes. Afgrijse-lijk. Bij de muur waar veel gevangenen zijn gefusilleerd, lag een zee van bloemen die waren meegebracht door scholen en heel veel bezoekers. In de Holland barak (zo te noemen) een foto van gebombardeerd Rotterdam. Coen de Jong roept: "kijk hier heb ik gewoond, dat was mijn Rotterdam". Daarna gingen wij naar het concentratiekamp Birkenau.

Bij het zien van de perrons waar de mensen, waaronder moeders met hun kinderen werden gescheiden zei een van de dames in ons gezelschap: "waar was toen onze lieve Heer?". "Woa woar d'r Herr Gott"? Bij het zien van de toiletten, een dubbele rij gaten ongeveer 50 naast elkaar dacht ik: "hoe zo privacy?????" Dan de stallen (barakken) waar de mensen de hele dag in woonden, sliepen en aten. Ook wellicht een beetje tijd om bezig te zijn tussen al die geraamtes.

Donderdagmiddag naar de zoutmijnen van Wielicka, waar we werden ontvangen en rondgeleid door een perfect Nederlands sprekende gids. Jozef. Deze gids heeft van de wrange morgen toch nog iets positiefs gemaakt. Wat een kleurenpracht onder de grond met al haar facetten.

Na afloop van de zoutmijnexcursie gingen wij naar de stad Krakau, maar het was helaas donker in dit jaargetijde en de tijd was te kort.

Vrijdag 24 oktober 2003.

Op vrijdagmorgen werd kennisgemaakt met het gemeentelijke apparaat. Op een heel aparte manier vond de presentatie plaats. Dit was geweldig. Op vrijdagmiddag groepenindeling: "wie-wat-waar". Wij, het O.C.G.L., waren bij de groep cultuur en jeugd ingedeeld. In iedere school kregen wij een warm onthaal. De jeugd was bezig met weven, schilderen, boetseren en andere handenarbeid. Voor de naschoolse opvang werd goed gezorgd. Ook aan sport werd veel tijd besteed. Ons gezelschap viel een jonge dame op die Duits sprak waardoor dus alle gesprekken zonder tolk konden worden gevoerd. Hopelijk komt deze jonge dame ook te zijner tijd mee naar Landgraaf.

zonder tolk konden worden gevoerd. Hopelijk komt deze jonge dame ook te zijner tijd mee naar Landgraaf.

Zaterdag 25 oktober 2003.

Op zaterdag werd een bezoek gebracht aan een schilderes. Een mevrouw die op latere leeftijd (circa 50 jaar) is begonnen met schilderen. Schilderijen vanaf haar jeugd steeds verder opbouwend tot heden wanneer zij ver in de tachtig jaar is. Je zag wel dat alle schilderijen gemaakt zijn vanuit haar hart en ziel.

Het volgend bezoek was aan een mevrouw die beelden maakte van uitsluitend hout. Zij was ook op latere leeftijd begonnen en het was prachtig om te zien. Daarna werd een privé-museum bezocht waar veel oude, gebruikte machines stonden: noem maar op typemachines, telefoontoestellen, kantoormeubelen, archiefkasten etc. alles van rond 1900. Buiten stonden alle agrarische machines van dorstmachine tot wanmolen. De meesten waren nog van hout. Het was alleen jammer dat veel van die machines buiten stonden wegens plaatsgebrek. Het op die manier dus niet lang meer museumstukken zijn! Hierna een streekmuseum bezocht waar de volgende stukken bewaard zijn gebleven maar wel allemaal binnen, smederijgereedschap, schoenmakersgereedschap, maar dan wel compleet voor het maken van nieuwe schoenen (dus maatwerk!), bascules en andere weegwerktuigen maar dan compleet, wasborden van hout en zink in alle maten, schilderijen van burgemeesters van eind 1800 tot 1950. Verder te veel om op te noemen maar wel oudheden. Een kamer ingericht met pilotenkleren vanaf het begin van de luchtvaart, dus in leren kleding, tot de hedendaagse straaljageruitrusting, maar dan wel compleet met alles erop en eraan zuurstof enz.. Zaterdagavond werd ons gezelschap ter afsluiting een partij drumkunsten ten gehore gebracht die ook zouden passen in onze oefenbunker in Leenhof. Deze jongelui komen misschien ook mee zodat zij onze oefenbunker kunnen bezoeken. Ik heb hen wel verteld over ons Pink Pop Festival hun oren waren gespitst.

Zaterdagavond zijn we helaas weer richting Landgraaf vertrokken.

De Heemkundevereniging Landgraaf O.C.G.L. bedankt U nogmaals voor de uitnodiging.

M. Offermans

Inzegening door Hulpbisschop De Jong op zondag 8 febr '04

Activiteiten 2004:

18 maart	19.30 uur	Lezing maten en gewichten door dhr. Tieleman
25 maart	19.30 uur	Ledenvergadering
22 april	19.30 uur	Lezing over Landen van Overmaas met name Heerlen/Valkenburg door Jo Schiffelers
22 mei		Excursie naar ruïne kasteel Valkenburg met rondleiding (tijdstip wordt nog bekendgemaakt)
16 sept	19.30 uur	Lezing 60 jaar bevrijding door Joep Jung & Henk Dederichs
21 okt	19.30 uur	Leen en Laatrecht door prof. Mr. A. Gehlen
12 nov	19.30 uur	Presentatie jaarboek 2004 & Verenigingsavond
26 nov	19.30 uur	Presentatie fotoboek Nieuwenhagen
9 dec	19.30 uur	Dialectavond

Algemene ledenvergadering 2004

Het bestuur nodigt hierbij de leden uit voor de Algemene Ledenvergadering 2004 die gehouden zal worden op:

Donderdag 25 maart 2004 om 19.30 uur in het parochiehuis Nieuwenhagerheide via de ingang van ons eigen centrum An de Voeëgelsjtang 12.

De op de vergadering betrekking hebbende vergaderstukken kunnen vanaf zaterdag 6 maart 2004 in ons verenigingscentrum An de Voeëgelsjtang 12 in Nieuwenhagen (zijstraat Hoogstraat) worden afgehaald.

- 1 Opening, welkom door de voorzitter en vaststellen agenda
- 2 Verslag algemene ledenvergadering d.d. 12 maart 2003 (vergaderstuk 1).
- 3 Jaarverslag 2003 (vergaderstuk 2) door de secretaris.
In dit verslag wordt een overzicht gegeven van de activiteiten die in 2003 hebben plaatsgevonden, bezoekersaantallen, bijzondere activiteiten als de nieuwe huisvesting etc.
- 4 Rekening en verantwoording inkomsten en uitgaven 2003. Balans 2003 door de penningmeester. (vergaderstuk 3)
De penningmeester zal een overzicht en toelichting geven op het in 2003 gevoerde financiële beleid.
- 5 Verslag van de kascommissie (H. Stormen en Mw. Nederpel).
Mw. Nederpel is afredend als lid van de kascommissie.
In de afgelopen jaren is de financiële administratie van de vereniging steeds omvangrijker geworden en de inkomsten en uitgaven zijn een veelvoud van de bedragen van enkele jaren geleden. Daarnaast blijkt het elk jaar toch een probleem om nieuwe leden voor de kascontrolecommissie te krijgen. Het bestuur stelt daarom voor om met ingang van het begrotingsjaar 2004 de jaarstukken te laten controleren door een accountantsbureau. De accountantsverklaring zal dus in het eerste kwartaal 2005 voor het eerst worden gevraagd over het boekjaar 2004. De heer Stormen zal door het bestuur uiteraard wel betrokken worden bij het opmaken van de stukken. Daarnaast overweegt het bestuur om te komen tot de instelling van een financiële commissie. Het hebben van een accountantsverklaring is in elk geval ook een belangrijke ondersteuning bij de zoektocht van het

bestuur naar de verwerving van extra financiële middelen van externe fondsen en sponsors.

- 6 Werkplan 2004 en planning Excursies, lezingen, vergaderingen, openstelling en projecten in 2004 (vergaderstukken 4 en 5), door de voorzitter.

Door de voorzitter zal een toelichting worden gegeven op de plannen voor 2004 en plannen voor de langere termijn. Voor een belangrijk deel zal het beleidsplan 2003 worden voortgezet.

- 7 Bestuursverkiezing en afscheid

Aftreden zijn: Jo Schiffelers, voorzitter, Mathieu Offermans, penningmeester en Hans Rietveld (algemeen en culturele zaken). In verband met het overschrijden van de statutaire leeftijdsgrens stelt Hans Rietveld zich niet meer herkiesbaar.

Herkiesbaar: Jo Schiffelers stelt zich herkiesbaar voor zijn van functie van voorzitter. Mathieu Offermans stelt zich herkiesbaar als bestuurslid met een algemene functie in de plaats van Hans Rietveld

Penningmeester: Het bestuur stelt voor om ons lid Jo Erkens te benoemen tot penningmeester van de vereniging voor een periode van drie jaar met terugwerkende kracht tot 1 januari 2004. Jo heeft tot voor kort een eigen accountantsbureau gehad en is als muzikant ook actief bij de fanfare Eendracht Nieuwenhagerheide. Ook bij de fanfare heeft Jo in het verleden diverse (bestuurs)functies gehad. Hij is daarnaast onder andere actief in een commissie van de Rabobank Landgraaf.

Door privéomstandigheden is een vacature automatisering ontstaan binnen het bestuur. Het bestuur beziet nog of en hoe het in deze vacature zal voorzien. De bestuurstaken worden voorlopig binnen het bestuur opgevangen, terwijl ook in de normale uitvoering van de werkzaamheden kan worden voorzien.

Eventuele tegenkandidaten kunnen tot 1 dag voor de vergadering worden gesteld bij de voorzitter.

- 8 Toelichting op de begroting 2004 (vergaderstuk 6) door de penningmeester. De penningmeester zal een toelichting geven op de gewijzigde aanpak van de financiële administratie. Door een verdere professionalisering van de financiële administratie wordt niet alleen een beter inzicht worden verkregen maar wordt het ook mogelijk om tijdig gelden te reserveren voor in-

- vesteringen en vervanging van apparatuur. De gewijzigde opzet heeft ook extern een belangrijke functie voor het aanvragen van subsidies en het verwerven van nieuwe financiële middelen.
- 9 Voorstel tot het met ingang van 1 januari 2005 een keer in de twee jaar verhogen van de contributie met de gemiddelde prijsindex zoals die door het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt opgesteld. Per 1 januari 2005 zal dan de prijsindex worden verwerkt over de jaren 2003 en 2004. Omdat met percentages wordt gewerkt zal een afronding naar beneden worden toegepast op elke veelheid van 50 eurocent. Een voorbeeld: wanneer de prijsindex over twee jaar zou leiden tot een contributieverhoging van 81 eurocent wordt de contributie met 50 eurocent per jaar verhoogd. Door deze aanpassing kan de vereniging de prijsontwikkelingen in de markt volgen en kunnen grote contributieverhogingen worden voorkomen.
- 10 Voorstel tot aanpassing en modernisering van het huishoudelijk reglement 1982 (vergaderstuk 7) door de voorzitter.
- Na de oprichting van de vereniging heeft er nooit meer een aanpassing plaatsgevonden van het huishoudelijk reglement. Het huidige reglement gaat nog uit van de tijd van oprichting van de vereniging en dus een tijd dat er sprake was van een circa dertigtal leden. Dit betekent dat het reglement niet meer voldoet aan de eisen van de tijd, maar anderzijds ook het werken volgens dat reglement niet meer mogelijk is. Uiteraard dient het huishoudelijk reglement in overeenstemming te blijven met de statuten van de vereniging.
- 11 Rondvraag
Sluiting 21.30 uur

INWONERS GEMEENTE LANDGRAAF IN 2003

gemeente Landgraaf

leef- tijds- groep	wijk	Schaesberg			Nieuwenhagen			Ubach over Worms			Totaal Landgraaf		
		m	v	t	m	v	t	m	v	t	m	v	t
0-4		394	371	765	201	208	409	355	348	703	950	927	1.877
5-9		433	413	846	239	231	470	361	375	736	1.033	1.019	2.052
10-14		519	509	1.028	321	284	605	371	389	760	1.211	1.182	2.393
15-19		571	464	1.035	310	279	589	372	377	749	1.253	1.120	2.373
20-24		426	402	828	225	217	442	321	306	627	972	925	1.897
25-28		368	378	746	217	224	441	324	329	653	909	931	1.840
30-34		544	545	1.089	336	334	670	452	508	960	1.332	1.387	2.719
34-39		611	630	1.241	398	383	781	584	572	1.156	1.593	1.585	3.178
40-44		805	809	1.614	415	381	796	602	572	1.174	1.822	1.762	3.584
45-49		811	745	1.556	450	445	895	528	539	1.067	1.789	1.729	3.518
50-54		716	728	1.444	381	393	774	573	520	1.093	1.670	1.641	3.311
55-58		633	584	1.217	398	405	803	504	482	986	1.535	1.471	3.006
60-64		476	500	976	311	281	592	369	341	710	1.156	1.122	2.278
64-69		393	443	836	245	274	519	268	253	519	904	970	1.874
70-74		343	472	815	208	235	443	224	266	490	775	973	1.748
75-79		258	390	648	110	188	298	140	199	339	508	777	1.285
80-84		120	244	364	57	108	165	65	139	204	242	491	733
85-89		50	102	152	19	33	52	20	76	96	89	211	300
90 eo		9	46	55	3	8	11	2	37	39	14	91	105
Totaal		8.480	8.775	17.255	4.844	4.911	9.755	6.433	6.628	13.061	19.757	20.314	40.071

Limburg in 1929: gezien door de ogen van een Bielefelder

Deel 3 Sittard, Heerlen en Rimburch

In deel 1 en 2 heeft u kennis kunnen maken met Rudolf Berger. Een inwoner van Bielefeld die in 1929 een reis ondernam naar ons Limburgse land om kennis te kunnen maken met zijn familietak Dortants.

Zaterdag 20 juli verliet Rudolf Berger Maastricht en ging met de bus naar Sittard. Hij was tijdens de tocht naar Sittard onder de indruk van het "heerlijke vruchtbare land", zoals hij het noemde. Grote groentevelden met heel veel bloemkool ontdekte hij. En tijdens de tocht naar Sittard zag hij een groot konvooi vrachtwagens vol met groente en vruchten richting de Duitse grens rijden. Het Zuid-Limburgse land is mooi, aldus onze Duitse vriend. Je hoort bijna overal het zoemen van de mijnschachten en rondom de mijnen is het een geroezemoes van vreemde talen, zoals Pools, Duits, Belgisch, Frans, Nederlands en Limburgs. Rudolf voorspelde het Limburgse volk dat men, over een langere periode gezien, wellicht haar eigen Limburgse geaardheid zou kunnen verliezen indien het aantal gastarbeiders nog verder toe zou nemen. Rudolf kon toen ook niet vermoeden dat 40 jaren later de mijnbouw zich naar het einde zou slepen. In 1974 verlieten de laatste Limburgse kolen de mijnen. Sittard is niet alleen een stadje waarin mijnwerkers wonen maar ook een stad van scholieren. In grote seminaren en in kloostergemeenschappen en pensionaten wordt de burgerlijke jeugd onderwijskundig opgevoed. In Sittard neemt Rudolf de tram naar Oirsbeek. Hij ging daar op bezoek bij onroerend goed bezitter Joseph Dortants. Rudolf kwam echter op een slecht moment op bezoek. De vrouw des huizes lag ziek te bed en de vader en de zoon zaten in de kroeg. Daarbovenop was het ook nog eens oogsttijd van de kersen. Desondanks werd hij zeer vriendelijk ontvangen en men nodigde hem uit om toch minstens 1 dag bij de familie te overnachten. Joseph Dortants vervolgens, bleek voor Rudolf een zeer waardevolle informant te zijn. Deze Joseph Dortants heeft namelijk zeer actief meegemaakt de vete tussen de Dortants tak uit Bruggen en de Stichting de Limpens, welke tussen 1894 en 1904 gewoed heeft. Rudolf wilde meer weten over deze vete en zocht daartoe de beheerder van de Stichting de Limpens op, de

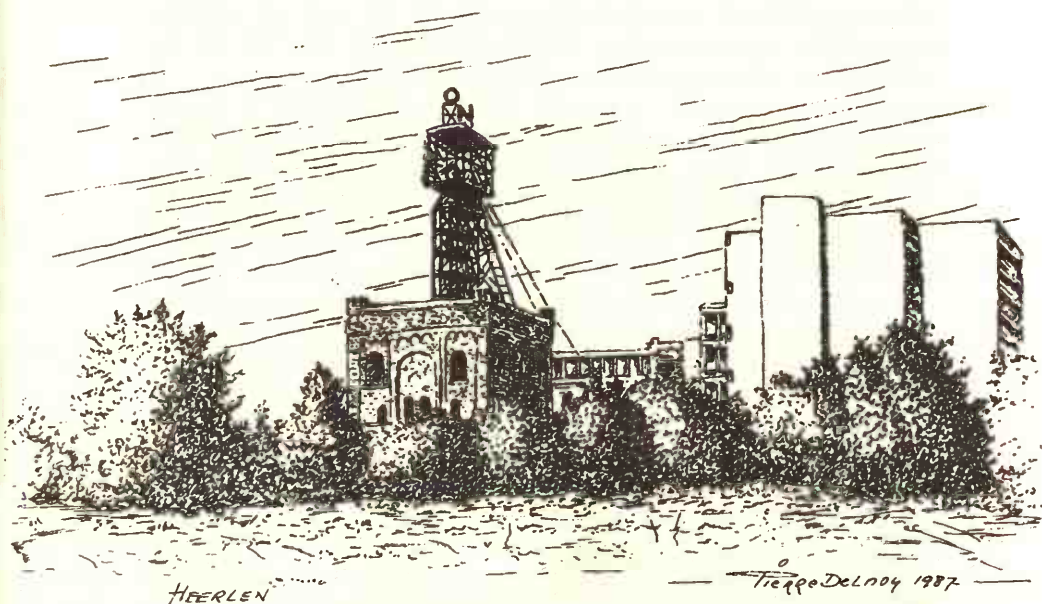
graaf van Ansembourgh. Op 20 juli ging Rudolf naar het slot Castel in Amstenrade, de thuisbasis van de graaf de 'Ansembourgh'. Vanuit Bielefeld had Rudolf al diverse keren met de graaf gecorrespondeerd. Rudolf had er moeite mee de graaf een thuis te geven. Hollander was hij niet. De zwarte haren, de kleine postuur vermoeden dat hij van Waalse afkomst is. De graaf vertelde over een vete bij een erfenis die verdeeld werd tussen de families Dortants en de Limpens. De rechtzaak in deze heeft tussen 1894 en 1904 gewoed. Uiteindelijk is een schikking overeengekomen. In gedachten verzonken vraagt Rudolf zich af of het in die periode niet verstandig zou zijn geweest of zijn Dortants tak uit Bielefeld zich niet actiever had moeten bemoeien met de vete. Wellicht had men dan ook een mooi bedrag uit de erfenis in de wacht kunnen slepen. Maar Rudolf wilde eenmaal gedane zaken niet meer oprakelen. Het was ook al weer 25 jaren geleden. De familie uit Bruggen wist toen niet dat er ook nog in Bielefeld een familie Dortants was. Op 21 juli in de namiddag vertrok Rudolf naar Heerlen. Op deze reis zag hij het mijnwerkersdomein, want mijn na mijn was in productie. Zonder plan trok hij door Heerlen. Hij dacht dat hij zich in een stad in het Roergebied bevond. Hij vond niets dat hem trok aan Heerlen. Dan maar naar Rimburch. De busreis van Heerlen naar Rimburch ervoer Rudolf wondermooi. Een prachtig heuvelachtig landschap. De laatste halte voordat men in Duitsland was heette Rimburch. Hij kon dus uitstappen. De Dortantsen, sinds de 18e eeuw al ingezetene van Rimburch, bezaten een winkel in koloniale-waren, waarbij tevens een cafe en slagerij inbegrepen waren. De Dortants dynastie in Rimburch leverde in de loop der jaren diverse burgemeesters, schepenen en rechters aan de omringende gemeenten. Rudolf werd heel hartelijk welkom geheten en voelde zich er meteen thuis. Er ontstond een complete familiedag. Allen waren zeer geïnteresseerd in de familiegeschiedenis. Op dinsdag 23 juli 1929 is Rudolf met vader Dortants en schoonzoon Harry Geene naar de Rouwenhof gegaan, de geboorteplek van de familie Dortants. Rudolf vond het hartverwarmend om op de plek te staan van waaruit de familie zich honderden jaren geleden over de regio uitgezaaid heeft. De Rouwenhof moet een oeroude plek zijn. Ze is omsloten door heuvels en een kringelend beekje in de buurt. In oude oorkonden wordt de Rouwenhof al sinds 1300 als een "leen"hof genoemd: later het Dortants-leen. In 1544 wordt Cornelius Dortant voor de eerste keer als pachter genoemd. Tot 1779 blijft het leen in de familie Dortants.

Rudolf kreeg nog heel veel informatie en had met zijn bezoek zijn doel bereikt. Even proeven aan de sfeer waar zijn voorvaderen geleefd hadden. De volgende dag breekt hij op, zoals hij zelf zegt: naar nieuwe doelen. Maar wel met nieuwe vrienden achterlatend. Zijn kijk op de Limburgers is zelfs nu na 70 jaren nog zeer interessant.

Hub Dortants heeft de wens van Rudolf, uitgesproken in 1931, gerealiseerd door het naspeurwerk naar de genealogie van de familie Dortants voort te zetten. Al sinds 1969 is Hub doende om alle gegevens van de familie Dortants netjes op papier en digitaal vast te leggen. Zijn boekenplank beslaat ruim 60 strekkende meters archief en naslagmaterialen.

Brugstraat te Rimburch ± 1892

Dat aandinke

Ich trof lets miene koempel nog -
 hat graat wie ich op de koel gewirkt.
 Deë erme këhl deë kroog ging loef -
 dat hauw ich al meteen gemirkt.

Heë zach: "Die koel besjteet neet mieë -
 woeë ich dat aandinke van hub"
 "Dat draag ich noe al joare mit -
 mieng longe - joa - durg al deë sjtub"

Een Crackeel ofte Slagerije opden Lichtenbergh

door May Quaedflieg

Het leuke van oude archieven is dat je op het vergeelde papier af en toe gebeurtenissen onder ogen krijgt die tegenwoordig de kranten zouden vullen, maar vier eeuwen geleden niet. Omdat er toen nog geen kranten waren. Toen zorgden deze gebeurtenissen voor haast onuitputtelijke gespreksstof bij de dorpsput of in de vele plaatselijke tapperijen. Het hiernavolgende verhaal speelde zich af in 1687, meer dan drie eeuwen geleden, op de Lichtenberg. Ten huize van de schepen en collecteur Leonard Spierts, een statig pand¹ met herberg en eigen brouwerij, waarin tevens het douanekantoor gevestigd was van de heerlijkheid Schaesberg, Oostenrijks gebied. Een paar honderd meter verder richting Nieuwenhagen was de grens van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Ook daar met een eigen 'comptoir'.²

Op 26 oktober 1687 bevinden zich in de gelagkamer van Lennard Spierts een aantal klanten klanten. Allereerst Jan Lamerts, die ongewild de hoofdrol opgedrongen zou krijgen in dit stukje kroegtoneel. Hij heeft die middag zijn gemeentebelasting betaald in de vorm van een aantal zakken gerst. Een paar kleine zakjes, die over zijn, staan voorlopig in een zijkamertje. Als hij zijn tweede kan bier achterovergeslagen heeft, staat hij op en stouwt de zakjes gerst op zijn schouder om de lokaliteit te verlaten.

Plotsklaps houdt hij in. Hij voelt duidelijk dat er iemand achter zijn rug iets in zijn schild voert met een van de zakken. Door een gat tikken de gerstekorrels op de lemen vloer. Meteen gooit hij zijn lading op de grond.

- 'Weë doog dat?!' Vragend monstert hij de herberggasten die hem zwijgend staan aan te kijken – vlakbij de 23-jarige Teuwis Keijbets³, uitdagende blik

¹ Dit pand lag op de huidige Kampstraat, tegenover het tankstation; ooit was er nog oliehandel Robberts gevestigd. Leonard Spierts dreef eveneens een internationale handel in 'hamels'. Het betreffende kasboek is nog bewaard gebleven (OCGL, HFA-4-36).

² In welke behuizing destijds het Nieuwenhaagse grenskantoor gevestigd was, weet ik niet. Vanaf 1760 was dit in de onderste Gatestraat, de latere 'molen van Vrösch', thans huize Vossenbergh. Meer hierover in OCGL-Bulletin 1995, 3^e kwartaal vanaf pag. 190, alsmede een rectificatie in het erna volgende Bulletin.

³ Teuwis werd als *Matthias Keijbets* gedoopt te Heerlen op 24 juni 1664 als zoon van Fredericus en Elisabetha Moers.

in zijn ogen; naast hem zijn jongere vriend Linnert Beckers. Verder Gerard Douven en op enige afstand Paulus Ketelers van Palemig.

- 'Weë mich e-zoeëget lapt dat is inne sjell'm, inne dééf!' begint Jan zich met stemverheffing op te winden

Gerard Douven verbreekt de stilte. Hij wendt zich tot de twee jonge kerels:

- 'Dat has dóe gedoa, Linnert..., of dóe, Teuwes; ínne van uch twee!'

Onmiddellijk zwaait Linnerts vuist door de lucht en plaatst een voltreffer op Gerards hoofd. Nog voor deze aan verweer toe is belandt ook de bierkan van Teuwis op zijn schedel, met een doffe klap, zo hard dat ze in scherven uit elkaar vliegt. Gevolgd door snel stromend bloed uit een diepe wonde.

De waard, Lennerd Spierts, grijpt in.

- 'Hei Teuwis, wat hat d'r Gerrad dich gedoa!? Nieks toch. Woarum huiltste 'm da die kan op g'ne kop kapot?!' En met geweld zet hij de dader de deur uit.

Jan Lamerts besluit het er niet bij te laten zitten.

Tien dagen later⁴ volgt het getuigenverhoor door de schout en de schepenen Beckers, Dortants en Van den Hoff, waarvan gedetailleerd protocol wordt opgemaakt. Letterlijke citaten zijn hieronder cursief weergegeven.

Jan Lamerts verklaart op de bewuste oktoberdag *eenighe geerst gevaeren te hebben tot voldoeninghe van Schattinghe* en dat hij, *nadat den geerst gemeeten ende aengescreven was, eene kanne oft twee gedroncken had.*

Voor de rest verhaalt hij conform het hierboven vertelde verhaal. Hij plaatst eigenhandig zijn handtekening: *Jan Lameretz.*

Het slachtoffer Gerardt Douven – *oudt de 34 à 35 jaeren*⁵ – zegt zowel gehoord als gezien te hebben *dat een loock in den buijtensten sack was geschneden met een messe en dat den persoon van Teuwis Keijbets, soone van Frederijck Keijbets, ende Leonardt Beckers naest achter Jan Lamerts stonden.*

Tenslotte geeft Pauls Ketelers van Palemig – *oudt omtrint de 40 jaeren*⁶ – te kennen dat hij gezien heeft hoe de waard de genoemde Teuwis *ter deure hin uijt hadt gestooten* onder het roepen van: *'Waerom doet ghij dat?!'*

Twee weken later, op 18 november, wordt de officiële *Claechte ende Conclusie* geformuleerd voor de gerechtelijke behandeling van hetgeen er op de bewuste avond allemaal gebeurd was *ten huijse van Linnardt Spierts,*

⁴ RAL, LVo 7828 d.d. 4 november 1687. Met dank aan José Seerden-Pompl die deze stukken in Maastricht kopieerde.

⁵ In het jaar 1652 werden in Heerlen twee kinderen gedoopt met de naam Gerardus Douven: op 18 mei (zoon van Cornelius en Maria Beckers) en op 20 november (zoon van Joannes en Margaretha Penris). Wie van deze twee 'onze Gerardt' is, valt nog niet te zeggen.

⁶ Paulus Ketelers werd in Heerlen gedoopt op 10 juli 1644 als zoon van Andreas en Mechtildis Cordeweners. Hij was dus 43 jaar.

bierbrauwer ende tavernier op den Lichtenbergh. Men stelt onomwonden vast dat er verraederlick van achten met een messe in den buijtensten sack een gath ofte loecke gesneden wierde en dat niemand anders dan de twee beklaagden – dewelcke daerinne t'samender handt gecoöpereert hebben – de daders kunnen zijn. Men vindt verder dat dusdanighe moetwilligheden ende feijtelickheden als schendinge van lijff ende goedt van sijnen evennaeste niet en sijn tollerabel en dat elke dader naer proportie van sijn misdaet gestrafft, gecorrigeert ende gemuleteert zal moeten worden naer exigentie van saecke en ter arbitage vanden Richter.

Tot zover de stukken. Hoe ging het verder met dit zinloze dronkemans-geweldsdelict van Leonard Beckers en Teuwis, de zoon van Frederik Keijbets? De afwikkeling van het proces blijft ons echter helaas onthouden omdat de beheerder van het Schaesbergse schepenbankarchief kennelijk niet alle papieren het bewaren waard achtte...

VOETTOCHT WITTEM

Voor de 20^e keer werd op zaterdag 3 jan. 2004 deze bedevaart naar Wittem gehouden (1985-2004). Deze met een weddenschap tussen kapelaan Kenis (tegenwoordige pastoor van Waubach) en een lid van de Harmonie St.Caecilia van Nieuwenhagen begonnen bedevaart is in de loop der jaren geweldig uitgegroeid. Het aantal deelnemers dit jaar was 412 (Nieuwenhagen-Wittem 17 km).

Begonnen met 12 deelnemers in 1985, namen in de loop van deze 20 jaar 6447 personen deel aan deze bedevaart (gemiddeld 322 per jaar).

1985	12	1992	270	1999	450
1986	34	1993	380	2000	490
1987	62	1994	460	2001	425
1988	116	1995	500	2002	450
1989	157	1996	508	2003	385
1990	231	1997	425	2004	412
1991	280	1998	400		

Onder de deelnemers was onze hulpbisschop Mgr. Dr. Everard de Jong.

Onze Bisschop Mgr. Frans Wiertz nam in die 20 keer ook reeds 9^e keer deel aan deze voettocht en onze Hulp-Bisschop Mgr. Dr. Everard de Jong 2 keer.

Wijk Nieuwenhagen

leef- tijds- groep	buurt	Nieuwenhagen		Nieuwenhagen		Nieuwenhagen	
		Heiveld		Oude Heide		Hoefveld	
		m	v	m	v	m	v
0-4		97	79	77	94	27	35
5-9		103	99	78	90	58	42
10-14		108	119	123	99	90	66
15-19		118	106	105	108	87	65
20-24		84	78	87	96	54	43
25-29		94	105	87	88	36	31
30-34		146	142	129	130	61	62
35-39		148	160	159	141	91	82
40-44		168	138	154	152	93	91
45-49		161	128	157	180	132	137
50-54		116	105	164	172	101	116
55-59		89	98	204	218	105	89
60-64		99	99	167	144	45	38
65-69		101	115	111	117	33	42
70-74		96	116	90	90	22	29
75-79		58	118	42	49	10	21
80-84		31	61	22	35	4	12
85-89		7	18	9	8	3	7
90 eo		2	4	0	2	1	2
Totaal		1.826	1.888	1.965	2.013	1.053	1.010
Totaal aantal		-	-	-	-	-	-
mannen en vrouwen/ buurt		3.714		3.978		2.063	

Noa reëge

Al biste somber - depressief -
 zuus alles sjwat - dieng zieël deed pien.
 Da dink mar zoeë - dat kumt waal good -
 noa reëge kumt wer zannesjien.

Dossier rond de verhangen van Hubert Tilmans.

De gebeurtenissen rond en na de dood van Hubert Tilmans van Nieuwenhagen zijn in een viertal akten vastgelegd. Ze geven enig inzicht in de gang van zaken rond een geval van zelfdoding in de 18e eeuw. Tilmans was na het overlijden van zijn vrouw in een zware melancholie vervallen. Hij "zag het leven niet meer zitten" en had er, door zich te verhangen een einde aan gemaakt. Zijn broers en een zwager hadden zijn dood schriftelijk bij de Heerlense Schepenbank gemeld en toestemming gevraagd om het lichaam christelijk te mogen begraven. Hoewel dit nergens vermeld wordt, zullen zij ook wel een onderhoud met de pastoor hebben gehad. Die kon echter zonder vergunning van het bankbestuur niets ondernemen. Vermoedelijk hebben familieleden op zijn advies het rekwest ingediend. Het belandde bij de advocaat Lamberts als gevolmachtigde van Luitenant Hoogdrossaard Farjon. Hij liet de zaak door drie Heerlense schepenen onderzoeken, die er een rapport over opstelden. Zij stelden vast dat Hubert Tilmans niet door moord, maar door zelfmoord om het leven was gekomen. Hij had geen misdaden op zijn geweten maar was door uitzinnigheid en melancholie tot zijn wanhoopsdaad gekomen. Lamberts adviseerde dan ook om in het begraven toe te stemmen, mits de nabestaanden de gerechts- en verdere kosten zouden betalen. De schepenen gaven in een decreet een oordeel in die zin af. Het werd door de banksecretaris, notaris van Colthuijsen -zoals toen gebruikelijk- naast het rekwest genoteerd. De volgorde der akten is dus:

- 1) Het rekwest van de familieleden
- 2) Het onderzoek op Nieuwenhagen door de drie schepenen
- 3) Het advies van de advocaat Lamberts aan de schepenen
- 4) Het decreet van de schepenen met toestemming tot een christelijke begrafenis

Ondertussen had, op verzoek van de gebroeders Tilmans de dag vóór de afkondiging van het decreet, van Cotzhuijsen, nu in de kwaliteit van

notaris, zich opnieuw naar Nieuwenhagen begeven. Een tiental burens bevestigden nogmaals de feiten rond de dood van Hubert Tilmans. De daarover opgemaakte akte bevindt zich niet in het dossier. De minuut van verklaring is wel in het archief van notaris Cothuijsen aanwezig.

A G H LvO 1901. Criminele Gedingen Heerlen, 1763 - 1772.

Intern N° 54.

In dorso: Rapport wegens het doode lichaam van Hubert Tilmans, N° 11.

1 Op heeden den agtentwintigsten julij seeventienhon-
2 dert neegenensestig, hebben wij ondergeschreven gedeputeerde
3 scheepenen ons, ingevolge decreet op heeden ter instantie
4 van de Heer Luitenant Drossard gegeven, getransporteert naar
5 Nieuwenhaegen ten huijse van Hubert Tilmans. En
6 naardat de deure door desselfs swaeger Peeter Caspar
7 Eerens geopent was, hebben wij denselven Hubert
8 Tilmans aan een ladder, staande aan den solder,
9 vinden doot leggen. En naardat desselfs lichaem ten
10 eindje van visitatie in de keuken gebrogt was, be-
11 vonden dat denselven eenen blauwen kring om
12 den hals hadde. Waerop door ons aan desselfs
13 swaeger gevraagd sijnde wie hem het eerste gevonden
14 hadde, heeft denselven geantwoort: 'de meijd'; dewelke
15 alstoen door ons ex officio geroepen sijnde, heeft
16 verclaert, sig te noemen Catharina Borjans, geboortig
17 te sijn uijt de Groenstraat en gekoomen te sijn
18 uijt het velt omtrent den middag. En koomende aan
19 het huijs en de deure toevindende, door Caspar Eerens
20 de staldeure heeft laten openen en dat sij door deselve naar
21 het huijs is ingegaan, en haeren meester toens
22 alsoo doot aan de ladder heeft vinden leggen, sonder dat
23 sij van verdere omstandigheeden weet te seggen.
24 Aldus verclaart ter onser presentie op Nieuwenhaegen.
25 Dato quo supra. (Was getekend:)

27

J. Wintgens

28

J.B.W. Cotzhuysen

1 op Heden den agh en Jurynghen Salij Pessentien
 2 (verfingewen) Lestig, hebben ons ondergete geda putar
 3 (huysen) ons ingevogt. Derzel op Heden ter inste
 4 van d' H. L. D. Hofstad gega ven, getransport te na
 5 Nieuwen hagen den huysen van Hubert Filmans en
 6 naar dat de Deure Door de selfs stua ge (Pester) op
 7 Eeren geopen ~~was~~ hebben wij den selven Huert
 8 F. Filmans aan een lade door Haden aan den De
 9 vanden door leggen, en naar dat de selfs: Luchard
 10 tynde van v. ita lie in de deken ge vrag was te
 11 v. ita, dat den selven eien blauw wed ring om
 12 den Hals hadde, van op door ons aan d. v. ita
 13 twaeger goraag tynde nu hem d' E. te g. v. ita
 14 lade, heeft den selven geant wort de m. g. d. v. ita
 15 als toen door ons ex officio geroepen g. d. v. ita
 16 verlaar F. sig te noemen Catharina Borgius geboort
 17 te L. v. ita ge groenst. v. ita, en gedoomen te L. v. ita
 18 uit het velt om t. v. ita den m. d. v. ita en kormde. a. v. ita
 19 h. v. ita te deure toevinden door g. v. ita Erens
 20 de deure heeft laaton openen in door de selven
 21 het huysen ingegaan, ~~l. v. ita~~ en haeren meester toev
 22 alsoo door a. v. ita de lade v. ita den leggen, L. v. ita dat
 23 g. v. ita v. ita de omstandig heden v. ita te leggen;
 24 d. v. ita v. ita l. v. ita op d. v. ita v. ita
 25 dato quo supra
 26
 27
 28

J. J. Pett
 J. J. Vintgens
 J. J. Vintgens

in dorso:

Rapport wegens het
 doode lichaam van
 Hubert Filmans
 N° 11.

L. v. ita 1901. Oren. J. d. k. v. ita, 1763-1771.

Rapport wegens het dode lichaam van Hubert Tilmans, n° 11.

Op de 28e juli 1769 begeven zich de heren Pelt, Wintgens en Cotzhuijsen, schepenen van de Hoofdbank Heerlen, ten gevolge van een decreet gegeven door de Luitenant Drossaard van het Land van Valkenburg, naar het huis van Hubert Tilmans te Nieuwenhagen. Nadat de deur van het huis door Peter Caspar Erens, een zwager van de dode, is geopend vinden zij het lichaam van Hubert Tilmans. Het hangt aan een ladder, die naar de zolder voert. Het lijk wordt naar de keuken gebracht, waar zij een blauwe kring om de hals van de dode vaststellen. Op hun vraag aan Erens, wie het lijk heeft ontdekt, luidt het antwoord; 'de meid' (dienstbode).

Deze, Catharina Borjans uit de Groenstraat, verklaart het volgende:

Zij was tegen het middaguur uit het veld gekomen en vond de deur op slot. Caspar Erens had daarop de staldeur voor haar geopend. Het huis ingaande, bleek haar meester dood aan een ladder te hangen. Zij weet niets van de verdere omstandigheden rond de dood van Hubert Tilmans. Aldus door Caspar Erens en Catharina Borjans verklaart in onze aanwezigheid op datum als boven. (Was getekend:)

L.G. Pelt

J. Wintgens

J.B.W. Cotzhuijsen.

Korte notitie:

A.D.H. LvO 1909, d.d. 28-7-1769.

Verklaring tegenover drie schepenen van Heerlen over het vinden van het lijk van Hubert Tilmans van Nieuwenhagen door Peter Caspar Erens, zwager- en Catharina Borjans, dienstbode van de overledene.

Enkele termen die in de akte voorkomen:

Dato quo supra = datum als boven.

Decreet = een besluit van een rechtbank of overheidspersoon.

Ex officio = uit kracht van hun opdracht.

Gedeputeerde = afgevaardigde.

Ter instantie = namens, in opdracht van.

Visitatie = geneeskundig of gerechtelijk onderzoek.

!! vervangen op regel vier een aantal letters.

Request.

1 Aan de Edele, Erentfeste Heeren Vice
2 Schout en Schepenen der Vrijheid ende
3 Hooft-bancke Heerle, Land van Valckenborg,
4 partage van Haare Hoog Mogendheden.
5 Geeven met de diepste eerbied en uijterste bedroeftheijde te
6 kennen Joseph en Joannes Tilmans mitsgaders Peter Caspar
7 Ernst, inwoonders van Nieuwenhagen, ressort deeser Hooft-bancke
8 hoe dat het den Almagtigen Bestierder van 't geheel-al be-
9 haagt heeft onlangs haaren respectieve broeder en swager Hu-
10 bertus Tilmans te besøeken met eene sinneloosheijde, welcke
11 fresenie so verre gegaan is dat hij geheel simpel en t'eene-
12 maal van 't gebruik sijnes verstands berooft is geweest.
13 So als niet alleen is blijckende uijt de declaratie van sommige
14 ingeseetenen, gepasseert op den 31 july jongstleeden voor den Heere
15 Notaris van Cotzhuijsen, maar selfs dorpkundig is, 't geen
16 van dat gevolg is geweest dat hij op den 28 july laastleeden
17 ongeluckig aan sijn eynde gekomen is.
18 En also dat doode lichaam reets sedert dien tijd over aarde
19 is leggende en dat hetselve niet ter aarde bestelt mag
20 worden sonder daartoe proxalibelijck de permissie van U'Edelen
21 Erentfesten geobtimeert te hebben, so sijn de bedroefde supplianten
22 in die vaste opinie en verwagtinge dat U Edelen Erentfesten haar
23 sulks gratieuselijk sullen gelieven te vergunnen.
24 Attento.
25 Quod si quisquam sibi mortem acceleraverit captus
26 ulla phrenesi, furore insania, melancholia, defectus
27 sensuum (so in cas voorhanden) aut gravi morbo
28 aliaque animi impotentia et inopia occisus et subito
29 interitus eo bonum subditum sponte eo servato animo
30 licet corpus perierit, tale corpus traditus sepultura
31 Ecclesiae, et is procedea Ecclesia licarum (?) particeps officialis
32 secundum tenorem Juni Litteram 3 par. Si quis autem Ph. de
33 bon. cor. qui ante sentiat mort. sibi consciscere at Litteram 1
34 par Ea propter C de bon. cor. qui mort. sibi conscivit
35 Weshalven so wenden sig de supplianten op het neederigste
36 tot U'Edelen Erentfesten met de ootmoedigste beede ten fine deselver
37 gelieft sij om de supplianten te accordeeren 't doode lichaam
38 van haaren respectieven broeder en swager ordentelijk naar

39 sijnen staat ter aarde te mogen bestellen. Offererende
40 de bedruckte supplianten, de gerechts- en verdere kosten die
41 daaromme en dierwegens gecauseert sijn, te sullen beta-
42 len.

43 T'welck doende
44 H. Nijsten, procureur
45 voor de supplianten.

Antwoord op het request.

46 Den advocaet Lamberts naemens en ingevolge
47 speciaele magt en constitutie van den Heer Luitenant
48 Hoogdrossard F. G. Farjon nomine officii op gisteren
49 aan hem gesonden, alhier in originali gevisioneeret
50 wordende, gesien hebbende het voorschreven requeste
51 en versoeck van de naebestaande vrienden van
52 den dootgevondenen Hubert Tilmans. En in over-
53 weeginge genoomen hebbende, dat en all ist ook, dat
54 uijt de geregtelijke visitatie en ingenomene infor-
55 matiën, so al niet klaar beweesen, edog genoegsaem
56 praesumptief is, dat Hubert Tilmans sijn leeven selfs
57 te kort gedaan heeft. Terwijl egter constant is
58 dat sulx niet uijt vreese van eenige aanstaande straffe,
59 die hij uijt hoofde van misdaden hadde verdient, soude
60 geschied weesen, maar door onsinnigheijd, melancholie
61 ofte andere diergelijke beklaglijke oorsaeken. So ver-
62 klaart naemens gemelden Heere Luitenant Hoogdrossard - voor soo
63 veel het hooge officie aangaet - te consenteeren
64 dat de bovengemelde supplianten het doode corpus
65 van den voormelde Hubert Tilmans christelijker
66 wise ter aarde mogen bestellen, mits nochtans
67 dat deselve sullen genouden weesen alle kosten
68 door de Heer Informant in deesen geimpendeert
69 en gedaan te betaalen. Waarop Decretement ver-
70 seekende (was geteekent:) H. Lamberts

Decreet van de schepenen. (Zie blad 1 van het request)

71 Gesien deese neffenstaande requeste op heeden
72 gepresenteert, alsmeede de daeropvolgende verklæeringe
73 van den Heer Luitenant Hoogdrossard deeses Lands, Scheepenen der
74 Vrijheijd en Hoofdbank Heerlen accordeeren voor soo veel in hun

75 is aan de supplianten, dat sij het doode lichaam van Hubert.
 76 Tillmans ter eerlijker en christelijker begraffenis moge
 77 bestellen, mits voldoende aan haere adstrictie bij requeste
 78 gedaan. Actum in Judicio Extraordinario de datum 1 augusti 1769.
 79 Ter ordonnantie, J.B. van Cotzhuijsen, substituut secretaris.
 80 Prenomini instanti, partibus presentibus.

GAH Notaris J.B. van Cotzhuijsen, akte 92, gedateerd 31 juli 1769.

Ter requisitie van Joseph en Joannes Tilmans leggen Paulus Dircks, Martinus Jongen, Jan Pelser, Joannes Arets, Peter Reumkens, Hendrik Keijbets, Nicolaas Hanssen, Pieter Jongen en Thomas Wels een verklaring af.

Zij zijn allen inwoners van Nieuwenhagen en burens van Hubert Tilmans zaliger. Ze bevestigen dat zij 'op hunne eer en manne waarheid, sonder inductie of insinuatie van anderen maar enkel en alleen in faeur der waarheid' de broer van de requirenten, Hubert Tilmans, goed gekend hebben. Ze verklaren dat hij sedert de dood van zijn huisvrouw, nu omtrent zes maanden geleden, meestentijds buiten zinnen is geweest. Dat hij zo nu en dan goede intervallen heeft gehad, zoals zij uit zijn doen en laten, wezen en spreken konden opmaken. Zijn toestand was echter over het algemeen zodanig, dat zijn naaste vrienden hem naar Glabeck hadden gevoerd, waar men zinneloozen ter genezing heen placht te brengen. 'Verklarende de twee laatste declaranten tot staving van hun wetenschap, dat zij zelfs op versoek van de vrienden mee naar Glabeck zijn geweest.' Volgens de anderen waren vrijwel alle inwoners van Nieuwenhagen en omliggende plaatsen van de geestelijke toestand van Hubert Tilmans op de hoogte.

De comparanten verklaren dat zij hun getuigenis volgens de waarheid hebben afgelegd. Indien zij daartoe verzocht worden zijn ze bereid dit met een solemnelen eed te bevestigen.

'Aldus gedaan, gepassert en gedeclareert op Nieuwenhagen, dato als boven, in presentie van Peter Frins en Johannes Janssen, als getuigen hier toe verzocht'.

(was geteekent)

Paulus Dircks	Nicolaas Hanssen
x Martinus Jongen	x Pieter Jongen
Jan Pelser	x Thomas Wels
Johannes Arets	x Peter Frins als getuige
x Peter Reumkens	Johannes Janssen
Hendricus Keijbets	J.B. Cotzhuijsen
	Notaris

Een vondeling te Waubach in 1904.

Voor ons historisch verhaal moeten we haast 100 jaar teruggaan. In 1883 had Waubach een fanfare gesticht. In de volksmond spreekt men soms nog van de "harmonie". De fanfare Eendracht kende na een moeizame start al gauw betere tijden. De muziekprestaties stegen en in de nabije dorpen werden regelmatig muziekkuitvoeringen gegeven. Alleen een concertzaal ontbrak nog. Bij goed weer in de zomermaanden speelde men op kiosken; in de wintermaanden moest men zijn toevlucht nemen tot de openbare lagere school. Met het oog op het aanstaande vierde lustrum in 1903 had men plannen gemaakt een blijvende "harmoniezaal" te realiseren. Er werd beraadslaagd en geld verzameld. Voor materialen zou men zelf zorgen. Hadden onze voorouders in 1870 bij de bouw van het godshuis ook niet met man en macht geholpen om het voor elkaar te krijgen. Het zou een blijvend monument worden voor de geliefde fanfare. Helaas door tijdgebrek en andere tegenslagen lukte het niet de geplande zaal in 1903 klaar te krijgen. Het zou dan maar een verlaat feestgeschenk worden. Op zondag 25 april 1904 was het eindelijk zo ver. Met veel ophef en aankondiging zou de feestzaal geopend worden. Geen moeite had men gespaard; het zou een dorpsfeest worden om nooit te vergeten. Om 8 uur 's avonds zou de opening zijn. De fanfare had haar beste beentje voorgezet, er was vrijwel dagelijks gerepeteerd. Hun muziek zou klinken als nooit te voren. Vele uitnodigingen waren verstuurd en alles wees erop dat de zaal bomvol zou worden. Tegen achten begaf nagenoeg heel Waubach zich naar de bestemde plek aan de Meswegh. In die dagen stond op het tegenwoordige oude marktplein, recht tegenover de toenmalige pastorie, een wagenshop, waaronder landbouwer Hubert Heinen zijn karren en ander gereedschap stalde. Vanuit de Onderste Straat stroomden tientallen mensen via de Kerkberg naar de harmoniezaal. Men was reeds aan de late kant; de dames hadden blijkbaar iets te veel tijd besteed aan het toilet om toch maar op zijn mooist op het concert te verschijnen. Druk pratend stapte men voorbij de wagenshop. Een der dames, Maria Rongen, meende een klagend gehuil te horen. Het was alsof er een kind hilde. Waar kwam het vandaan? Men keek elkaar verwonderd aan. Het bleek vanuit de "shop" te komen. Doch wegens de duisternis onder het

afdak durfde niemand er naar toe te gaan. Voorbijganger Peter Pauli van de Kantstraat bracht redding. Kordaat stapte hij tussen het boerentuig op zoek naar het geluid. Van verbazing begonnen de dames te gillen. Peter droeg in zijn armen een klein kind, slechts gehuld in armoedige, spaarzame kleding. Men bracht het naar de pastorie, belde aan en de huishoudster keek ontsteld naar de kleine boreling. Ze snelde als de hazewind naar de concertzaal, de pastoor moest hiervan weten. Kort daarna arriveerde hij. Een dokter was niet voorhanden, wel een verloskundige die na een kort onderzoek vaststelde dat de kleine gezond en wel was en volgens haar slechts korte tijd onbeheerd onder het afdak had gelegen. Ook veldwachter Gerards werd opgetrommeld; hij moest proces-verbaal opmaken. De pastoor oordeelde echter dat het kind eerst een nooddoop moest ontvangen; men kon maar nooit weten. Aldus gebeurde in de pastorie. Als peter fungeerde "vinder" Peter Joseph Pauli en als meter Josephine Rongen. Het kind werd ondergebracht bij een kort tevoren bevallen moeder, die als min fungeerde. Later zou het terecht komen bij de echtgenote van de heer Pauly, wiens echtgenote 9 dagen later van een gezonde baby beviel. Ondanks vele navraag en inlichtingen bleek niemand in het dorp iets te weten van een moeder die in hoge verwachting was geweest. De geboorte-akte, die een dag later ten gemeentehuize werd opgemaakt luidde:

"Pauli, Pieter Joseph, oud 32 jaar, arbeider te Ubach over Worms, heeft op 25 april 1904 aan de Ambtenaar der Burgerlijke Stand, te weten P.D. Dortants, burgemeester ten gemeentehuize aangifte gedaan dat op 24 april 1904 's avonds te 9 uur door hem in het perceel boomgaard gelegen tegenover de pastorie te Waubach (gemeente Ubach over Worms) onder de zich aldaar bevindende karreloods is gevonden een pas geboren kind van het vrouwelijk geslacht, geheel naakt en nat, zonder byzondere merkbare teekenen, welk kind zal genoemd worden Maria Josephina van der Schop.

w.g. P. Pauli.

P.D. Dortants.

Korte tijd later kwam de vondeling terecht in een weeshuis bij zusters te Maastricht. De gemeente droeg zorg voor voeding, huisvesting en kleding. Regelmatig reisde de veldwachter naar Maastricht om nadere informatie bij het gerecht of andere instantie te verkrijgen. Bij terugkeer was het resultaat altoos nihil. Niets en niemand kon ook maar enig bericht verschaffen over de ouders en nadere toedracht over de geboorte

van de vondeling. Het kind was bij de eerwaarde zusters in goede handen, het groeide in gezondheid op en ieder jaar werden de kosten van gemeentewege prompt voldaan. Zelfs toen het meisje een betrekking had en zelf kon zorgen voor onderhoud, kwam de veldwachter nog steeds informeren hoe het gesteld was met de vroegere vondeling. Ook de pastoor van Waubach volgde met interesse het wel en wee van het weesmeisje. In het doopregister uit 1904 noteerde hij zelfs dat Josefina van der Schop in 1941 in de O.L.Vrouwekerk Sterre der Zee in het huwelijk was getreden met de heer J.H.Franssen.

Hier zou het levensverhaal van de vondeling voor Waubach geëindigd zijn. Niemand in het dorp wist nog van het bestaan van het kind. Ze bleek de vergetelheid te zijn ingegaan.

Toen ik echter in 1983 ten behoeve van publicist Jos Crott zaliger een artikelenreeks in de Limburger schreef over bijzonder afgeleide familienamen, behandelde ik ook enkele namen uit Waubach. Een van de namen was uiteraard "Van der Schop". Wie schetste nu mijn verbazing toen ik enkele dagen later een telefoon kreeg van een bejaardenverzorgster uit Maastricht, die op haar verpleegafdeling als patiënte had Maria Josephine van der Schop. Ze had het artikel in de krant gelezen of men had haar erop attent gemaakt. Het goede mens was dolblij met het bericht doch ik kon haar via de verzorgster weinig meer vertellen dan ikzelf wist. Het oude ziekelijke mens (80 jaar) was, zo men mij vertelde zeer tevreden na zo vele jaren nog eens iets over haar geboorte te vernemen en daar was ze – volgens haar verzorgster - gelukkig mee. Een nader bericht of antwoord is achterwege gebleven.

Hein Goossens

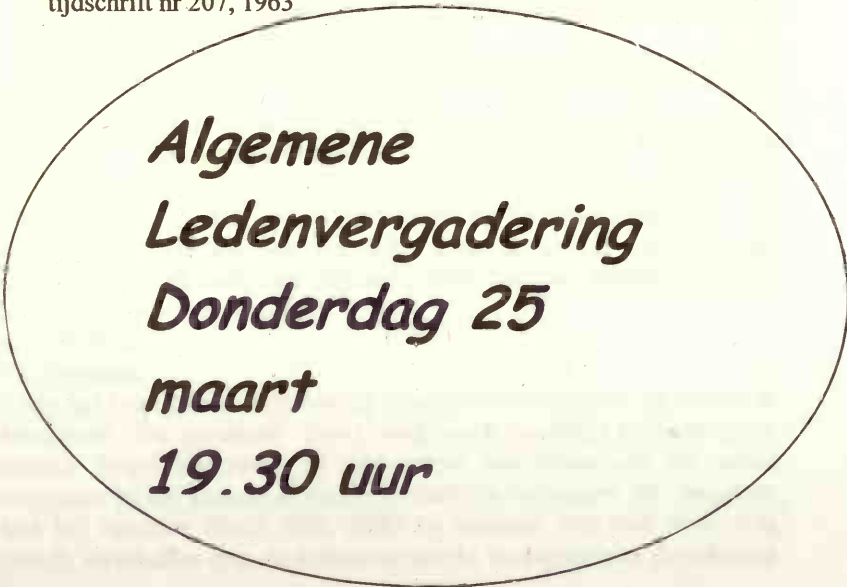
Lezing Carnaval

In de lezing over carnaval, welke op 12 febr. j.l. werd verzorgd door Kitty Jansen-Rompen werd het volgende liedje gespeeld op de foekepot, hetgeen rond 1900 in Nieuwenhagen bekend was, voorgelezen.
De vraag is nu: Kent iemand dit en wie weet wellicht de melodie.
Reacties zijn welkom.

Hierbij het liedje

**Vastelaovend is Bestaovend
Loat die meskes zinke
al in die vette sjinke
dit joar inne fennig
't anger joar inne grossje
Vrouw en meester bliet gezonk!
Sjniet mar aan de lange
en loat de kotte hange
Es de lange géëte zint
zint de kotters 't beste.**

De bron van het versje is Limburgs jaarboek 1894 p.70 en Veldeke tijdschrift nr 207, 1963

***Algemene
Ledenvergadering
Donderdag 25
maart
19.30 uur***

Tijdschriftartikelen attendering periode oktober t/m december 2003

De Maasgouw 2003 nummer 3.

- De klei pijp in Limburg. De aarden klei pijp is ruim drie eeuwen lang het meest gebruikte rookartikel geweest. Tientallen miljoenen klei pijpen zijn in die periode geproduceerd. De houten pijpen kwamen eerst vanaf 1820 in zwang. De gladde klei pijp was bij uitstek het rookwerktuig voor de gewone man. In Maastricht waren veel klei pijpen fabrikanten.
- Rechtskruisen, perroenen en schandpalen. In en rond Zuid Limburg is nog maar weinig onderzoek verricht naar de rechtsarcheologische aspecten van schepenbanken. Markeringen waaraan iedereen kon zien in wiens rechtsgebied men zich bevond werden aangeduid als kruis of perroen. Dat ging vaak samen met een schandpaal.

Gens Nostra oktober 2003

- Genealogie van de joodse familie de Lange (Goor, Elburg)
- Genealogie van Bierling/Beerling (Eelde, groningen)

Gens Nostra november 2003

In deze uitgave een artikel over de criminaliteit binnen de Genealogie. Hoe toegankelijk zijn rechterlijke archieven?

Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen okt. 2003

- Week- en jaarmarkten in Geleen in de 20e eeuw
De eerste jaarmarkten werden in 1852 gehouden. De weekmarkten kwamen vanaf 1925 in zwang.
- Nikkela Poulssen: een legendarische "chob" van de Staatsmijn Maurits Poulssen, boormeester en opzichter van de staatsmijn Maurits stond dag en nacht klaar voor "zijn" staatsmijn. Na een 48-jarig dienstverband ging hij pas met pensioen.
- Nader bekeken: een uniek gedachtenisprentje van Maria Catherina Feron.
- Kroniek van de familie Gobbels.

Heemkundevereniging de Bongard, okt. 2003

Deze uitgave staat geheel in het teken van historische boerderijen in Simpelveld en Bochtoltz.

GeneVer, november 2003

- In deze kwartaaluitgave is deel 4 van de familie Hollard opgenomen.
- Voorts de genealogie van de familie Buisen (Buijsers) grotendeels uit Bingelrade.
- Een korte uiteenzetting over de familie Crijns in Amstenrade is ook opgenomen in deze editie.

Limburgs Tijdschrift voor Genealogie, nov. 2003

In deze uitgave onder andere een artikel over:

- De Sippe Ehren oder Eeren (1685-2000)

Een oud molenaars en boerengeslacht uit Niers en Kendel.

- Ruzie binnen de familie Schepers n.a.v. een erfeniskwestie in het 18e eeuwse Bunde.

Gedicht bij het overlijden van Jan Beckers

Ee kruuts an der weg
Dat zeat os zou vuel
Drum gank noets der langs
Mar stank effe stil

Bring stil inne gros
En zean dich derbej
Mar dink an dieng zieël
Op dieng wandeling hej

Spreak huesch mar mit God
En stamel ing bit
Dan nummste van 't kruuts
Ummer wer nuj krefde mit

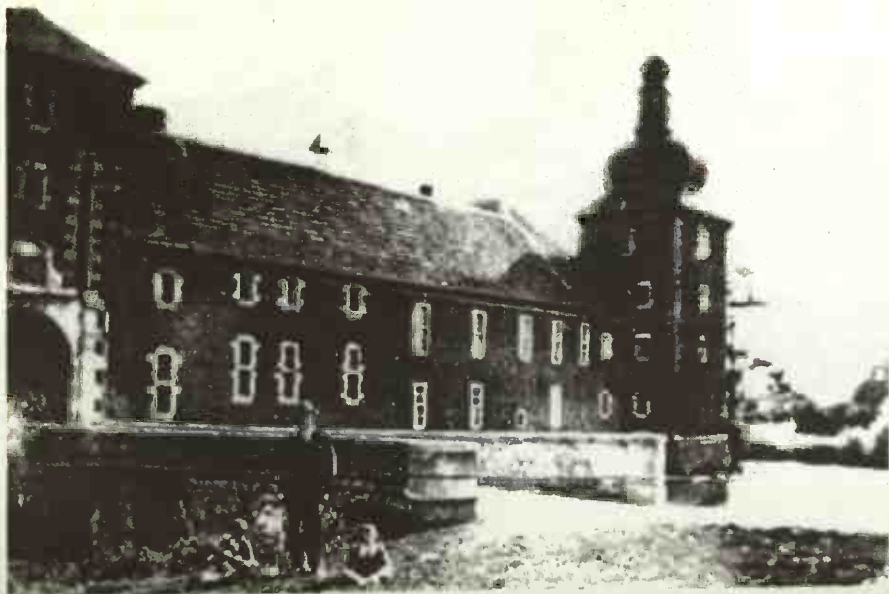
Um dat bej os nog kruutser
Gezeant stund in 't land
Drum sind vier gelukkig
Dat vier die nog hant

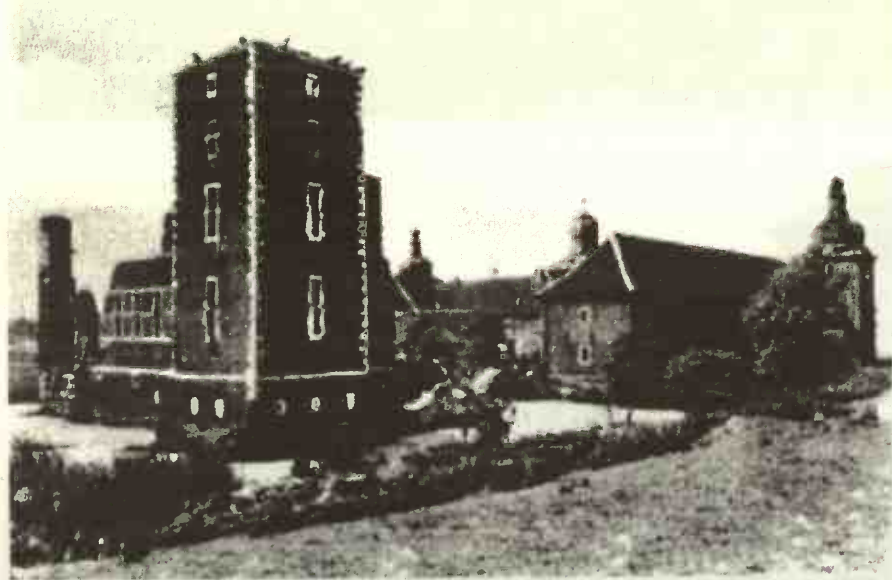
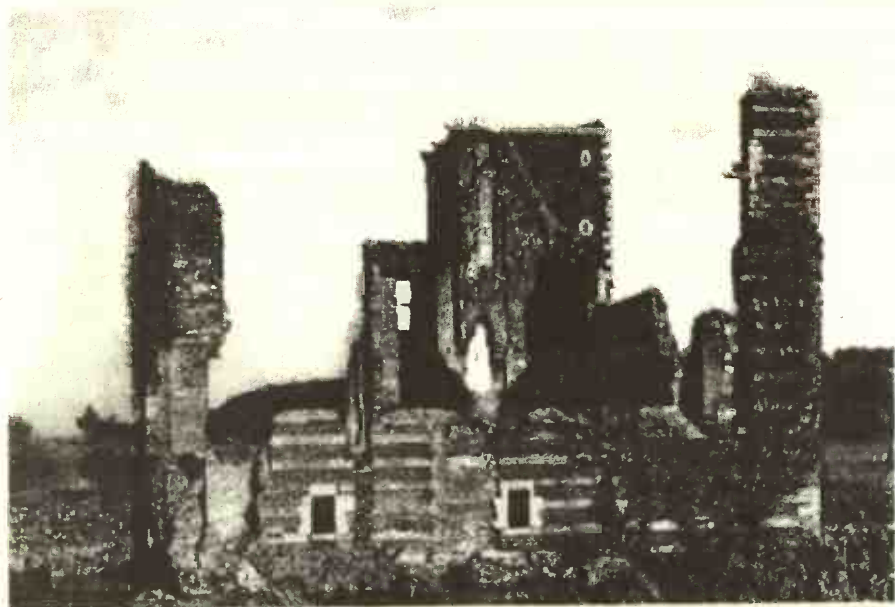
Kasteel Schaesberg

Het kasteel, in de volksmond "Boerslot" genoemd, (of wat er nu nog van over is) stamt waarschijnlijk uit het begin van de 15e eeuw. Zeker is dat er rond 1857 op de fundamenteën van het "oude" kasteel een nieuw kasteel werd gebouwd. Vanaf 1650 werd het kasteel behoorlijk uitgebreid; o.a. met een voorburcht.

In 1965 werd het grootste gedeelte door brand verwoest en werd vervolgens op een kleine ruïne na geheel afgebroken.

Hieronder enkele foto's van het kasteel.

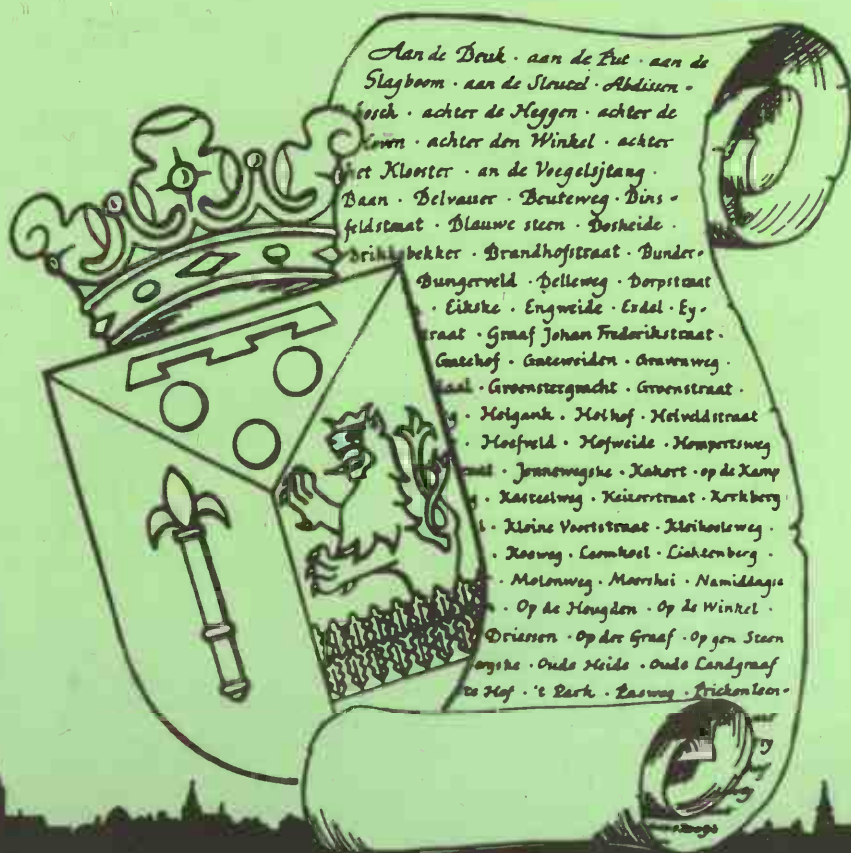

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

Cursief en vet gedrukt is gewijzigd t.o.v. vorige versie		Prijs	
Titel:	Jaargang / Auteur	leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
o.a. Geschiedenis van onze grensregio.	1985	uitverkocht	
o.a. 3/4 eeuw mijnbouw Laura en vereniging	1986	uitverkocht	
o.a. 150 jaar Nieuwenhagen / Pastoor Simonis	1987	uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Préhistorie Rimburch / Ontstaan parochie Nieuwenhagen	1989	uitverkocht	
o.a. Pottenbakkersoven Groenstraat / Acht eeuwen grensgeschiedenis.	1990	4,00	4,00
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
De bevrijding van Landgraaf	1993/1994	uitverkocht	
Landgraaf in de jaren 1940-1945	1995	uitverkocht	
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
De mijnen in Landgraaf	1997/1998	uitverkocht	
Herinneringen aan de 20e eeuw.	1999/2000	13,60	15,00
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	13,60	15,00
Van Romeinse weg tot "d'r Sint Joep va Woabich".	2002	13,60	15,00
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	12,50	15,00
SERIE "KEN LANDGRAAF"			
DEEL 1: Kruisen en kapellen		uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen		2,25	3,20
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg		3,00	3,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar		uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.		uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve (nog beperkt voorradig)		15,00	15,00
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunsjtroat		12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopien)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,25	3,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,25	3,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,25	3,00
Voormalige gemeenten Landgraaf 1805/1807 (A3)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,30
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer hee boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	9,00	9,00
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	10,00	10,00
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	4,50	6,80
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,40	4,50
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,45	0,60
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eijgelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	11,50	23,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	7,50	7,50

O C G L

Bulletin

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
 Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Platkleop A.J.H.Heinen Schoolstr. 86 6374 GZ Landgraaf 045-5312230
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail secretaris@heemkunde-landgraaf.info

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar (pas studiezaal inbegrepen)
Toegangspasje werkpl. € 9 euro per jaar

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voeëgelsjtang 12 6373 BJ 045-5322820 (tijdens studiezaal)
E-mail-adres: OCGL@home.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Na kennismakingsbezoek toegangspasje verplicht

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.
Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter.

Op zaterdag 15 mei was het dan eindelijk zo ver. Na een aantal keren schuiven was er dan eindelijk de officiële ingebruikname van het multifunctioneel centrum An de Voeëgelsjtang. De officiële handelingen met toespraken en dat soort zaken vond plaats in de nieuwe basisschool "t Valder". Het ging immers om een duo-project. De officiële start was indertijd An de Voeëgelsjtang, dus de opening was voor het andere project. Wethouder Mirjam Clermont-Aretz ging in haar toespraak in op het bijzonder karakter van ons onderkomen en gaf ook duidelijk de bedoelingen van de gemeente aan. Zo had ook ik het nog niet bekeken. Het multifunctioneel centrum of brede school, zoals anderen het noemen, is gevuld met participanten die allemaal iets te maken hebben met leren en vorming. Van jong tot oud. En warempel dat is waar. Ieder op z'n eigen gebied doet aan het leer- en vormingsproces van mensen van de peuter tot en met de vutter en gepensioneerde. De kracht zal in de toekomst moeten blijken uit de samenwerking en uitwisseling. Ik heb al eerder aangegeven, dat voor onze vereniging in dit gebouw meer kansen dan bedreigingen liggen. We zitten in een leer- en kenniscentrum in het hart van de gemeente. Ons voedingsgebied wordt daardoor veel groter. Voor de vereniging biedt dit de kans om een breder ledenaanbod te krijgen: van jong tot oud. Ook krijgen we de kans om ons nog beter te profileren en de belangrijkheid van de cultuur en het culturele erfgoed van Landgraaf en de brede omgeving meer onder de aandacht te brengen. De bedreiging zie ik voornamelijk zitten in de financiële aspecten. Tot nu toe hebben we immers nog steeds niet zwart op wit staan dat de gemeente ook onze subsidie aanzienlijk zal verhogen ter dekking van de veel hogere exploitatiekosten. Tijdens de ledenvergadering hebben wij laten zien, dat we het hebben over een verdubbeling tot circa 10.000,-- euro per jaar. We gaan er maar vanuit dat de toezegging van wethouder Ger Nievelstein in het publiek gedaan tijdens de presentatie van het fotoboek Waubach zal worden nagekomen. Ook ambtelijk zijn er bij ons zeker ook verwachtingen gewekt. We mogen er toch vanuit gaan, dat dit soort zaken bij een integrale besluitvorming van de gemeenteraad eerder zijn meegenomen. De open dag die volgde op de opening was zonder meer een groot succes voor alle participanten. De mensen achter de balie hebben zitten

turven, maar waren op een gegeven moment de tel kwijt. Er waren op dat moment in twee uur tijd al meer dan tweehonderd mensen binnen geweest. Dat is enorm. Het was fantastisch om te zien dat een aantal van onze leden bij al dat publiek gewoon onverstoorbaar zaten te werken.

De voorzitter van de Historische Kring het Geuldal gaf te kennen, dat we meer dan trots mogen zijn op ons nieuw studiecentrum. Hij gaf aan dat dit in de hele provincie niet meer te vinden zou zijn. Ook de andere bestuurders van heemkundeverenigingen en kringen gaven dat aan. Iets waar al onze leden en het bestuur bijzonder trots op mogen zijn.

We keken indertijd wat op tegen de verhuizing van een sfeervol oud mannenhuis naar een nieuw gebouw. Volgens ons is de werksfeer in ons nieuw onderkomen op de een of andere manier toch bijzonder uitdagend. Wanneer we niets zouden zeggen, zouden de mensen ook na vijf uur gewoon blijven doorwerken. Voordat ik op zaterdag terug naar Brabant ga, ga ik nog altijd even lekker eten bij mijn ouders. Ik heb mij nu moeten aanwennen om toch iedere keer naar mijn moeder te bellen met de mededeling dat het wat later wordt. Geweldig toch!

Voor onze lezingen maken we gebruik van het parochiehuis. Een prachtige locatie. Natuurlijk is dit niet geheel kosteloos, maar we helpen elkaar wel en dat stellen wij uiteraard op prijs.

Op dit moment zijn we gestart met de voorbereiding voor de Heemkundemarkt Parkstad die gehouden wordt op 12 en 13 maart 2005 in het Parkstad Limburg Stadion van Roda. Huub en ik werken mee aan het thema "Mensen van toen en nu". Naast de medewerking aan dit thema zullen we met de vereniging ook een stand inrichten om ons zelf te promoten in de regio. In het stadion zijn door de organisatie vier grote ruimte gehuurd. Roda kan daar dan echt geen gebruik van maken. Voor de liefhebber tevens de kans om ook het stadion eens te bekijken want we gebruiken zelfs het spelershome. Deze activiteit wordt gecombineerd met de Limburg Dag.

Op zaterdag 16 april 2005 zijn wij gastheer van de bestuursafvaardigingen van alle heemkundeorganisaties in Zuid-Limburg. Het programma dat we dit illustere gezelschap zullen bieden in samenwerking met de organisatie is nog niet bekend. Wel zal de bijeenkomst geopend worden door burgemeester Bert Janssen.

Zoals de meeste van jullie weten hebben we door echte privé-omstandigheden aanpassingen moeten doen in het baai-beheer en hebben mensen zich teruggetrokken. Graag wil ik Wilma, Maria en

Egbert bedanken voor het vele werk dat zij voor de vereniging hebben gedaan.

Velen hebben daarna de helpende hand geboden en een aantal mensen zijn aan de slag gegaan met diverse werkzaamheden. Het noemen van namen is altijd gevaarlijk omdat je iemand te kort wilt doen. Dat is zeker niet mijn bedoeling, maar ik wil deze keer toch een uitzondering maken voor Hub Dortants. Iedereen van het bestuur heeft zonder daar woorden aan vuil te maken meer werk op zijn schouders genomen. Dat geeft de kracht aan van een prachtig team. Hub heeft echter meer dan extra werk op zijn schouders genomen. Petje af en "maatje" en "mannen" en alle andere vrijwilligers en mensen die spontaan de handen uit de mouwen hebben gestoken: **Enorm bedankt!**

Wanneer jullie dit Bulletin in handen krijgen staan de vakantie voor de deur. De excursie naar Valkenburg was de laatste activiteit voor de vakantie. Voor het najaar hebben we de volgende zaken in petto:

16 september 2004	Lezing "Het Amerikaans Militair Kerkhof te Margraten" door Joep Jung/Henk Dederichs
21 oktober 2004	Leen en laatrecht prof. Mr. A. Gehlen
12 november 2004	Presentatie jaarboek 2004 en verenigingsavond
26 november 2004	Presentatie fotoboek Nieuwenhagen
09 december 2004	Geboare Verteller.

Op de verenigingsavond na zullen de lezingen gehouden worden in het parochiehuus. De verenigingsavond zal gehouden worden in de Brandpoort.

Op zondag 12 september nemen wij weer deel aan de Nationale Monumenten Dag die in het teken zal staan van verdedigingswerken. Wij zullen die zondag de hele dag open zijn en aandacht aan dit thema schenken. Een open dag en monumentendag tegelijk.

Namens het bestuur wens ik iedereen een fijne vakantie.

Jo Schiffelers

Deelnemers gezocht voor nieuwe werkgroepen

Met enige regelmaat worden bij het bestuur vragen gesteld door leden die binnen de vereniging iets willen doen zonder daar direct een wekelijkse verplichting aan te hebben. Dat zijn dus mensen die in het algemeen niet met een eigen genealogisch onderzoek bezig zijn. Wij hebben daarom gekeken naar projecten die nog opgepakt moeten worden. Voorlopig willen we met twee nieuwe werkgroepen starten.

Beschrijven van foto's

De vereniging beschikt tegenwoordig over een groot fotoarchief. De collectie foto's die we van Hein Goossens hebben zit in kleine ringbanden en deze collectie is helemaal beschreven. Daar hebben we dus geen werk aan. In de afgelopen jaren hebben we echter ook een hoop nieuwe foto's gekregen. Deze zitten per kern opgeborgen. Van een aantal foto's weten we wie er op staan, waar ze genomen is of wat er op te zien is. Veel van de gegevens van deze foto's zijn echter incompleet. Door zoveel mogelijk gegevens van een foto te krijgen, voorkomen we dat we later in de problemen komen doordat niemand meer weet wie of wat er op de afbeelding staat. Naast de foto's in de ordners zijn er ook nog veel foto's op CD die beschreven moeten worden en wat te denken van de dia's. We willen echter beginnen met de albums en ordners. Wij zijn daarom op zoek naar ongeveer 5 tot 6 mensen die alle foto's willen bekijken en de foto's willen beschrijven. Uiteraard is het daarbij plezierig wanneer we een gemengde groep krijgen omdat we foto's hebben van Rimburch, Waubach, Nieuwenhagen en Schaesberg.

Inventariseren van bestaande en verdwenen panden

Hein Goossens heeft in het verleden een enorm werk verzet door het beschrijven van een groot aantal panden in Waubach. We weten niet alleen waar ze staan of gestaan hebben, maar we weten ook wie er in gewoond hebben, wanneer ze gebouwd zijn etc.

Door het werk dat op dit moment verzet is en wordt voor de fotoboeken weten we ook al iets meer van een aantal panden maar nog lang niet genoeg. Wij weten dat momenteel in Sittard een project loopt waar eenzelfde klus wordt gedaan. Wij zullen met Sittard contact opnemen om via dat systeem ook in Landgraaf aan de slag te gaan. We willen voor dit project een groep samenstellen die bestaat uit verschillende interesses. Je hoeft niet echt ergens in gespecialiseerd te zijn. Het gaat natuurlijk niet om de jongere wijken van de gemeente, maar met name om panden die gebouwd zijn voor 1940. Op het gemeentehuis zal van veel panden een bouwvergunning aanwezig zijn. Via het kadaster

kunnen we de ligging bepalen en via de oude bevolkingsregisters en burgerlijke stand kunnen we zien wie er gewoond hebben. Op het gemeentehuis is ook informatie te vinden over de sloop, het al dan niet zijn van een monument. Ook voor dit project zoeken we 5 tot 6 mensen. Beide projecten krijgen voorlopig een looptijd tot 1 januari 2006. In het najaar van 2005 zullen we dan bekijken of meer tijd nodig is. Heb je interesse om aan een van deze werkgroepen deel te nemen, geef dit dan even door aan de balie of aan Jo Schiffelers.

Jo Schiffelers, zal voorlopig beide werkgroepen begeleiden.

Op weg naar een nieuw huishoudelijk reglement en gewijzigde statuten

Zoals tijdens de ledenvergadering door het bestuur is aangekondigd willen we na ruim twintig jaar het huishoudelijk reglement en de statuten van de vereniging moderniseren. Het bestuur heeft daarom een tussentijdse wijziging van het huishoudelijk reglement teruggenomen. Maurice Stevens heeft aangeboden om het bestuur bij deze klus behulpzaam te zijn. Wij zijn echter nog naar een of twee mensen die dit karwei samen met Maurice en onze voorzitter oppakken. Het liefst willen we dan aan het eind van het jaar nog een extra ledenvergadering houden om deze nieuwe stukken vast te laten stellen. Wij denken dat we met een paar keer bij elkaar komen een compleet concept kunnen opstellen. We hoeven het wiel immers ook niet helemaal opnieuw uit te vinden.

Wie wil Maurice en Jo helpen?

Heb je interesse geeft dat dan even op zaterdagmiddag aan Jo door in ons verenigingscentrum. Een bericht per email kan uiteraard ook.

Zustercongregatie van de H Harten van Jezus en Maria

In 1905 kwamen de Zusters van de H Harten op verzoek van pastoor Schroeder naar Schaesberg. Zij begonnen daar met een lagere school voor meisjes en een 'bewaarschool' voor kleuters vanaf drie jaar. De Zusters, allemaal Françaises, begonnen met het leren van de Nederlandse Taal en de studie voor het behalen van de benodigde diploma's. In afwachting hiervan werd toch al een school geopend o.l.v.

Mej. Vliex. Deze eerste school startte met 121 leerlingen. Bij gelegenheid van de opening werd een H. Hartbeeld gezegend, dat geplaatst zou worden in een nis in de voorgevel van de school. Een hele plechtigheid in die tijd, het hele dorp liep dan ook uit om hierbij aanwezig te zijn, de Zusters ontbraken.....zij hadden de aankondiging, die de pastoor morgens in de kerk had gedaan, niet verstaan, zover reikte hun kennis van de Nederlandse Taal nog niet. Een interessant begin....

Door royale giften van dorpsbewoners konden de beide scholen in stand gehouden worden. Het leerlingen aantal groeide. In 1909 behaalde de eerste zuster haar onderwijsdiploma. Een heugelijk feit, met vreugde begroet. Het jaar 1909 bracht ook het vertrek van pastoor Schroeder, de 'beschermheer' van de Franse Zusters. Gelukkig was zijn opvolger pastoor Schatten ook erg geïnteresseerd in het onderwijs der Schaesbergse jeugd. De school breidde zich uit. In 1911 werden er twee lokalen bijgebouwd, gevolgd door uitbreidingen in 1917, 1920 en 1928. In 1929 openden de Zusters een tweede lagere school in de Schoolstraat met ernaast ook weer een zgn. bewaarschool. Naast het onderwijs zetten de Zusters zich ook in op andere fronten. Zuster Marguerite heeft tientallen jaren, eerst te voet, later per fiets, de bedlegerige Schaesbergenaren bezocht om hen de nodige verzorging te geven. Andere zusters verzorgden de versiering in de kerk, wasten en streken de kerkelijke was, gaven Franse les, bezochten bejaarden etc.etc. In de loop der jaren traden ook enkele Nederlandse meisjes tot de Congregatie toe. Het aantal scholen in Schaesberg werd uitgebreid. Een naaischool in de Hoofdstraat, een kleuterschool in de Kakert en het Eikske, een lagere en kleuterschool in de H. Familie parochie, een kleuterschool in de Pastoor Schattenstraat. Ook in de kerken van deze wijken zorgden de zusters voor de versiering en de was. In 1968 verhuisden zij van het pand Hoofdstraat 7 naar een nieuw gebouw klooster, Stationsstraat 4. Het gebouw in de Hoofdstraat was te klein geworden voor het 12-tal zusters dat er eind jaren 60 was, ook was er enorme mijnschade aan het pand. Architect Laurens Bisscheroux had het nieuwe zustershuis ontworpen. Na de jaren 70 verminderde de scholen die onder leiding van de Zusters stonden. De een na de andere school werd gesloten of ging over naar een ander schoolbestuur. Zusters stierven, anderen gingen terug naar hun Moederhuis in Frankrijk. In 1996 woonden er nog 4 zusters in het grote gebouw aan de Stationsstraat. Slechts aan één Schaesbergse school waren nog twee zusters werkzaam. Na uitgebreid

overleg met het hoofdbestuur van de Congregatie besloten de overblijvende zusters hun klooster te verkopen en te voldoen aan het verzoek van de bisschop van Roermond om de leiding van het huishouden in het Bisschopshuis op zich te nemen. Een van de vier Zusters keerde terug naar haar geboortegrond in Bretagne en gaat daar in een klooster wonen. Op 1 november 1996 kwam er na 90 jaar in Schaesberg een einde aan het wonen en werken van de Zusters van de H.Harten van Jezus en Maria. De Schaesbergenars namen op een hartverwarmende wijze afscheid van de vier vertrekkende zusters, die met weemoed in het hart Schaesberg vaarwel zeiden.

Van Scheidt tot Schaesberg

De naam, die we nog in het dialect gebruiken 'der Sjeet' is de oudste benaming van dit deel van Landgraaf. Volgens Jongen is die naam gebruikt als aanduiding van de hoge rug, onbewoond en onvruchtbaar, die de scheiding vormde tussen het dal van de Worm en het dal van de Geleen-beek. De scheiding volgt ongeveer de loop van de Hoofdstraat tot op de Heugden. In heel vroege, Germaanse tijden hadden zich aan de ene kant van de scheiding de Sunikers gevestigd (aan de westkant) en aan de andere kant (de oostkant) de Ubiërs. De dalen waren in die tijd wel bewoond, maar de hoogten nog niet vanwege het ontbreken van water. De scheiding vormde dus de grens tussen twee verschillende stammen. Zo is het ook te verklaren dat Eygelshoven/Kerkrade een heel ander dialect spreekt dan bv. Heerlen. Ter onderscheiding van andere dorpen als Kohlscheid, heette dit dorp in de middeleeuwen Prickenscheidt, naar een familie Prick, die nogal wat grond bebouwde. Later valt de naam Prick uit en vinden wij op alle oude kaarten uit de zeventiende of achttiende eeuw als aanduiding voor dit dorp Scheydt of Scheidt.

In 1618 wordt een stuk van Heerlen afgesplitst door de koning van Spanje en wordt het gebied rondom en bij het kasteel van de jonker van Schaesberg (nu nog maar een stuk ruïne) aan de heer van het kasteel gegeven als de "Heerlijkheid Schaseberg", genoemd naar het kasteel en de adellijke familie die daar woonde. De heerlijkheid Schaesberg omvat dan de dorpjes Scheidt en Palemig. Verder wordt steeds gesproken over de heerlijkheid Schaesberg. Het is dus niet verwonderlijk, als in de Franse tijd in 1795 gemeentes worden opgericht, dat de nieuwe

gemeente ook de naam Schaesberg overneemt, ze valt immers samen met de oude heerlijkheid. De naam Scheidt verdwijnt dan van de landkaarten. En als na 1815 het koninkrijk der Nederlanden wordt opgericht, blijft de bestaande indeling de naam behouden.

Schaesberg was oorspronkelijk de naam van het kasteel, dat op zijn beurt weer genoemd werd naar de familie, die er zo lang als we weten op woonde, in elk geval woonde er al op een soort versterkte boerderij in 1273 een zekere Gerard van Schaesberg. Volgens Jongen komt die familie oorspronkelijk uit Aken, waar in 1406 een huis aangeduid wordt als "auf dem Schafsberg unter die Schmiede", een huis dat nog eeuwenlang in het bezit is geweest van de heren van het kasteel Schaesberg.

Hiervoor hebben we het gehad over de Sunikers en Ubiërs, die zich aan beide zijden van dit dorp gevestigd zouden hebben. Behalve de taalgrens (Pief = piep en Jod = God) weten wij daar niet zo veel van. Pas bij de Romeinen vinden we sporen van bewoning. Bij de Overste hof zijn sporen gevonden van een Romeinse villa. Waarschijnlijk heeft er ook een gestaan op de plaats van het kasteel Strijthagen en wellicht was er ook een Romeinse villa op de plaats waar later de versterkte boerderij en nog later kasteel Schaesberg gebouwd zou worden. Het hoeft ons niet te verwonderen dat er in de Romeinse tijd hier al mensen woonden, immers er liepen twee Romeinse wegen door het grondgebied van de voormalige gemeente Schaesberg. Een kwam van Heerlen uit de Putgraaf, door de Kissel, via de Brandhofstraat, over de markt, Pietersstraat naar de Koeweg en liep vandaar door het veld naar de huidige spoorbrug en verder door het Eikenbosje in de richting van Rimburch, waar hij de Worm overstak. Dat weten we door allerlei vondsten van munten op die plaatsen en bovendien doordat meerdere malen bij graafwerkzaamheden de kiezellagen bloot kwamen, waarmee die weg was versteveigd. De weg liep van Rimburch door naar Keulen. Een andere Romeinse weg liep langs de Lichtenberg via de hei naar Ten Esschen en richting Klimmen. (zie De Romeinse weg door Landgraaf, jaarboek 2002). Zo'n wegen zijn natuurlijk levensaders geweest met verkeer, langs zo'n weg was het veiliger. Het is dus goed te begrijpen, dat er zich mensen vestigden op gunstige plekjes. Op de Lichtenberg werkte de Romeinse bewakingsdienst van het postverkeer en militaire verkeer met lichtsignalen naar alle richtingen.

Na de Romeinse tijd tasten we honderden jaren in het duister. Of hier nog bewoning was tot het jaar 1000 weten wij niet. In elk geval wel in

de middeleeuwen, als in 1273 voor het eerst de naam valt van Gerard van Schaesberg. Op enkele grote boerderijen woonden families met hun knechten en horigen; de oudste nederzettingen zijn in dalen: het kasteel, de Leenhof, boerderij de Kakert, in Palemig, de Overstehof en Strijthagen. Daar woonden de wat rijkere families, die de grond bezaten. De gewone man, die zich hier wilde vestigen, of liever die zich hier een huisje bouwde, kwam terecht op de hoge onvruchtbare rug, de tegenwoordige Hoofdstraat. Zo ontstonden daar een aantal grotere en kleinere boerderijen, met elkaar verbonden door een lang smal karrenspoor. De huisjes waren van hout, leem en stro. Wanneer er steeds meer arbeiders op die boerderijen werken en ook de kinderen nieuwe bewoning zoeken, bouwen ze vast aan, of dicht bij de boerderij. En zo ontstaat dan aan de Hoofdstraat een soort lintbebouwing. U kunt dit prachtig zien op de Tranchot kaart uit de Napoleontische tijd. Tot in de negentiende eeuw, ongeveer tot aan de opkomst van de mijnbouw was Schaesberg, was der Scheidt, eigenlijk slechts een lange, smalle straat met een totale boerenbevolking. Met de opkomst van de mijnbouw wordt in 1912 de oude kolonie, de Eikske kolonie, Leenhof kolonie gebouwd en in de twintiger jaren van de vorige eeuw de Kakert. Alle andere uitbreidingen dateren van na de tweede wereldoorlog. Leenderveld en Haesen uit 1949. De nieuwe wijk achter de markt tussen Baanstraat en Hoofdstraat uit de zestiger jaren. Nieuwbouw op het Eikske uit de jaren zeventig en tachtig. De wijk op de Heugden uit de vijftiger jaren. De flatbouw aan de Hoofdstraat en de wijk aan de Slagboom uit de zeventiger jaren. De boerenbevolking wordt na 1900 overstroomd met vreemdelingen, gastarbeiders, die hier in de mijn komen werken: Hollanders, Duitsers, Polen, Tsjechen en nog meer nationaliteiten. De namen ervan vind je terug in vrijwel elke straat. Immers, velen zijn hier gebleven en in Schaesberg opgegaan.

Sinds Karel de Grote ontstond het leenstelsel. De koning gaf aan de leenman grond in eigendom, die dat weer verder in leen gaf. Het land van Herle (waar Schaesberg tot 1618 deel van uit maakte) viel aanvankelijk onder de graaf van Valkenburg. In heel vroege tijden weet de hertog van Brabant door aankoop van Valkenburg in 1378 tegelijk heer te worden van Valkenburg. U kent de geschiedenis van de Bourgondiërs, als Philips de Goede en Karel de Stoute, die voor en na allerlei gewesten in hun bezit krijgen. Zij worden zo ook hertog van Brabant en hertog van Limburg. Daarmee staat het Land van Herle rechtstreeks onder deze vorsten en hun erfgenamen Maria van

Bourgondië, Karel de Vijfde en daarna Philips de Tweede. Natuurlijk bemoeiden die hoge heren zich niet met de plaatselijke situatie, maar zij hadden hun leenmannen. Zo was het gebied van de voormalige gemeente Schaesberg verdeeld in een aantal lenen. Het voornaamste was natuurlijk het gebied van het kasteel van Schaesberg; het reikte van Palemig tot aan de plaats waar nu de kerk van de HH. Petrus en Paulus staat. Een aantal namen herinnert nog aan dat stelsel zoals: Leenhof, Prickeleenstraat, deze laatste naam herinnert aan het leen dat aanvankelijk de familie Prick bezat en dat zich uitstrekte aan de oostelijke kant van de Hoofdstraat, daar waar nu de Haesen zijn. Zo'n leengebied werd meestal weer onderverdeeld in nog kleinere stukken, zodat in 1771 sommige lenen verdeeld zijn over wel 59 eigenaars. Wanneer de jonker van het kasteel Schaesberg, Frederik van Schaesberg er in 1618 in slaagt, dat hem door de koning van Spanje (die nog steeds eigenlijk hertog van Brabant is) de heerlijkheid Schaesberg wordt verleend, als een afsplitsing van Heerlen, dan krijgt hij daarmee het recht om dit gebied zelfstandig te besturen. Hij werd erfelijk bestuurder, zo dat ook zijn afstammelingen dezelfde rechten zouden krijgen. Hij kon de ambtenaren benoemen als schout en schepenen. Zij vormden het dorpsbestuur en tevens de rechtbank. Schout en schepenen konden ieder vergrijp na een proces bestraffen, zelfs indien nodig met de doodstraf, wat ze in de tijd van de bokkenrijders (achttiende eeuw) dan ook grif deden. Het oude schoutenhuis lag aan de Hoofdstraat, naast de ook al afgebroken boerderij Weers. De heer van Schaesberg had allerlei rechten. Hij kon belasting opleggen, hij bezat het jachtrecht en visrecht en het recht om bomen te plaatsen langs de openbare weg, die hij later weer voor eigen gebruik kon laten kappen.

Als de tachtig jarige oorlog aan de gang is, trekken er diverse malen troepen door Schaesberg; en de verwarring groeit bij de vrede van Munster in 1648, als de voormalige landen van Valkenburg (waaronder ook Heerlen en de heerlijkheid Schaesberg vallen) verdeeld moeten worden tussen de Republiek de Verenigde Nederlanden in het noorden en de Spaanse koning. Heerlen komt dan bij de noordelijke, protestante republiek, evenals Nieuwenhagen. Maar de heerlijkheid Schaesberg evenals Kerkrade blijven bij Spanje, volgens het Partage-tractaat in 1661. Er ontstond natuurlijk de vreemde situatie dat iemand die van Heerlen naar Nieuwenhagen wilde, over Spaans gebied moest. De inwoners overigens hadden vrije passage. (daar hebben wij de naam Pasweg aan overgehouden, in het komende jaarboek 2004 komen we

hier nog uitgebreid op terug). Bij de vrede van Utrecht in 1713 gaat Schaesberg, samen met de zuidelijke Nederlanden, over van de Spaanse naar de Oostenrijkse Habsburgers. Voortaan is de keizer van het H. Roomse Rijk in Wenen tevens hertog van Brabant en Limburg. Vlak vóór de Franse revolutie moest de heerlijkheid Schaesberg nog eens van het allerhoogste bestuur wisselen. Bij het verdrag van Fontainebleau in 1785 wordt de heerlijkheid door Oostenrijk overgedragen aan de Republiek de Verenigde Nederlanden. De overdracht had op 13 juli 1786 plaats op de pastorie. Voortaan hadden de protestante noordelijke Nederlanden het hier voor het zeggen, alhoewel niet lang. Immers in 1792 en 1794 vallen de Franse troepen ook hier binnen. En na de verovering van het hele gebied tussen Maas en Rijn, wordt alles in 1795 ingelijfd bij Frankrijk. Het bestuur wordt ingericht volgens de nieuwe Franse grondwet, die gemeentes, municipalité's opricht. Een van de voornaamste verworvenheden sinds die tijd is de burgerlijke stand. Voordien bestonden er enkel doop- en sterf- en huwelijksregisters op de pastorie, waar je de namen van de inwoners sinds 1700 kunt terugvinden. (op de pastorie van de Petrus en Paulus parochie bevinden zich alleen registers vanaf 1800). In de Franse tijd werd als eerste burgemeester. Johannes (afgekort tot Joes) Jongen. In 1815 komt Schaesberg bij het nieuw opgerichte Koninkrijk der Nederlanden. Alle oude indelingen en heerschappen blijven voorgoed afgeschaft. De nieuwe Nederlandse staat neemt de Franse indeling in gemeenten over. Sindsdien bestaat het bestuur van de gemeente uit burgemeester en wethouders. Burgemeesters waren in de negentiende eeuw meestal de heren van Strijthagen, zoals van Lommessen (1827-1847), baron Victor de Rosen (1847-1857), en baron George de Rosen (1876-1895), of de pachters van de grote boerderijen zoals Melchers van Leenhof (1857-1876), en Quaadvlieg van de Kakert (1895-1934). (zie ook jaarboek 2003 met o.a. de burgemeesters van Landgraaf). Ook de raadsleden waren meestal uit deze kringen. Er was nog geen algemeen kiesrecht. In 1851 waren er maar 30 kiesgerechtigden op een bevolking van 1123 inwoners. Dat lijkt nog niet op onze democratie. Op deze bevolking waren in 1851 officieel 217 armen.

Van 1830 tot 1839 was er een roerige tijd. De Belgische opstand leidde tot de vorming van een eigen Belgische Staat. Omdat dit gebied sinds de vroege middeleeuwen verbonden was met de Zuidelijke Nederlanden, met uitzondering van de periode 1786-1830, is het goed te begrijpen, dat men verwoed meedeed of in elk geval meevoelde met de opstandige

Belgen. Burgemeester van Lommesssem wordt zelfs door Den Haag afgezet, maar al te laat. Hij had zich al met zijn gemeente in 1830 bij België aangesloten. Allen de onderwijzer Consten verzet zich en wordt dan ook ontslagen. Tot 1839 bleef Schaesberg bij België; het verzoek van 118 burgers om niet bij Nederland te hoeven baatte niet. Van Lommessen mocht burgemeester blijven en de onderwijzer Consten kwam terug.

Na de opkomst van de mijnbouw maakte de gemeente Schaesberg een explosieve ontwikkeling door, het leven wordt steeds ingewikkelder. Woningen, wegen, waterleiding, elektriciteit, scholen en allerlei sociale voorzieningen, recreatie vragen om een ingewikkelder bestuursapparaat. In 1982 gaat Schaesberg op in de nieuwe gemeente Landgraaf.

François van Schoubrouck (1832-1870) eerste leerling van Cuypers.

Architect van de H. Joseph kerk, Waubach.

(uit de scriptie van Volmar Delhey, 1988; beschikbaar gesteld door Hein Goossens)

François Ferdinand van Schoubrouck werd op 24 febr. 1832 in Berchem nabij Antwerpen geboren. Waarschijnlijk maakte hij met Cuypers kennis toen deze aan de Antwerpse Academie studeerde. Het is ook mogelijk dat hij via een kennis bij Cuypers wordt aanbevolen. Dat van Schoubrouck op 7 mei 1851 op het adres van Pierre Cuypers in Roermond wordt ingeschreven, duidt op meer dan gewone belangstelling van Cuypers voor de jonge Belg. Van Schoubrouck blijft tot 1859 bij Cuypers in huis. De opbloei van het "atelier riligieux", in het speciaal daarvoor gebouwde neogotischse "gildehuis", beleeft hij van zeer nabij. Gedurende de jaren dat van Schoubrouck bij Cuypers inwoont, staat hij in het bevolkingsregister steeds met "zonder beroep" vermeld. In 1859 huwt hij de Roermondse Maria van Waegeningh en gaat met haar aan de Markstraat wonen. Van Schoubrouck wordt dan als 'architect' vermeld. Aangezien hij in de tussenliggende jaren steeds bij Cuypers woont, moet hij daar tot architect zijn opgeleid. Als dit zo is – precieze gegevens hierover zijn mij niet bekend – dan kan hij beschouwd worden als de eerste leerling die als architect uit het atelier Cuypers-Stoltzenberg is voortgekomen. De juiste datum, wanneer van

Schoubrouck zich architect mag gaan noemen, is niet bekend. Wel weten nu iets meer van zijn activiteiten. Hij is de uitvoerder van de H. Salvator te Oeffelt (1854-1855) in Brabant. Dit is, zoals bekend, het eerste kerkgebouw in Limburg waar na eeuwen weer stenen gewelven worden gebruikt. Vervolgens is hij de uitvoerder van de H. Martinus in Wijk-Maastricht (1857-1858). In het begin van de loopbaan van Cuypers zijn dit twee zeer belangrijke projecten. Het is niet bekend welke werkzaamheden dit inhoudt. Waarschijnlijk wordt hiermee 'hoofd van de tekenkamer' bedoeld. Evenmin is te achterhalen wanneer van Schoubrouck het atelier Cuypers-Stoltzenberg verlaten heeft. Op zijn vroegst in 1858, op zijn laatst in 1863 als Cuypers zijn restauratieontwerp voor de Munsterkerk tentoonstelt en daarmee de gemoederen in Roermond verhit. De stelling dat van Schoubrouck het atelier Cuypers-Stoltzenberg ruilt voor een eigen bureau wordt bevestigd door het gegeven dat hij in het conflict rond de restauratie van de Munsterkerk in Roermond een plaats inneemt in de oppositie, tegen het restauratieontwerp van Cuypers. Het plan van Cuypers laat weinig over van de oude gedaante van de kerk. Zeer tot ongenoegen van notaris Guillon en de architecten Weber en van Schoubrouck. Over deze kwestie ventileren zij hun mening in het liberale weekblad *De Volksvriend*. Aangezien deze zaak zich tegen de achtergrond van clericaal-liberale tegenstellingen afspeelt, houd ik het voor onmogelijk dat in het atelier van Cuypers-Stoltzenberg iemand werkt die openlijk plannen uit het eigen bureau tegenwerkt. Het is ook ondenkbaar dat een werknemer van Cuypers diens tegenstander Guillon steunt, of contacten onderhoudt met het liberale weekblad *De Volksvriend*. Derhalve moet van Schoubrouck tijdens het conflict een onafhankelijke positie ten opzichte van Cuypers hebben. Daarnaast zijn twee gevallen bekend waarin hij als zelfstandig architect optreedt. Samen met Cuypers en Weber dingt hij naar de opdracht om een nieuw gebouw voor het Roermondse Bisschoppelijke College te ontwerpen. Hij is hier duidelijk een concurrent van Cuypers. De tweede keer ontwerpt hij een kerk voor Ubach over Worms, ook wel Waubach genoemd. Mogelijk eind 1864 of begin 1865. Men mag aannemen dat de wegen van van Schoubrouck en Cuypers zich op een ogenblik scheiden. Dat de jonge Belg met de zegën van zijn patroon architect wordt, lijkt mij niet zeer waarschijnlijk. Het is vooral weer het conflict rond de restauratie van de Munsterkerk dat daarop wijst. Omdat van Schoubrouck zich hier tegen de denkbeelden van zijn leermeester en tegen die van de neogotiek over restauratie verzet, moeten we de

oorzaak voor de breuk zoeken in de wens zich aan de dictatuur van zijn leermeester te onttrekken. Het zou niet de eerste keer zijn dat een jonge talentvolle kunstenaar uit het atelier verdwijnt. De beeldhouwer Georges en de schilder Van der Drift, de laatste nota bene een beschermeling van Thijm, gingen van Schoubrouck daarin voor. De fout die hen wordt aangerekend, is hun zelfstandige smaak. Want Cuypers schijnt, volgens Brom althans, eenvormigheid van mensen in zijn atelier te verkiezen boven oorspronkelijkheid. Deze sfeer lijkt voor van Schoubrouck te benauwd te zijn geweest. Doordat hij opgenomen was in het gezin van Cuypers en door hem werd opgeleid en van werk en verantwoordelijke taken voorzien, zal de verhouding tussen beiden die van een vader en een zoon zijn geweest. Maar als zo vaak openbaart de zelfstandigheid van de zoon zich in het verlaten van het ouderlijk huis.

Van hetgeen van Schoubrouck als architect tot stand brengt, weten we, behalve het hier genoemde, maar weinig. Vrijwel zeker is de H. Joseph te Ubach over Worms door hem ontworpen¹. In 1861 vermeldt Thijm in *De Dietsche Warande* nog kerken waarvan Cuypers in dat jaar 'teekeningen uitgevoerd en aangenomen' heeft. Hieronder bevindt zich ook die van Waubach. Cuypers heeft kennelijk vanuit Ubach over Worms een verzoek ontvangen om een kerk te ontwerpen. Maar dit verzoek moet later ingetrokken of vertraagd zijn, want met name de nogal plumpe toren van de huidige in 1868-1877 gebouwde kerk verraadt een andere hand. Het is mogelijk dat van Schoubrouck in 1861 als bureauhoofd van Cuypers contact onderhoudt met het kerkbestuur van Ubach over Worms en de wensen over de ontwerpen kerk heeft besproken. Als het project op korte termijn geen doorgang kan vinden - in een overzicht van het werk van Cuypers tot 1868 in *De Dietsche Warande* komt Waubach niet voor -, ziet van Schoubrouck in 1864 of 1865 kans als zelfstandig werkend architect de opdracht voor de bouw te verwerven. Het duurt enkele jaren voordat er goedkeuring voor de nieuwe kerk wordt gevraagd. Dit is een gevolg van een meningsverschil tussen de dorpskernen Waubach en Groenstraat over de plaats van de nieuwe kerk en over de vraag of een nieuw gebouw wel nodig is. Met name de kern Waubach, waarvan de rijke boeren in het verleden veel waarde aan de kerk schonken, is voor een restauratie van de bouwvallige oude kerk. Tenslotte wordt men het toch eens over de kwestie. Aangezien de meerderheid van het kerkbestuur ook zitting in het gemeentebestuur heeft, verschijnt de kwestie snel op de agenda van de raad. Een versnellende werking heeft een testamentaire toebedeeld

bedrag van 12.000 francs, ongeveer 6.000 gulden, van de uit Waubach afkomstige pastoor Janssen van Sijperveld. Deze heeft echter laten vastleggen dat binnen vijf jaar na zijn overlijden met de bouw van de kerk wordt begonnen, anders gaat het geld naar de missie. De wijze waarop men aan het resterende geld komt toont aan hoe de leek een beslissende bijdrage kan leveren in de totstandkoming van een nieuw kerkgebouw. In een rapport van de ingenieur van Waterstaat over de toestand van de oude kerk staat dat Ubach over Worms enkele zeer welgestelde inwoners telt, 'die er prijs op stellen een kerkgebouw te bezitten, dat tot sieraad strekt hunner gemeente, in overeenstemming met hetgeen in verschillende nabijgelegen gemeenten in de Pruisische Rijnprovincie bestaat. Zij hebben hiervoor ruime bijdrage over, zoals blijkt uit de reeds bijeengebrachte 40.000 gulden'. Een frappant citaat. Het toont de verbondenheid van Ubach over Worms met het Duitse achterland. Dit is weinig verwonderlijk. Het dorp ligt op enkele minuten van de Duitse grens. Deze verbondenheid wordt verder onderstreept door de taal in deze streek. Slechts weinigen zijn de Nederlandse taal meester, beschaafder spreken Frans of Duits. De omgangstaal is een nog steeds levend soort Duits dialect. Kenmerkend hiervoor is dat een herderlijk schrijven van Paredis voor de plaatselijke bevolking in het Duits wordt vertaald. Indien geen nieuwe kerk wordt gebouwd, zijn de inwoners van Ubach over Worms niet bereid geld voor een herstel van de oude kerk te geven. Gemeente en parochie zullen derhalve in het laatste geval meer geld moeten besteden dan bij nieuwbouw. Daarom wordt door Waterstaat positief geadviseerd. Ter bezuiniging moet de bouw buiten openbare aanbesteding worden uitgevoerd. De toezichthouders worden gemeente- en kerbestuur, onder leiding van van Schoubrouck. Om het legaat van pastoor Janssen niet verloren te laten gaan moet voor 3 juni 1868 worden begonnen met de werkzaamheden. In 1869 volgt de officiële eerstesteenlegging. In 1870 overlijdt van Schoubrouck plotseling (volgens Goossens zou van Schoubrouck bij een ongeval op een steiger van een kerkgebouw in Keulen zijn omgekomen. Volgens een overlijdensadvertentie in de Maas- en Roerbode van 13 augustus 1870 zou hij na een kortstondige ziekte overleden zijn). Er wordt echter geen nieuwe architect benoemd. Mogelijk door geldgebrek verlopen de bouwwerkzaamheden maar traag, zodat pas in 1877 de wijding kan plaatsvinden. De kerk is volgens Kalf ingericht voor 206 zitplaatsen. In 1867 telt de parochie 1261 zielen. Drievierde hiervan is communicant. Van de 1261 moet drievierde deel de dienst tegelijk

kunnen bijwonen. Ruim 700 personen. Volgens de berekening – kennelijk van Waterstaat – is hiervoor een grondoppervlak van 355 vierkante el ruim voldoende. Brengen we de berekening voor de kerk van Lutterade-Krawinkel nog eens in herinnering, dan constateren we een opvallend verschil. Deze kerk is gebouwd voor 1020 parochianen; drievierde deel is gelijk aan 768 communicanten, waarvan 574 tegelijk de dienst moeten kunnen bijwonen. Voor deze kerk wordt echter een grondoppervlak gevraagd van 430 vierkante el. Minder communicanten en meer vierkante meters grondoppervlak! De verklaring hiervoor kan zijn dat men in Ubach over Worms van een groter aantal H.Missen op zondag is uitgegaan. Opvallend is verder dat de kerk voorzien is van stenen gewelven. Gezien de ervaring die van Schoubrouck met de uitvoering van de kerken te Oeffelt en Wijk-Maastricht opdoet, verbaast het geenszins dat de Cuypers-leerling voor deze kerk stenen gewelven ontwerpt. Aangezien van Schoubrouck voor de voltooiing van de kerk overlijdt en er geen nieuwe architect wordt aangewezen die de uitvoering leidt, moeten er kundige metselaars aan het werk zijn geweest, die kennis van deze materie hadden. De kerk krijgt de vorm van een kruisbasiliek. Getrouw aan zijn leermeester baseert van Schoubrouck zich op de vroege Franse gotiek. Het schip is vijf traveeën diep. Het koor, geflankeerd door kapellen, wordt afgesloten door een vijfzijdige apsis. Geheel volgens de regels is het gebouw georiënteerd. De hoogte van de al te forse west toren is gelijk aan de lengte van de kerk. Een interessante vraag is hoe van Schoubrouck zich als kerkenbouwer verder ontwikkeld zou hebben, was hij niet zo vroeg overleden. De kerk van Ubach over Worms schept in ieder geval verwachtingen. Deze overtuiging wordt niet door iedereen gedeeld. De Tachtiger Frans Erens (1857-1935), die op een half uur gaans van de kerk opgroeit en wiens oom tijdens de bouw kapelaan is, vermeldt van deze: "Zoo bouwde hij een nieuwe kerk, doch onder een weinig kunstzinnigen architect, die niets anders kon bereiken dan een aftreksel van de gothiek". Gezien het l'art en het oorspronkelijkheids principe van de beweging van Tachtig is deze uitspraak niet verwonderlijk. De beweging van Tachtig probeerde zich te bevrijden uit de verstikkende sfeer van de 19e eeuwse "rijmelaars en literatoren": de kringen waarvan niemand minder dan Alberdingk Thijm een prominent vertegenwoordiger was. Overigens is het niet juist dat Erens de bouwpastoor van de nieuwe kerk is. Pas in 1876 volgt Erens pastoor Huppertz op. Tot dan toe is hij kapelaan van de parochie. Wel neemt

Erens zeer actief deel aan de kerkbouw. Met burgemeester Pelzer is hij een fervent ijveraar voor de nieuwe kerk. Als telgen van een rijke boerenfamilie uit het nabij gelegen Schaesberg, schenken hij en andere leden van de familie grote bedragen. Bovendien is de steun van geestelijken van buitenaf opvallend. Ten eerste de bovengenoemde erfenis van pastoor Janssen van Simpelveld. Een andere grote animator van de kerk is pastoor-deken van Tongeren, J.L. Reinartz (1806-1871), die afkomstig is uit Ubach over Worms. Hij schreef zelfs twee, helaas niet meer te achtehalen, boekjes over de nieuwe kerk van Waubach. Van de parochianen weten we reeds dat deze bereid zijn diep in de buidel te tasten voor een nieuwe kerk. De vergelijking dringt zich hier op met de kerkbouw van Vijlen waar de Waterstaatsingenieur Van Opstall van beweert dat de inwoners met hun bijdragen als het ware met elkaar wedijveren. Maar in Ubach over Worms wordt toch wel een grote offervaardigheid aan de dag gelegd. Zelfs de financieel zwakkeren brengen offers die tot voorbeeld strekken. Zo legt een kapper zeven jaar lang 18 centimes per week bij de burgemeester op tafel, hoewel hij vijf kinderen te voeden heeft. Frappant is zoals gezegd dat men als gemeenschap niet alleen onderling maar ook met andere gemeenschappen wil wedijveren, in dit geval met de naburige Duitse dorpen. De bevolking levert hand- en spandiensten. De rijkere betalen de glas-in-loodramen waarin hun naam wordt vermeld. Het meubilair van de oude kerk wordt naar de nieuwe overgebracht. Van een eventuele aanschaf van nieuw meubilair is niets bekend.

De hoofdrolspelers: Cuypers, Weber en van Schoubrouck verdwijnen zo goed als geheel van het Limburgse toneel. Cuypers gaat in en vanuit Amsterdam werken. Weber verruilt Limburg voornamelijk voor Brabant. En van Schoubrouck, Cuypers leerling van het eerste uur, overlijdt in 1870 plotseling. Daarmee wordt een periode van pionieren afgesloten. Vanaf 1865 is de neogotiek reeds de allesoverheersende katholieke huisstijl in de kerkenbouw in de Limburgse parochies. Dit monopolie wordt pas doorbroken door de neoromaanse bouwstijl die bij de kerken in Holtum (1887-1888) door Kaijser en in Linne (1897-1900) door Franssen wordt toegepast.

¹ We moeten hier 'vrijwel' zeggen omdat de bron van de gegevens over de bouw van de H. Josef het boek van Goossens over Ubach over Worms uit 1981 is. Goossens heeft hierin een groot aantal archiefstukken uit het parochiearchief verwerkt aan de hand van aantekeningen die hij maakte tijdens de inventarisatie van dit archief in de jaren 1965-

1966. Men hoeft het boek maar na te slaan om te zien dat dit parochiearchief bijzonder rijk moet zijn geweest. Helaas vormen de lotgevallen van het parochiearchief H. Josef Ubach over Worms een van de treurigste voorbeelden van bewaring van archieven. Toen in het parochiearchief H. Josef Ubach over Worms onderzoek naar de kerkbouw van 1868-1877 gedaan wilde worden, bleek over dit onderwerp niets meer aanwezig. Goossens wist niet beter dan dat de papieren ergens in de pastorie moesten liggen. De huidige pastoor vertelde echter dat het gehele archief was overgedragen aan het gemeentearchief Heerlen. Diens voorganger Pörteners meende te weten dat zijn voorganger pastoor Peters (tot 1970) had 'opgeruimd'. Een verzoek aan het kerkbestuur om een en ander na te gaan bleef zonder resultaat. Voor de kerkbouw ben ik gedwongen het boek van Goossens als bron te beschouwen. Zie hiervoor Goossens, Ubach over Worms, 229-237. Verder Kalf, Katholieke kerken, 548 en Voorlopige lijst der Nederlandse monumenten VIII, 472.

De Nieuwenhaagse eigenheden in de Mei-traditie

(Uit het jaarboek 2003)

Ondanks het feit dat de afstanden niet onoverbrugbaar zijn, zijn er in deze regio verschillen in de meigebruiken en aan de belangen die aan de verschillende onderdelen gehecht worden aan te wijzen. Zo kent men aan de Duitse kant van de grens nog steeds de traditie dat de ongehuwde mannen in de nacht van 30 april op 1 mei versierde takken aan de woningen van hun al of niet vermeend lief aan brengen. Daar de liefde geen halt houdt voor slagbomen maar ook omdat Duitse gezinnen hun woonstek aan deze kant van de grens zochten, doken enkele versierde takken in de loop van de jaren negentig ook in Kerkrade op. De Jonkheid van Schinveld hecht een groot belang aan de dennenstrijd voorafgaande aan het eigenlijke feest in het begin van de maand mei. Gedurende een drie-tal weken bekampen de ongehuwden enerzijds en de gehuwden anderzijds uit de grootste kern van de gemeente Onderbanken elkaar om het bezit van de meiden. In deze periode gelijken de bossen rondom Schinveld een oorlogstoneel, waar in het verdere verleden reeds deelnemers hun leven verloren hebben. Ook bij de zusterverenigingen uit de Groenstraat en Abdissenbosch neemt de dennenstrijd een belangrijke plaats in. Dit in tegenstelling tot Nieuwenhagen waar het hele gebeuren gedurende decennia beperkt bleef tot de nacht van vrijdag op zaterdag voor de eerste zondag in de maand mei. Nieuwenhagen ruimde een belangrijker plaats in voor het uitroepen, het ophalen van eieren en/of geld en het gebeuren tijdens het eigenlijke meifeest. Hier zullen wij dan ook vooral aandacht schenken aan de gebruiken en

rituelen zoals deze in Nieuwenhagen in het kader van het Meifeest gebruikelijk waren of zijn.

De Mei-boom

Nog niet zo lang geleden was het een vrij algemeen verbreid gebruik om in de maand mei als teken van het jonge ontlukende leven een boom te planten. Een van de weinige plaatsen in Nederland waar dit gebruik zich tot de 21ste eeuw gehandhaafd heeft is Nieuwenhagen. Voordat de Mei-boom geplant kan worden, moet hij eerst uit het bos "geroofd" worden. Roven betekent dat zonder directe toestemming van de eigenaar van het bosperceel een boom (in de volksmond ook Mei-den genoemd) gekapt wordt en naar het dorp getransporteerd wordt. Omdat volgens oud gebruik de boom door oudleden, zusterverenigingen of anderen van de Mei-jongens geroofd mag worden, is het zaak dat kap en transport vlug, goed en zonder veel kabaal gebeurd zodat eventuele belagers geen weet krijgen van de actie. Werd het "spel" in vroegere jaren volgens de mondeling overleverde tradities gespeeld, later werd een compleet schriftelijk reglement benodigd om een en ander in goede banen te leiden. Het "Reglement Den-strijd 1999" omvat bijvoorbeeld 19 artikelen. Gedurende enkele decennia speelde dit spel zich van vrijdag voorafgaande aan de eerste zondag in mei tot de middag van dezelfde zondag af. In de jaren negentig van de vorige eeuw krijgt ook in Nieuwenhagen de dennenstrijd een belangrijkere plaats en wordt er een hele week voor uitgetrokken. Maar in tegenstelling tot de omliggende plaatsen wordt in Nieuwenhagen aan een traditie onverminderd vastgehouden: het transport c.q. de verplaatsing van de Mei-boom dient ten alle tijde door middel van mankracht, dus gedragen op de schouders en zonder hulpmiddelen, te geschieden.

Het koppelen

Het koppelen is het samenstellen van paartjes (in Nieuwenhaags "koepelkes"). Het koppelen kan op verschillende manieren: a). door het lot; b). bij opbod of c). zoals in Nieuwenhagen decennia lang gebeurde: door het oordeel van hiervoor aangewezen personen. Totdat de wet op de privacy een streep door de rekening trok heeft de laatste methode heeft zich tot begin van de jaren negentig gehandhaafd. Sindsdien is het niet meer mogelijk om via de officiële registers de adressen van ongehuwde meisjes en jongens binnen de parochie Nieuwenhagerheide te achterhalen. Tot het eind van de jaren tachtig functioneerde het uit 5 leden van de Mei-jongens bestaande "Koppelingscomite". In maart/april begon deze groep met de werkzaamheden. Een van de eerste taken

bestond er uit om aan de hand van de officiële bevolkingslijsten vast te stellen welke jongens en meisjes van 17 tot 30 jaar nog ongehuwd waren. Daarna werd eenieder aan huis bezocht met de vraag of men verkering had. Dit was nodig om te voorkomen dat een meisje c.q. jongen aan iemand anders dan vriend of vriendin werd gekoppeld. Met de verkregen gegevens ging het koppelingscomité aan het werk en hun grootste voldoening was het als er paartjes waren die, door de Mei-jongens gekoppeld, langer dan een Mei-bal bij elkaar bleven.

Men onderscheidde twee soorten "koeppelkes":

1). het koeppelke, waarvan de partners met elkaar verloofd waren of met elkaar verkering hadden. Het meisje moest tussen 17 en 30 jaar oud zijn en binnen de parochie H. Hart van Jezus van Nieuwenhagerheide wonen.

2). het koeppelke dat bestond uit een jongen en meisje, die beiden tussen 17 en 30 jaar oud waren, beiden waren ongehuwd, hadden geen verkering en woonden beiden in de parochie H. Hart van Jezus te Nieuwenhagerheide. Hieruit kan men concluderen dat tot het eind van de jaren tachtig van de vorige eeuw bij het Mei-gebeuren alle ongehuwde meisjes tussen 17 en 30 jaar die in Nieuwenhagerheide woonden betrokken waren. De jongens alleen als ze geen verkering hadden of als hun vriendin of verloofde eveneens in Nieuwenhagerheide woonde. Zoals reeds eerder vermeld is het door de komst van de wet op de privacy sinds het begin van de jaren negentig niet meer mogelijk om op de traditionele wijze koeppelkes te vormen. Sindsdien wordt een meisje dan ook steeds door afgevaardigden van het bestuur bezocht met het verzoek of zij samen met haar eventuele partner Mei-koningin wil worden, waardoor de traditie in stand gehouden kan worden. Alleen in 1999 bij gelegenheid van het gouden jubileum poogden de Mei-jongens de oude traditie van het uitroepen voor een keer nog enigszins gestalte te geven. En voor de eerste keer niet alleen in de parochie Nieuwenhagerheide, maar in de gehele kern Nieuwenhagen.

Het uitroepen

Om de meisjes mede te delen met welke jongen ze een koeppelke vormde, maakten de Mei-jongens tot het eind van de jaren tachtig op de avond van de eerste zaterdag in Mei een tocht door Nieuwenhagerheide. Onder het zingen van de welbekende mei-liederen werd ieder koeppelke bij de woning van het meisje door de voorzitter in het openbaar uitgeroepen. De jongens kregen op maandag of dinsdag in de

daaropvolgende week door middel van een kaart bericht van hun uitverkiezing.

Ophalen van geld en/of eieren

Al eeuwenlang is het ophalen van eieren, later ook geld, onder het zingen van liederen een afzonderlijk mei-gebruik. In Nieuwenhagerheide was dit gegeven tot het eind van de jaren tachtig opgenomen in het totaal van de Mei-feesten. Op de eerste zondag van mei haalden de Mei-jongens bij de vrouwelijke helft van de koepelkes eieren en/of geld op. Traditiegetrouw werd bij de woningen, waar niemand de deur opende of eieren c.q. geld gaf, zaagmeel gestrooid. Na afloop van de tocht werd er driftig geteld en gerekend. Het meisje dat het meeste gegeven had werd de nieuwe Mei-koningin. De jongeman aan wie ze gekoppeld was werd dan de nieuwe Mei-koning.

De nieuwe Mei-koningin

Geld en eieren geteld (tot het eind van de jaren tachtig)? De al of niet geroofde mei-den op de eerste zondag van mei versierd bij de Brandpoort (zaal Stevens/Fanfarezaal) aan de Hoogstraat afgeleverd. Dan kan de voorzitter van de Mei-jongens vanaf de stoep de nieuwe Mei-koningin uitroepen. Na een heildronk op de nieuwe Mei-koningin, nemen de Mei-jongens de boom op de schouders en gaan er mee naar het ouderlijk huis van de Mei-koningin, alwaar de den aan de straatkant geplant wordt en de hele maand mei blijft staan.

Het Mei-feest

In de beginjaren kende men gedurende een jaar drie feestelijke bals: het Koepelkes-bal in april als opening, het Mei-bal als hoogtepunt en in juni het Sluitingsbal als afsluiting van de jaarlijkse Mei-feesten. Vanaf het 20-jarig bestaansfeest in 1969 werd tot en met 1999 elk lustrum met een meerdaags feest gevierd. Tot en met 1984 in een tent, eerst tegenover zaal Stevens (nu zalencentrum De Brandpoort) aan de Hoogstraat en later in de directe nabijheid van het verenigingslokaal Dierks-Schormans. De laatste drie lustrumfeesten werden in verband met financiële overwegingen in de Harmoniezaal aan het SUN-plein of in zalencentrum De Brandpoort aan de Hoogstraat georganiseerd. Behalve tijdens lustrumvieringen, vond het eigenlijke Mei-feest tot het begin van de jaren negentig alleen op de tweede zondag van mei plaats. De dag begon met een Heilige Mis in de parochiekerk van het Heilig Hart van Jezus aan de Hoogstraat, die bijgewoond werd door het Meipaar en de Mei-jongens. Decennialang werd de eucharistieviering

muzikaal opgeluisterd door het Landgraafs Mannenkoor Sint Joep uit Waubach. Aansluitend was er in besloten kring van wederzijdse familie van het Mei-paar en de Mei-jongens een kofftietafel. In de middaguren trok er van Nieuwenhagerheide een optocht richting Markt (het huidige SUN-plein). Hier werd in een muzikale omlijsting de nieuwe Meikoningin door de burgemeester gekroond. De dag werd besloten met het Mei-bal, waar alle Nieuwenhaagse koepelkes en de zusterverenigingen uit Schinveld, Groenstraat en Abdissenbosch verwacht werden. Tijdens de lustrumvieringen begon het feest al op vrijdagavond en duurde dan drie dagen. Het programma voor de zondag is dan bijna gelijk aan het bovengestelde met uitzondering van Fruhschoppen met receptie na de Heilige Mis. Gedurende de jaren negentig werden naar nieuwe wegen gezocht. Het Mei-bal verhuisde van de zondag naar de zaterdag en ook de plaats van de kroning wijzigde. Tot 1991 was de markt in Nieuwenhagen (oftewel het SUNplein) het toneel voor de kroning. In 1991 werd dit eenmalig het Raadhuisplein in Op de Kamp en vanaf 1992 het kapelletje aan de rand van de Brunssummerheide (Kleikoelebergweg). Na afloop van een Heilige Mis op de vrijdag voorafgaande aan de tweede zondag van mei wordt de nieuwe Meikoningin in de schaduw van de Maria-kapel gekroond, waarbij fanfare Eendracht-Nieuwenhagerheide voor de muzikale opluistering zorgdraagt. Voorafgaande aan het Mei-bal op zaterdag wordt de Meikoningin in optocht van haar ouderlijke woning afgehaald en naar de feestzaal gebracht.

Het uiterlijke beeld

Zegt men Mei-jongen en men ziet een met een strooien hoed getooide jongeman. En toch is de hoed eerst in 1959 op het toneel verschenen. Bij gelegenheid van het zilveren jubileum in 1974 werd het "uniform" van de Mei-jongen uitgebreid met het speldje. Het speldje kreeg men niet zomaar. Eerst bij de tweede jaarvergadering werd het aan een lid uitgereikt. Ten opzichte van de zusterverenigingen uit Schinveld, Groenstraat en Abdissenbosch vielen de Nieuwenhaagse Mei-jongens bij officiële gelegenheden door hun "kledingvoorschriften" op. Minimaal colbert en stropdas behoorden tot de standaarduitrusting. Dit leverde hen in de Groenstraat dan ook de bijnaam "d'r Sjliepsekloeb" op. In de loop van de jaren negentig werd het verschijningsbeeld van de Mei-jongen gemoderniseerd. De hoed bleef maar kostuum en stropdas verdwenen in de "zak van Max". In de plaats daarvan draagt de moderne Mei-jongen een blauwe spijkerbroek met wit overhemd (inclusief het

logo van de Mei-jongens). In het kader van het gouden jubileum in 1999 werd het geheel gecomplementeerd met een body-warmer, inclusief verenigingslogo en het logo van de sponsor, het aloude verenigingslokaal aan de Hoogstraat.

Er zijn meer dan alleen maar Mei-gebruiken

De Mei-jongens organiseerden niet alleen de Mei-feesten of gingen in de nabije of verdere omgeving op stap, zij stonden ook altijd klaar om hun steentje aan de maatschappij bij te dragen. Landelijke collectes maar ook lokale organisaties deden geen tevergeefs beroep op de Mei-jongens. Veelvuldig werden bij gelegenheid van jubilea de woningen van de feestelingen versierd. Vaak genoeg ook stonden de Mei-jongens niet voor maar achter het buffet. Of zoals bij het levend Kerstspel regelden ze de afzetting. Toen er in de jaren zeventig sprake van was dat de processie na enkele jaren weer zou uittrekken, namen de Mei-jongens alle wegkruisen in de parochie Heilig Hart van Jezus te Nieuwenhagerheide onderhanden. In zijn boek *"Ubach over Worms, van Overworms kwartier tot gemeente Landgraaf"* vermeldt Hein Goossens in 1981 dat de Mei-jongens van Nieuwenhagen zich ten doel gesteld hadden om de kruisen in hun gemeente (=Nieuwenhagen) te renoveren en dientengevolge droegen ze hun steentje bij aan de restauratie van het in 1977 vernielde kruis op de zogenaamde "Blauwe Poal". D'r Blauwe Poal was een van de zeven grensstenen tussen het voormalige Staatse gebied van de hoofdbank Heerlen en het Oostenrijkse gebied van de bank Ubach. Volgens de gemeenteverslagen van Ubach-over-Worms was reeds in 1828 een kruis op de tot dan toe kruisloze grensafbakening van blauwgrijze hardsteen geplaatst. Tijdens de jaarlijkse Sacramentsprocessie droegen de Mei-jongens traditioneel de hemel. Eerst alleen in de parochie Nieuwenhagerheide maar later ook in Nieuwenhagen. 2003 was voor de eerste keer sinds de jaren zeventig dat men verstek moest laten gaan. Feestvieren deden de Mei-jongens niet alleen in het voorjaar maar zeker ook tijdens het vijfde seizoen: Carnaval. Zo had een bezoek aan de Kerkraadse optocht op Carnavalsmaandag jarenlang een vaste plek op de agenda. Maar van 1975 tot 2002 namen de verschillende generaties Mei-jongens zelf deel aan de dinsdagoptocht, die telkens door de straten van Nieuwenhagen trok. Tijdens de eerste gezamenlijke optocht door Schaesberg en Nieuwenhagen in 1975 namen de Mei-jongens en de Auw Garde samen met een actueel thema deel: de slechte omstandigheden waarin de oud-mijnwerkers zich bevonden: *"Jaorelang wirkte wir an de bruk, noe ligge*

wir op d'r ruk". In de volgende jaren waren de Mei-jongens er weer bij. De ene keer zonder en de andere keer met thema, zoals in 1977 (het verdwijnen van de kleine kruideniers onder druk van de grote supermarkten) of 1981 (de gemeentelijke herindeling). Enkele Mei-jongens mochten de symbolen behorende bij de hoogste carnavalsfunctie aannemen: prins Carnaval. In de jaren zestig was lid Hein Opgenhaffen carnavalsprins van Nieuwenhagen. De toenmalige Mei-koning John Kuijpers werd in het seizoen 1975-1976 prins van CV Groet Neuhage. Later volgden nog achtereenvolgend Marcel Heldens en Hubert Reumkens, die eerst Meikoning (1992/1998) en later Prins Carnaval (1996/2001) waren. Mei-koning werd Wiel Muijers nooit, maar hij was op zijn 18de wel al voorzitter van de Mei-jongens. In november 1982 werd hij als prins Wiel I geproclameerd tot de eerste Nieuwenhaagse stadsprins van Landgraaf.

Ook op sportief vlak waren de Mei-jongens actief. In de jaren zeventig werd gepoogd om zondags te trimmen. Regelmatig werden de voetbalschoenen aangetrokken en jarenlang kwamen de Mei-jongens uit Nieuwenhagen, Groenstraat, Abdissenbosch en Schinveld in een voetbaltoernooi tegen elkaar uit.

In de laatste decennia was het ook tot traditie geworden dat de Mei-jongens als ere-gasten bij het Koningsvogel-schieten van Schutterij Koningin Wilhelmina-Nieuwenhagen op Pinkstermaandag aanwezig waren. En als "het" symbool van de Mei-jongens mocht de koningin bij de ere-schoten aan het begin meeschieten.

De Nieuwenhaagse Meikoninginnen en hun partners

De belangrijkste persoon en dus het stralend middelpunt van elk Meifeest is de Meikoningin. Zij wordt in Landgraaf bijgestaan door de Meikoning, in Schinveld door de Nestor. Hoewel de Nieuwenhaagse Meijongens reeds voor de Tweede Wereldoorlog actief waren en in 1949 heropgericht werden, is er eerst vanaf 1950 sprake van een "Koninklijke Erelijst".

1950: T. Halfkan en P. Vondenhoff

1951: G. Hanssen en J. Trijbels

1952: M. Keller en P. Mosmuller

1953: H. de Boer en H. Hanssen (echtpaar)

1954: L. Vooren en J. Hanssen

1955: M. Gering en J. Hinskens

1956: M. Theunissen en H. Penders

- 1957:** M. Habets en S. Ritzen (echtpaar)
1958: A. Boermans en G. Hylkema
1959: M. Silvertand en M. Quaedvlieg (echtpaar)
1960: L. Handels en J. Haan
1961: T. Wiek en T. Vermeulen
1962: K. Hartmans en P. Erens (echtpaar)
1963: M. Vaessen en H. Meens
1964: L. Habets en J. Hanssen
1965: A. Schormans en S. Haan (echtpaar)
1966: A. Bitter en J. Jongen (echtpaar)
1967: M. Hanssen en W. Heinrichs
1968: M. Vogt en A. Ploum
1969: A. Hanssen en P. Muijters
1970: G. Hanssen en J. Smeets
1971: M. Lenoir en P. Willems (*echtpaar*)
1972: G. Rutjens en S. Moonen
1973: M. Corten en J. van de Mortel
1974: F. Smeets en E. Hanssen (*Brunsummerweg 42*)
1975: G. Silvertand en J. Kuypers
1976: M. de Jager en J. Schoots
1977: M. Rutjens en J. Erens
1978: R. de Jong en K. Klever (*echtpaar*)
1979: H. Quaden en J. Hanssen (*Hoogstraat 147*)
1980: E. Trijbels en L. Vanhommerig (echtpaar)
1981: A. Dierks en P. Custers
1982: G. Dirks en B. Beckers (echtpaar)
1983: R. Smeets en D. van Mierlo (echtpaar)
1984: B. Sieben en E. Hanssen (echtpaar)
1985: J. Erkens en B. Dirks
1986: P. van de Wouw en A. Caenen (echtpaar)
1987: M. Wiek en F. Meijboom
1988: E. Bronneberg en J. Wiertz
1989: J. Bronneberg en H. Janssen (echtpaar)
1990: C. Gorski en R. Quaden (echtpaar)
1991: R. Vleugels en R. Hanssen (echtpaar)
1992: P. Knuit en M. Heldens (echtpaar)
1993: W. Handels en W. de Vos
1994: F. Bemelmans en J. Wijn
1995: J. Quaedvlieg en S. Vreuls (echtpaar)

- 1996: D. Haan en G. Foxen
 1997: P. Bremen en M. Cremer
 1998: M. Heinrichs en H. Reumkens ('n echt paar)
 1999: D. Horsch en R. Heinrichs
 2000: R. Hamers en K. Gerards
 2001: N. Steinen en P. Heinrichs
 2002: J. Ramakers en H. Janssen
 2003: *rustende*
 200?:

Afsluiting

Amper een half jaar in ruste en het Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf meent in het actuele jaarboek een "in memoriam" aan de Mei-jongens van Nieuwenhagen te moeten wijden. Dit "in memoriam" moet men niet zien als een naschrift maar als een opbeurend schrift om de mensen, die geïnteresseerd zijn in lokale culturele activiteiten, aan het denken te zetten. Is het goed dat de Mei-jongens een (tijdelijke) punt achter een in Nederland uniek evenement hebben geplaatst? Is er in deze moderne en jachtige tijd nog plaats voor een eeuwenoud gebruik? Laat ons er goed over nadenken en zonder haast tot een hopelijk juiste conclusie komen. Bij het schrijven van dit artikel is de auteur meermaals gebleken dat gebeurtenissen uit een zeer nabij verleden als zeer verschillend werden geïnterpreteerd. Het is dan ook de taak van een Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap cultuurhistorische gebeurtenissen in haar werkgebied op enigerlei wijze voor het nabije of verre nageslacht vast te leggen. En de mei-gebruiken zijn voor de gemeente Landgraaf belangrijke uitingen van cultuurhistorische activiteiten.

De auteur wil met dit artikel niet het stof van de vergetelheid over de Nieuwenhaagse Mei-jongens laten afdalen, maar er juist op wijzen dat een gedeelte van het voor deze gemeenschap belangrijk cultuurhistorisch erfgoed op het punt van verdwijnen staat.

Op 18 april jl. heeft er een reünie plaatsgevonden van oud meijongens of er nog een vervolg komt.....

Bronnen

Bij dit artikel zijn van de onderstaande schriftelijke bronnen gebruik gemaakt:

- Eelaart, AWA van den e.a. "Nieuwenhagen, verleden en heden"
 Goossens, HMM "Ubach over Worms, van Overworms kwartier tot gemeente Landgraaf"

Mei-jongens Nieuwenhagen Feestgids "1949-1974, Jubileum Mei-feesten Mei-jongens Nieuwenhagen"

Mei-jongens Nieuwenhagen Feestgids "30 jaar Mei-jongens Nieuwenhagen, 1949-1979"

Mei-jongens Nieuwenhagen Liedbundel Mei-jongens Nieuwenhagen (1980)

Mei-jongens Nieuwenhagen Feestgids "Mei-jongens Nieuwenhagen, 35 jaar Mei-feesten in de gemeente Landgraaf"

Mei-jongens Nieuwenhagen Jubileumgids "50 jaar Mei-jongens Nieuwenhagen, 1949-1999"

Molen, SJ van der + P Vogt "Onze folklore, het jaar rond"

Peters, PJM "Wandelingen in en om Heerlen"

Welters, H. "Feesten, zeden, gebruiken en spreekwoorden in Limburg"

foto jan. 1983, de mei jongens op receptie van lid en oud-voorzitter Wiel Muijers, de eerste Stadsprins van Landgraaf

Honderbintje

(door C.J. Sijstermans)

Men gelieve niet te denken dat bovenstaande benaming ten spot is neergeschreven, al heeft de oorspronkelijke Duitse familienaam in Heerlen enige mooie veren moeten laten. Als "Hühnerbein" stond het oude manneke in zijn vaderland op het "Standesamt" genoteerd. Het is niet meer dan billijk dat hij, die hier een der gewichtigste vertrouwensposten bekleedde die er te bekleden was door iemand met één normaal en één abnormaal been, in ruil daarvoor zijn naam moest laten "verhælesche". Ik vind dat hij er nog genadig afgekomen is: in Sittard, waar men "'n mandj mit zandj op de kantj van 't landj" zet, ware hij wellicht een "Jieppebintje" geworden. Naar vertrouwbare bescheiden melden, moet ons Honderbintje nog een afstammeling zijn uit het geslacht Hühnerbein, van welke het vermakelijke zinnetje afkomstig is, dat in een gezelschap alle verveling verre houdt door de wonderlijke complicaties waarin het slachtoffer vervalt, wanneer hij of zij dat gezegde vlug en veel herhaalt: "Ich, Hans Hühnerbein, esse gern Schraut und meine Frau auch". Zo gaat het met meer van die dingen. Laat de meest radgetongde Fransman maar het eens door de oude heer Hoens zo bij voorkeur aangehaalde zuiver Heerlense zinnetje brabbelen: "Inne höëlentöële kraaketeut mit inne konkernölle spüeëderik dæe good vêtscht"! Hühnerbein had meegestreden in de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871. Hij liet het grootste deel van één zijner onderdanen op het slagveld, maar zulks weerhield hem niet om met grote geestdrift te zingen:

Napoleon is gefangen!
Er sitzt auf Wilhelmshöhe,
Er lässt die Flügel hangen
Und sagt adieu! Adieu!

De jeugd is vertrouwelijk met alle stumperds en noemde de man dus "Honderbintje". En zo ging, of beter, zo huppelde hij voortaan door het leven, trots op zijn onaantastbare positie van Provinciaal Tollenaar van de Directe Belastingen, meer bekend onder de verzamelnaam "'t B(a)reer". Zijn functie bezorgde hem nog een extra-titel: "'t Breermänke". Aan 't Breer werd tol betaald aan 't Breermänke, op de weg of in 't Breerhüske. Dit alles vormde een drie-eenheid, onafscheidelijk verbonden aan het Heerlense belastingwezen. Voor "schatt en lèste" ging men naar een déftiger autoriteit op dat gebied,

maar alle "breer" werd door het Honderbintje opgepikt, zo maar op de blanke keien of in zijn Zollamt, niet oneigen aan een zomerhuisje van drie op drie, dat voor zijn woning en kantoor en ook nog voor observatiepost en herberg diende. Honderbintje heeft nog de dag beleefd dat hij en zijn Breerhüske vereeuwigd werden op een Ansicht; nooit heeft een dergelijke meer geld opgebracht. Hier en daar wordt ze nog als curiositeit bewaard. Toen gelijk nu waren belastingen een steen des aanstoots en deze was er een vooral ten opzichte van alles wat op assen veerde. Ook deze werd dus ontdoken. Enkel en alleen om de ontduiking van het tolgeld tegen te gaan, werden, geloof ik, alle toegangen naar de hoofdwegen in desolate toestand gehouden, "Immer nur schlaun sein, Marieche!" dacht vader Fiscus, al vreigelde Jan Publiek. Oudere Heerlenaar, denk nog maar eens terug aan de modderpoelen van Lingeweg, Gekrütz en Uehlegätzke. Het werd geprobeerd om daardoor en daarlangs vanaf de Sittarderweg en de Valkenburgerweg de Heesberg te bereiken, om zo de grijpvingers van Honderbintje te ontlopen, maar doodsangst en verslijt waren groter dan de vreugde om het zuurverdiende "knepe" (2,5 cent), zo troosteloos onbegaanbaar en onberijdbaar bleven die binnenwegen en gätzkes totdat...het tolwezen opgeheven werd. De hoofdinkomsten van Honderbintje leverden ongetwijfeld de Hitscher (Heerlenheide) eierkooplieden, die elke dag naar de Akener markt togen en dan bij terugkeer uit het land van melk en honing door hem even gebrandschat werden zo maar langs de weg, naar roofridders aard. Tussen vier en vijf in de namiddag werd er dan in de Akerstraat en vanaf het Breerhüske grote parade gehouden. Wie eerst komt, eerst maalt. Gedachtig aan artikel I der molenaarsgrondwet, probeerden de Hitscher handelslui nog even een extra-ren om als eerste de eindstreep te bereiken. In dit geval 't Breerhüske. Dan immers bestond de toch altijd zeer kleine mogelijkheid dat Honderbintje nog "ungerde" en het knepe dus gespaard bleef. De wedstrijd om als no 1 aan de offerschaal te arriveren, begon trouwens al op de troosteloos lange baan die Horbach van Richterich scheidt, tenminste als er geen Duitse "Landjäger" in zicht waren. Zo gauw evenwel doorschouwde Honderbintje dat spelletje niet of zijn machtige arm doemde op van uit zijn rechtsgebied heel de stoet van vurige hitten tot onbeweeglijkheid. "In aller Seelenruhe" begon hij dan zijn tollenaars baantje uit te oefenen met een air à la Bismarck op zijn best: één knepe voor tweeraderige en twee knepkes voor vierraderige voertuigen, meen ik. Toch ging alles nog betrekkelijk vlug in zijn werk, wijl de belanghebbende wel zorgden

de gestrenge met kleingeld te genaken. Maar één keer hebben de Hitscher ons Honderbintje lelijk in zijn hemd laten staan. Wyl de pientere Limburgse kooplui in Aken natuurlijk meer halve grosschen dan knepkes beurden, mochten ze die munt hier natuurlijk ook uitgeven, gelijk trouwens alle Europese staten dier er in die jaren een eer in stelden op de Heerlense geldmarkt vertegenwoordigd te zijn. "Gott sei mit uns" en "L'union fait la force" waren bekend, maar de Nederlandse Staat hield zijn blanke leeuwenkoppen veilig achter de waterlinies. De duitse wisselmunt was dus zo goed als elke ander, maar.Honderbintje laboreerde in ambtstijd uit ervaring zowat gedurig aan halve-centen-gebrek. Op die manier waren de Hitscher kooplui er in de loop der jaren aan gewend geraakt tegen wil en dank elke dag 20% meer te offeren aan wegonderhoudsbelasting dan 's Konings parlement dicteerde. Wij zullen maar aannemen, dat bij Honderbintje aléén de bedoeling heeft voorgezeten zijn medemens en de deugd van barmhartigheid in te prenten. Totdat één keer alle handelaars enkel met halve grosschen betaalden en allen zonder pardon hun halve cent terugvorderden. Een regelrechte samenzwering met Honderbintje in de positie van gehangene. De man bevond zich in de grootste vertwijfeling zijns leven. Van zijn post wijken kon en mocht hij niet, afgezien nog van de ongemakken verbonden aan het "stoep-op-stoep-af" en "spring-over-de-sloot", eigen aan het Heerlense stratenplan uit die tijd, speciaal vol gevaren voor iemand met ongelijke onderdanen. Daarbij, de Hitscher namen reeds voorbereidende maatregelen om in de Akerstraat te blijven kamperen en een nachtelijk verkeersobstakel daar te stellen, sterk als zij waren in hun geschonden rechten. Maar als de nood het hoogst is, blijkt hulp het meest nabij. Het Capitool werd gered door een troep schaterende ganzen, Honderbintje door een troep snaterde schoolbengels, die, door hem van de nodige fondsen voorzien, binnen vijf minuten alle private- en winkelbellen in beweging zetten om nog tijdig de benodigde halve centen op te snorren. Uit de aard der zaak was de buit het grootst bij de heer Deken, die "leider" altijd veel van dat artikel in voorraad had. Ditmaal slaagde de jaarlijkse opruiming uitmuntend. Dank die algemene medewerking kon het Hitscher complot nog intijds verijdeld worden. Dat het meer te doen was geweest om Honderbintje eens extra te laten huppelen dan om het recht van het spel, bleek hieruit dat, toen deze zegevierend met de o zo moeizaam vergaarde halfjes opdaagde, deze unaniem en grootmoedig geweigerd werden. Toen heeft Honderbintje zijn waardigheid een ogenblik te

grabbel gegooïd en iets gemompeld van
 "küekeskriëmer", "bokkeriejesch" en "düvelskinger". Hoe het ook zij,
 vanaf die tijd dateerde de vriendschap tussen Honderbintje en de
 Heerlense jeugd. Was 't Breerhüske" tot dan voor haar steeds een
 gesloten heiligdom geweest, na die tijd had ze er vrije toegang en
 toevlucht, wat onder omstandigheden van onschatbare waarde kon zijn
 in uren van achtervolging. 't Breerhüske was immers onschendbaar
 gebied. Als verblijf was het gebouwtje een unicum met zijn zinken dak
 en weerhaantje, geplakt tegen het ijzeren staketsel van de beroemde
 Kirkgraaf, die op kiese wijze alle ongerechtigheden uit het deftige
 Breerhüske afvoerde en in zijn modderige schoot verborg. Daarbinnen
 stond het wonderding dat, toppunt van eenvoud, overdag een bank en 's
 avonds enkel door het opklappen van de zitplank, werd omgetoverd in
 een regelrecht bed. Ging men echter de binnenafmetingen van het
 apparaat vergelijken met Honderbintje's lijf, dan kon men met zekerheid
 vaststellen, dat mager-zijn en mager-blijven een onontwijkbare conditie
 was tot behoud van zijn baantje. Het verdere huisraad bestond uit een
 tafel met daarboven een rek voor "schöpkes" en glazen van het oude
 beproefde model, dat, waarom het niet bekend, ook in Heerlen gangbaar
 was ter keuring van het weerstandsvermogen van hersenpan en oog en
 neus, als twee vijandelijke legioenen, vol van bier en leeg van wijsheid,
 met gewoonlijk als oorzaak de mechelkes van de dansvloer, een
 verbitterde slag leverden. Van een en ander schiet mij juist een rijm te
 binnen, dat te mooi en te leerzaam is om niet even bij deze schets over
 Honderbintje's lief en leed in te vlechten:

"Auf de Ball vertanz die Jugend
 Geld, Gesundheit, Schuh und Tugend,
 Dazu lacht der Herr Teufel fein
 Sagt: die sind schon alle mein!"

Bij zo'n keur van zware glazen behoorde vanzelf een "ankerke" met
 inhoud, zomaar onder de tafel op een schraag. Het spreekt vanzelf, dat
 het gebouwtje alleen als "Stehbierhalle" kon worden geëxploiteerd. Bij
 alle vertrouwen, dat dankbaar Honderbintje aan jong Heerlen betoonde,
 het "ankerke" werd door hem bij het verschijnen der deugnieten toch
 altijd met speciale zorg geobserveerd, niet omdat hij hen van drankzucht
 verdacht, maar wijl een der kwajongens eens drankbestrijdersneigingen
 vertoonde, door, wie zal het zeggen, per ongeluk of met opzet, met zijn
 hak de kraan vanuit nutteloze werkzaamheid te brengen. Honderbintje
 heeft nimmer onderzocht om welke motieven het ongeluk gebeurde.

Maar omdat hij café Breerhúske voor eigen rekening exploiteerde. Heeft hij zeker vele maanden oprechte rouw gedragen om het geldelijk verlies.

Ich han de weld gezieë

*D'r Harie mit d'r sóch noa Amsterdam ins góng.
D'r pap heem ieësj noch zaag
dat Sinterkloas nit ech bestjóng.*

*De mam gans opgereeg mint
d'r jong is waal nit mieë zoeë kling
Mar ja, heë geet de ieësjte kieër
en óch nóg gans alling.*

*Noa drij sjtónð woar heë in Amsterdam
en sjtóng Artis óp 't program.
Lieëwe, tieëgere, olefante en wat nit mieë.
Heë houw ze noch noeëts van zoeë kót bij gezieë.*

*Noa de vussje en de ape houw heë 't wal gehad
én góng doew noa de groeëte sjtad.*

*Irge an 't water zoot achter ing vinster
ee miensj óp hem te winke.
Me mót oeëtkieke zeët heë,
aangesj zów me noch verdrinke.*

*Heë is doew mar e'rin gegaange,
al woar 't mar vur tiedverdrief.*

*'t Woar ing richtige erm sjieën,
't houw nit veuël a ge lieëf.
En heem an de mam en d'r pap zeët heë:
An Sinterkloas geleuf ich alling nit mieë
**ICH WOAR IN AMSTERDAM,
ICH HAN DE WELD GEZIEË.***

Sjef Erens

Stichting van de ST.JOZEF kerk te Waubach.27-07-1700

“binnen onsre STADT BRUSSELE”

27 Juli 1700 is het Dokument gedateerd.

Het Dokument waarin Keizer Karel meedeelt:

Dat wij hebben ontvangen de supplicatie van die gemeente Innegesetene der heheuchten van Waubach en dat de supplianten mit hulpe van eenige goede ende ijverige luydens tot den dienst Gods hadden geresolvirt eene kercke te bouwen binnen Waubach vors ende deselve te fonderen naar behooren tot meerdere dienste en de glorie Godts” (I)

De naam van den stichter der kerk of diens familie wordt in dit antwoord nergens vermeld. Drie redenen om tot een kerkbouw over te gaan waaren op gegeven.”Dat sij afgesetenen waren van hunne kercke van Eygelshoven eene grote halve ure ende dieselve parochiekercke van Eygelshoven was in lande van Gülick,ende sehr moyelijk om in den winter tot daertoe te komen te kercke te gaan.”

Dit keizerlijke antwoord met bewilliging van het verzoek is ongeveer zeven jaar vroeger gedateerd,dan het bisschoppelijke schrijven van **JOANNES CLEMENS,Bisschop van LUIK**,waarin deze vermeldt,dat de echtelieden:

DOMINICUS WERDEN en zijn echtgenoot Maria REINARTZ eene kercke ter eere van ST. Jozef hebben laten bouwen (aedificare curaverunt) en schenkingen voor het onderhoud hebben gedaan.

Het is opmerkingswaardig dat in de schenkingsakte ten bate der kercke van 1 Januari 1706, waarin de gelden en vaste goederen worden opgesomd en bevestigd, niet staat vermeld een bisschoppelijk verlof om eene kerk te bouwen, maar alleen het bovengenoemd privilege van den keizer. Hierop reageert waarschijnlijk pastoor Petrus Bege te Eygelshoven in zijn bezwaarschrift aan den bisschop van Luik tegen de eerste begrafenis in de St.Jozef kerk te Waubach in 1709 met de schampere opmerking: dat men zonder verlof en machtiging van den hoogerwaarde Ordinarius. Voor ongeveer negen jaar had durven oprichten. En deze beschuldiging wordt in het verweerschrift van den Rector niet weerlegd. Het is moeilijk aan te nemen, dat zulk een schrijven met zulk een beschuldiging aan den bisschop naar voren werd gebracht.

Toch staat in het document van 30 Juni 1707, waarin de kerk en het beneficie in de kerk erkend wordt, "letterlijk" dat zij:

DOMINICUS WERDEN EN MARIA REINARTZ gezorgd hebben dat er in de plaats Waubach van den grond af (a fundamentis) eene kapel ter eere van ST, Jozef en daarin een steenen altaar opgericht en gebouwd werd met onze speciale verlof en toestemming. Zou de verklaring niet kunnen zijn, dat de bouwplannen gereed waren en een begin was gemaakt met de fundering, voordat de bewilliging van den bisschop was ontvangen? De Kerkberg is nog steeds de naam van de korte straat, waarin de kerk haar ingang heeft onder een kleine toren. De lengte der kerk is 28 mtr. de breedte 11 mtr. de hoogte 7 mtr. Achter het hoofdaltaar is de ingang tot de sacristie, die 6 mtr. breed en 3.30 mtr. lang is. Wanneer de kerk voltooid is kan niet met den juiste datum aangegeven worden. Zeker is dat de bouw in 1708 zover gevorderd is dat op 8 Januari van dat jaar de consecratie kon plaats vinden. Reeds 30 Juni 1707 was de toestemming voor de consecratie der kerk afgekomen van het bisdom en 29 oktober 1707 schreef de pauselijke Nuntius te Keulen. Joannes Baptista, aan den abt van Rolduc, Joannes Bock, dat hij op verzoek (uit Waubach) hem delegeert om de kapel te zegenen en te wijden (benedicere et consecrare). Een moeilijkheid in deze brengt het jaar 1711, waarin de kleine toren nog steeds de ankerletters vasthoudt. Zou de oplossing niet zijn, dat in 1711 de toren is tot stand gekomen, nadat de kapel reeds afgebouwd was? Volgens het officiële document is de kerkwijding geschiedt op 8 Januari 1708. De bewoners van Waubach zullen zich er destijds niet bewust van zijn geweest, dat in hun dorp de eerste geconsecreerde kerk stond, die in Nederland aan St. Jozef was toegewijd. Uit het verleende octrooi van den Keizer en uit de later gegeven documenten van de bisschop van Luik en uit de consecratie is gemakkelijk af te lijden, dat deze kapel niet bedoeld was als oratorium of een soort huiskapel, al was het geen parochiekerk. Behalve het hoofdaltaar, aan de allerheiligste Drieëenheid gewijd, zijn nog twee altaren geconsacreerd, nl. aan de evangelie kant het altaar van de H. Maagd en aan de Epistelkant het altaar ter ere van St. Jozef. In het eerst genoemde bisschoppelijk schrijven wordt gesproken van een "Steenen altaar" in de kerk aanwezig, waarmee het hoofdaltaar wordt aangeduid. De schenker van het hoofdaltaar was de scheepen **SIMON WERDEN**, broeder van de stichter der kerk. In zijn verkiezing van de begraafplaats op 27 juli 1742 staat immers deze bemerking:

Dat ick op mijn kosten hebbe laeten maeken ende in selve Kercke (te Waubach) gegeven den hoogen autaar.

Het beeld, dat oorspronkelijk op het altaar van St.Jozef stond is nog bewaard bij de E.E. Broeders van den H.Jozef te Heerlen. De bekende Br.Aloysius z.g. heeft op hogen ouderdom me verteld, hoe hij dit beeld onverwachts gepresenteerd kreeg, toen hij Overste was, en direct zich herinnerde, dat hij zo vaak als kleine jongen te Waubach in de "oude" kerk voor dat beeld geknield had, terwijl de meisjes hun plaats hadden voor het O.L.Vrouw-altaar. In zijn testament van 1734 heeft Jan Pijper het beneficie van het St.Jozef altaar gedateerd en gegeven aan: Paulus Reinatz, tegenwoordigen Syntaxist tot Recken, soone van Peter Reinartz en Heckel Körvers, om daarop geordonneert te worden. De jaarlijkse herdenking van de kerkwijding moest gehouden worden op den zondag onder het octaaf van Driekoningen. Het jaar na de kerkwijding heeft eerst Rector Petrus Werden, op 8 januari, zijn eerste H.Mis in deze kerk opgedragen, en mocht het Driekoningen feest op Zondag vallen, dan was het kerkwijdingsfeest op den Octaafdag van Driekoningen. Op 19 oktober 1710 heeft de zelfde Rector aangetekend, dat wegens meerdere redenen door de bewoners van Waubach aangegeven, de dag der kerkwijding zal gevierd worden in oktober, gewoonlijk de derde zondag van die maand op den eersten zondag na het kerkwijdingsfeest in Ubach over Worms en de eerste voordat dit feest in Marienberg gehouden wordt. Voor het feit dat de kerk is toegewijd aan den H.Jozef is moeilijk een andere verklaring voor te vinden dan dat de stichters of hun raadslieden een bijzondere godsvrucht hadden tot den H. Jozef, die omstreeks 1700 zeer weinig in het openbaar vereerd werd. Allerlei gissingen hieromtrent zijn thans niet te controleren, Zoals bv. het verlangen van den peetoom van den eerste Rector nl. Petrus Bey, regulier Kanunnik in België of invloed uit Rolduc waar de Abt leefde die deze kerk geconsacreerd heeft: maar zeker schijnt, dat niet door den bisschop of een hogere instantie de Patroon der Kerk is aangewezen, maar op een uit Waubach voortkomend verlangen omdat in het oprichtingsschrijven, gemeld wordt, dat de kerk en een altaar aan St. Jozef waren toegewijd. De verering voor den H. Jozef in de familie Werden kwam ook tot uiting in de gewoonte, dat de naam Jozef als roepnaam of als tweede naam aan de kinderen gegeven werd. Dit was afwijkend van vroegere tijden zoals blijkt bv. het feit dat buiten deze familie geen enkele maal de naam Jozef voorkomt bij de andere families, die in de jaren 1690-1760 de schepenen der bank van Ubach

over Worms opleverden, en evenmin bij de ruim 150 leden aangesloten bij de nieuwe broederschap van den H. Jozef te Waubach in 1765 opgericht. Het recht om den Rector voor te dragen wordt verleend (*praesentare*) aan D. Werden zo lang hij leeft en na zijn dood aan zijn naaste afstammelingen in de mannelijke graad en bij gebreke aan deze in de vrouwelijke graad. Hiervan heeft deze familie bijna gedurende de gehele 18de eeuw gebruik gemaakt en na de zoon van den stichter Petrus Werden zijn nog twee kleinkinderen J. en D. Werden als Rector te Waubach geweest en als laatste van de familie S. Schnitzeler wiens moeder verwant was. De eerste Rector Petrus Werden 28 november 1683 had als peetoom den Eerw. Pater Bey een Augustiner koorheer. Hij studeerde Theologie toen aan de kerk nog gewerkt werd. Wanneer hij priester gewijd is, is niet geheel zeker hoogstwaarschijnlijk in 1708, wijl hij zijn eerste H. Mis opdraagt in Waubach op den eersten verjaardag der kerkwijding nl. op 8 januari 1709. Hij is preacipitantelijk en haastelijk comen te overlijden. De schenkingen door Dom. Werden bestemd voor de kerk van Waubach "*pro indigentia etnecessitate*" zijn officieel vastgelegd en nader omschreven in een document van 1 januari 1706, dat ondertekend is door hem zelf en door de getuigen Joannes Moers, Petrus Werden, Herman Stapelmans, Simon Werden, Wilhelm Vaessen, Paulus Reinartz, en Wilhelmus Kohnen. Deze worden betiteld als schepenen en "*potetioribus hujus pagi*", meervermogenenden der plaatse, Petrus Werden wordt genoemd als consul of burgemeester.

Drie soorten giften kan men onderscheiden:

Ten eerste: wat nodig was voor den bouw en de inrichting, hiertoe hebben ook anderen bijgedragen zoals in het verzoekschrift aan den Keizer was medegedeeld. Maar D. Werden wordt bij herhaling "*fundatet ecclesiae*" stichter der kerk genoemd, aan wie ook het bisschoppelijk schrijven zich richt en het patronaatsrecht verleend.

Ten tweede: somt bovengenoemde schenkingsakte 25 bunder land op met aangifte van de ligging en jaarlijks drie mud koren en bovendien 300 souverainen (imperiales), waarvan de dienstdoende Priester elk jaar 6 souverainen en 2 stuivers (solides) interest zal genieten.

Ten derde: schenking "voor den wijn en kaarsen nodig om het H. Misoffer op te dragen" is beschreven in een akte van 21 Juni 1706 en behelst jaarlijks 4 souverainen, de opbrengst van twee stukken weiland wier ligging ook in deze akte is aangegeven.

De ondertekenaars zijn de zelfde als van het document op 1 januari 1706 behalve de getuige Kohnen.

Er is in de lijst der schenkingen geen woonhuis opgenomen voor den dienstdoende Rector en dit zal men niet nodig geacht hebben, wijl de zoon van den stichter eerste Rector was in een akte van conventie uit 1811 staat: "het is onmogelijk uit te maken, of het huis, dat als woning gediend heeft voor deze Rectoren (nl. van Waubach), verbonden was aan de kapel ofwel deel uitmaakte van hun particuliere eigendommen.

De voorwaarden:

1: De Rector moet zorgen binnen het jaar na zijne aanstelling de Heilige wijding van het Priesterschap te ontvangen en is verplicht op Zon en Feestdagen de H.Mis op te dragen en het volk te onderrichten op een uur of door den bisschop of door den Aartsdiaken nader te bepalen. De eerste Rector heeft dit aldus nader omschreven. Daar staat niet in missa vel post missam d.w.z. gedurende of na de H.Mis. Door dit onderricht moet verstaan worden cathegiseeren, prediken en het evanagium te vercondigen en te expliceren, 't sij bij forme van sermooen of catechismus. De Rector is soo voorsinnig en conscientieus van selve de misse te beginnen om 8 uren als den bequamsten tijd om den pastoor nogh in de vroegmisse nogh in sijne hooghmis te empecheeren, te weeten tusschen de twee missen.

2: De Rector mag zonder de toestemming van de kerkelijke overheid en den pastoor der parochie geen functie uitoefenen. Van den begin is in festis patroni et dedicationis (kerkwijding) met volcomenen aflaat of indulgentis daerin gebeicht en gecommuniceert worden.

Op deze daeghen is oock altoes de beneditie gegeven worden sonder stoornisse hetwelck noynt door den bisschop inhibeert is, maer wel van het hooghweerdigh goet aldaer te bewaeren, quod etiam non fit (hetgeen ook nooit geschiedt).

3: De inwoners van de plaats Waubach mogen den Pastoor van Eygelshoven in niets schaden (praejudicare) en hem niets onthouden van de inkomsten, opbrengsten of rechten maar alle pastorele rechten als bewaker van hun kerk laten toekomen, even goed als toen zij geen kerk hadden en zij worden er niet van vrijgesteld, om op de hoogste Feestdagen in de parochiekerk de H.Mis bij te wonen of de Sacramentalia daar te ontvangen (b.v. askruisje, kerkgang der moeders).

4: Noch H.Olie voor het H.Oliesel, noch een kerkhof, noch doopvont mogen zij apart hebben uitzonderingsgeval is, als iemand der weldoeners van de genoemde kapel hierin zijn begraafplaats bij testament speciaal gekozen heeft. In dit geval moeten te voren de rechten aan den Pastoor voldaan worden.

Deze uitzonderingsbepaling, die de begrafenis in eigen kerk mogelijk maakte, is door vele meergegoeden benut, bij testament werd de begraafplaats gekozen. Als eerste kunnen wij den ongehuwden Petrus Stapelmans, zoon van Jan Stapelmans en Maria Werden, gestorven 14 februari en 16 februari "achterin de kerk rechts als men binnengaat of wel aan den Epistelkant" begraven. 14 mei 1717 stierf Maria Hermans die in haar testament eene groote weldoenster der kerk zich toonde een haar begraafplaats koos voor het altaar van O.L.Vrouw, waar zij 16 mei d.o.v. begraven is "absque ulla contradictione" zonder eenige tegenspraak. Als getuige was erbij aanwezig de Protonarius Melchers, van Waubach geboortig.

5: Zij worden niet vrijgesteld van de bijdrage of diensten (administratione) nodig voor het herstellen van de parochiekerk en van andere dingen die ten laste van de parochianen zijn. Ten slotte benoemt de bisschop als Rector voor de eerste maal zonder voordracht de zoon van den stichter Petrus Werden. Verders staet te noteren en te bemercken dat in die eerste fundatie niet clarelijck geexprimeert en vermeldt is, ad quam intentionum en tot wat meyningen die Sondagh ende Heylighdaeghsmissen geapplianceert sullen worden, soo seggen wij, dat het den wille ende meyninge van die eerste fundateurs is geweest gelijk tegenwoordigh oock onzen wille en meyninge is. Dat deze intentie des Sondaghs pro fundatoribus defunctis (voor den overleden stichters) ende op die Heylighedaeghen pro vivus (voor de levende) deser familie in perpetuum en ewighlijck sullen gecelebreert geapplianceert ende gehouden worden, achterlaetende ende legateerende daeromme ten dyen eynde niet alleene de bovengemelde goeters maer oock nogh alle erfboschen tot Broeckhuysen soowel in de heerlickheid Rimburch als Ubach gelegen ende door den eerste Recteur Petrus Werden in zijn leven geacquireert en verworfen. Uit een document in 1750 opgesteld door erfgenaemen en repraesentanten van wijlen die eersaeme Dom. Werden ende Maria Reinartz nl. joës Moers weduwnaar van Cath. Werden joës Melchers gehuwd met Agnes Werden met interventie van Petrus Dom. Moers. In het register van de Broederschap van den H. Jozef te Waubach.

De eenige openbare herrinnering, die Waubach heeft aan den stichter der kerk zijn de twee in ankervorm gesmeden letters M en W die in de kleine toren der oude kerk gehecht blijven. Minus Werden (met verkorte naam ook elders b.v. in testamenten genoemd) was in zijn tijd een groot grondbezitter hetgeen blijkt uit zijn milde gaven van landerijen aan de

kerk. Waarbij in het document der schenkingen voor de schepenen en verdere getuigen de opmerking gemaakt wordt, dat door deze gift de andere kinderen geen schade wordt aangedaan. (Er waren 4 zonen en 3 dochters).

Maar meer strekt hen tot blijvende eer zijn edelmoedigheid ten gunste van zijn dorpsgenoten en de ijver voor de Katholieke zaak. Het was een grote onderneming in zijn tijd om zonder medewerking van den Pastoor -zo niet met diens tegenzin- een kerk te bouwen terwijl van Waubach en omgeving tot Heerlen geen katholieke kerk was. Immers Rimburch, Nieuwenhagen, Nieuwenhagerheide en Scherpenseel aan den overkant hadden geen eigen kapel of kerk in dien tijd en Schaesberg heeft ook in diezelfde tijd zijn eerste kerk gebouwd.

Hij is gestorven en begraven in de kerk te Waubach

26 December 1735

Dominicus Werden----- Gehuwd met -----Maria Reinartz

Kinderen:

Cornelia	Petrus	Johannus	Catharina	Mathias	Barbara
Agnes					
Cornelia	geb. 11-02-1682		overleden 29-12-1758	Geh : Joës	
Pijper					
Petrus	"			ongetrouwd.	
Johannus	11-01-1687		01-02-1719	Geh :Anna	
Muters					
Catharina	29-06-1688		07-01-1746	Geh :Joës	
Moers					
Mathias	26-02-1691			ongetrouwd.	
Barbara	08-04-1694			ongetrouwd.	
Agnes	21-04-1697		04-12-1757	Geh :Joës	
Melchers.					

**** Archiefstuk uit 1750 in register van ST.Jozef broederschap.

(I) Veel gegevens uit register van gecopieerde documenten bij Jules Reinartz te Waubach

**Paleografielessen op dinsdag van 19.30 tot ±21.00 uur
15 juni, 21 september, 12 oktober, 9 november en 7
december.
In juli en augustus geen lessen ivm vakantie.**

Activiteiten 2004

12 sept **OPEN DAG**

16 sept 19.30 uur Lezing en diaprojectie "Het Amerikaans
Militair Kerkhof te Margraten" in het kader van 60 jaar bevrijding door
Joep Jung/Henk Dederiks

21 okt 19.30 uur Lezing en laatrecht prof. Mr. A. Gehlen

12 nov 19.30 uur Presentatie jaarboek en verenigingsavond
in de BRANDPOORT

26 nov 19.30 uur Presentatie fotoboek Nieuwenhagen

9 dec 19.30 uur Geboorte Verteller door de Platkloep

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

Cursief en vet gedrukt is gewijzigd t.o.v. vorige versie		Prijs	
Titel:	Jaargang / Auteur	leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
o.a. Geschiedenis van onze grensregio.	1985	uitverkocht	
o.a. 3/4 eeuw mijnbouw Laura en vereniging	1986	uitverkocht	
o.a. 150 jaar Nieuwenhagen / Pastoor Simonis	1987	uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Préhistorie Rimburch / Ontstaan parochie Nieuwenhagen	1989	uitverkocht	
o.a. Pottenbakkersoven Groenstraat / Acht eeuwen grensgeschiedenis.	1990	4,00	4,00
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
De bevrijding van Landgraaf	1993/1994	uitverkocht	
Landgraaf in de jaren 1940-1945	1995	uitverkocht	
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
De mijnen in Landgraaf	1997/1998	uitverkocht	
Herinneringen aan de 20e eeuw.	1999/2000	13,60	15,00
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	13,60	15,00
Van Romeinse weg tot "d'r Sint Joep va Woabich".	2002	13,60	15,00
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	12,50	15,00
SERIE "KEN LANDGRAAF"			
DEEL 1: Kruisen en kapellen		uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen		2,25	3,20
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg		3,00	3,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar		uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.		uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve (nog beperkt voorradig)		15,00	15,00
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunsjtroat		12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopien)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,25	3,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,25	3,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,25	3,00
Voormalige gemeenten Landgraaf 1805/1807 (A3)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,30
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer hee boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	9,00	9,00
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	10,00	10,00
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	4,50	6,80
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,40	4,50
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,45	0,60
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eygelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	11,50	23,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	van 7,50 voor 5,00	van 7,50 voor 5,00

O C G L

Bulletin

Aan Slag voor *...ik . aan de Put . aan de Sluis . Abdissen . . achter de achter*

VERENIGINGSVOND Vrijdag 12 nov. 19.30
LET OP: IN DE BRANDPOORT

felden *drinke* *Burg* *Eikhe* *raat . Graaf .* *Grotehof . Grooten* *laal . Groenstergmacht* *g . Helgank . Helhof . H.* *Moefveld . Moefweide . Hov* *maal . Jonneweghe . Karkort . op de d* *g . Kasteelweg . Keizerstraat . Kerkberg* *l . Kleine Voortstraat . Krikkeweg* *g . Kooweg . Leemkeel . Lichtenberg* *g . Molweg . Moerhei . Namiddag* *g . Op de Houden . Op de Winkel* *g . Orieissen . Op der Graaf . Op een Steen*

OPEN DAG
ZONDAG 12 sept
VAN
10.00 tot 17.00
uur

FOTOBOK NIEUWENHAGEN
PRESENTATIE VRIJDAG 26 november

Contactorgaan van de Heemkundevereniging
Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Platkloep A.J.H.Heinen Schoolstr. 86 6374 GZ Landgraaf 045-5312230
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179

E-mail secretaris@heemkunde-landgraaf.info

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar (pas studiezaal inbegrepen)
Toegangspasje werkpl. € 9 euro per jaar

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voeëgelsjtang 12 6373 BJ 045-5322820 (tijdens studiezaal)

E-mail-adres: OCGL@home.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Na kenningsmakingsbezoek toegangspasje verplicht

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.
Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter,

Het is altijd moeilijk om je op een bloedhete zomerdag achter de computer te kruipen en je te verplaatsen naar de maand september wanneer iedereen het Bulletin weer of in de bus krijgt of uitgereikt krijgt in ons verenigingscentrum. De vakanties zitten er voor bijna iedereen op. Hub en ikzelf sluiten de rij in september.

September: de R is weer in de maand. De maanden met de R in de maand, zijn de maanden waarin de meeste mensen weer andere dingen gaan doen, dan in de voorjaars- en zomermaanden. De dagen korten, de avonden worden langer, het weer wordt wispelturiger en dus ook tijd om weer meer tijd aan de hobby te gaan besteden. Ook bij onze vereniging zijn we gewend, dat het in de maanden mei tot en met augustus wat rustiger is in ons studiecentrum. En toch komen elke zaterdag en woensdag een aantal mensen nog in de boeken zoeken naar hun voorouders of andere dingen. Afhankelijk van het weer kan dat zelfs dan nog oplopen tot ongeveer 25. Wij zijn eigenlijk een van de weinige verenigingen die haar activiteiten niet in de vakantieperiode stopt. In het MFC zijn wij in de vakantietijd de enige actieve bewoners. Wij gaan gewoon door.

In de komende tijd zullen leden na een tijdje rust weer merken, dat onze collectie weer verder gegroeid is en weer nieuwe gegevens beschikbaar zijn. Hub Dortants heeft zich in de afgelopen tijd enorm ingezet om op enkele plaatsen contacten te leggen om de collectie aan te vullen. Zo hebben we voorbeeld de collectie Habets in onze rekken staan evenals een collectie over de familie Ploum. Het tijdschrift "het Geuldal" heeft maar enkele jaren bestaan, maar hebben we nu bijna compleet. En wat te denken van nagenoeg de hele serie van de Aachener Geschichtsverein. Deze serie boekjes bevat waardevolle gegevens voor de genealoog en voor de onderzoeker van streekgeschiedenis. Verder zijn ook weer een aantal verschenen boeken aangekocht. Wij zijn nog in gesprek om onze collectie Limburgensia verder uit te breiden. Wij zijn met name geïnteresseerd in de zaken die gaan over de oude oostelijke mijnstreek. Iedereen die zijn onderzoek weer gaat oppakken wens ik veel succes. Kijk voordat je begint even in de inventarissen.

In de komende maanden staan weer een aantal extra activiteiten op het programma. Onze eindredacteur Harrie heeft die een stukje verderop in een overzicht staan. Op enkele dingen wil ik hier alvast ingaan.

Open monumentendag

Op zaterdag 11 en zondag 12 september wordt de landelijke open monumentendag gehouden. Het thema van de monumentendag gaat dit jaar over verdedigingswerken. Op zaterdag is ons verenigingscentrum gewoon open. Op die dag kunnen mensen die daarin geïnteresseerd zijn, een kijkje gaan nemen bij de hoeve Leenhof die momenteel gerestaureerd wordt. Ook de voormalige boerderij Vrösch aan de Gatestraat wordt door de fam. Vossenbergh opengesteld.

Als vereniging schenken wij op zondag 12 september van 10.00 tot 17.00 uur aandacht aan de open monumentendag. Ook dit jaar werken wij weer samen met de gemeente Landgraaf. Wij beschouwen de monumentendag tevens als een open dag waarbij iedereen een kijkje kan komen nemen. In onze gemeente is niet zoveel terug te vinden van verdedigingswerken. Tijdens de dag schenken wij aandacht aan de restauratie van de hoeve Leenhof en zullen wij foto's laten zien van andere oude boerderijen en de kastelen in de gemeente. Ook de oude Landgraaf krijgt aandacht. Aan de hand van eerdere publicaties maken wij hier een aparte brochure over. Verder is onze collectie te zien, kunnen mensen vragen stellen en zullen we mensen die oude foto's hebben in de gelegenheid stellen die bij ons te laten scannen.

"Pleitreffen basisschool"

Op 11 juli ging een door de ouders geplande jaarlijkse activiteit van de basisschool niet door vanwege de buitengewoon slechte weersvoorspellingen. Deze activiteit waar wij als vereniging ook aan zouden deelnemen werd verschoven naar 19 september.

Een week na de monumentendag op zondag 19 september zijn wij tijdens de activiteit van de school ook geopend. Hoewel ik op dit moment nog niet de exacte tijd weet, gaar ik er vanuit dat de activiteit duurt van 12.00 tot 17.00 uur. De aandacht zal dan met name uitgaan naar de oude Mariaschool. We zullen de bij ons beschikbare foto's laten zien, een video CD laten draaien met oude beelden van Nieuwenhagen. Voor de kinderen hebben wij een setje beschikbaar voor het maken van een stamboom. Lees in deze week even de weekbladen om te zien of de activiteit doorgaat en op welke tijd de activiteit op de speelplaats van de school wordt gehouden.

Lezing

Tussen deze beide zondagen in hebben we dan op 16 september om 19.30 uur in het parochiehuis een lezing over het Amerikaans kerkhof in Margraten.

Verenigingsavond

Elders in het Bulletin staat hoe men zich kan aanmelden voor de verenigingsavond. In de afgelopen jaren waren we gewend dat we die in onze eigen accommodatie konden houden. Daarvoor werd de avond op wisselende locaties gehouden. Voor het bestuur was het dus even nadenken. In het huidige gebouw kan het niet meer. Waar gaan we dan naar toe?

We hebben besloten de verenigingsavond in de Brandpoort te houden. Daar hebben we een geschikte zaalruimte ter beschikking. Bij aankomst is er voor iedereen een kop koffie met een stuk vla. We beginnen dan eerst met de presentatie van ons jaarboek 2004. Tevens zullen dan de eerste exemplaren worden uitgereikt. Leden kunnen het boek vanaf dat moment kopen voor de ledenprijs van € 12,50. Dat kan die avond al of daarna tijdens onze gewone openingsuren in ons verenigingscentrum. Harrie Mulders zal verderop ook nog wel iets schrijven over het jaarboek, maar ik wil de genealogen onder ons er alvast op wijzen, dat dit jaar ook aan hen gedacht is. In het boek staan veel familiegegevens van in Eygelshoven gesloten huwelijken waarbij sprake is van bloed- of aanverwantschap. Het hoofdartikel zal over de schutterijen van onze gemeente gaan. Later zullen we kunnen genieten van een koud en warm buffet en gaan we over tot een gezellig samenzijn. Voor iedereen hebben we twee consumptiebonnen. Meer drankjes worden rekening man of vrouw. Verdere activiteiten voor de avond zijn nog niet bekend. Het zal in elk geval gezellig worden. Wij hopen onze deze avond veel van onze leden te mogen begroeten.

Heemkundemarkt Parkstad

In ons vorige Bulletin heb ik hier al wat over verteld. Inmiddels is het Parkstad Limburg Stadion voor volgend jaar 12 en 13 maart 2005 afgehuurd voor deze activiteit. Veel mensen zijn driftig bezig met deze activiteit. Jeugd en jongeren zullen centraal staan bij deze heemkundemarkt. Ook hen proberen we te interesseren voor heemkunde en streekgeschiedenis. Maar we richten ons uiteraard ook op onze andere doelgroepen. Tijdens de heemkundemarkt zal tevens de Limburg Dag worden gehouden van het Limburgs Geschiedkundig en Oudheidkundig Genootschap. Als vereniging zullen wij tijdens de heemkundemarkt natuurlijk aanwezig zijn met een stand. Hub en ikzelf zijn betrokken bij de organisatie van het thema: "Mensen van toen en nu". We zullen begin volgend jaar mensen benaderen die ons willen helpen met het bemensen van onze eigen stand. Vrijwilligers kunnen zich natuurlijk altijd bij een van ons melden.

Ja en dan staat nog in kratten ingepakt een bijzonder iets. Van de fam. Hanssen hebben wij in bruikleen ontvangen een zeer oude kerstgroep gekregen. Hoe oude de groep precies is weten we nog niet, maar hij is in elk geval ouder dan 80 jaar. In de komende maanden moeten we wel enkele restauratiewerkzaamheden uitvoeren, maar wij willen de groep met kerstmis ten toon stellen. Het is groep die vele jaren in de winkel heeft gestaan op de hoek Hoogstraat / An de Voëgelsjtang.

Fotoboek Nieuwenhagen

Op dit moment wordt hard gewerkt om ook het fotoboek van Nieuwenhagen of liever gezegd Onderst Nieuwenhagen drukklaar te krijgen. De presentatie van dit boek zal eind november plaatsvinden. We zijn nog op zoek naar een geschikte locatie. Het verenigingscentrum kan, maar we kijken toch nog even rond. We komen daar zeker op terug. Ook dit boek met meer dan 200 pagina's met foto's en gegevens zal voor leden te koop zijn voor € 12,50.

Wanneer ik het zo op een rijtje bekijk en dan nog niets eens alle activiteiten heb genoemd, vraag ik mij af dat heemkunde een stoffige activiteit is voor oude mannetjes. Wij bruisen van de activiteiten en we zien ook steeds meer mensen lid worden uit de middengroep (de jonge veertigers of zelfs daar nog onder).

Ik hoop veel mensen tijdens onze activiteiten te mogen begroeten en wens iedereen veel succes met zijn of haar activiteiten op het gebied van heemkunde.

Jo Schiffelers

OPEN DAG

ZONDAG 12 september
van 10.00 tot 17.00 UUR

De bevrijding in 1944

(door Chr. Verbunt opgetekend in 1994)

Wij woonden in de Schoolstraat in Nieuwenhagerheide. Toen wij daar in 1939 kwamen wonen was het de Wilhelminastraat, maar die naam is in de oorlog veranderd in Schoolstraat. Wilhelmina (waarnaar de straat was genoemd was koningin van Nederland en die kon niet erg goed opschieten met de Duitsers en om haar van gedachten te veranderen hebben ze die straatnaam veranderd). Wij hebben maar tijdelijk in de Schoolstraat gewoond. Na de oorlog zijn we weer in de Wilhelminastraat gaan wonen. Maar we hebben wel steeds in hetzelfde huis gewoond. Het was half september 1944 en er deden allerlei geruchten de ronde over het oprukken van de Amerikanen. Die Amerikanen waren al gezien in Heerlerbaan. Er kwam zelfs een jongeman die trots een Amerikaanse sigaret liet zien. Die had hij gekregen van een soldaat, een Amerikaan, zo ergens tussen Heerlerbaan en Simpelveld. Hij, die jongeman, was zonder een Duitser te zien bij de Amerikanen terecht gekomen. Die geruchten en natuurlijk ook die sigaret, maakte ons erg nieuwsgierig en wij (een paar burens en ik) besloten om eens naar Schaesberg te wandelen. Er was afgesproken dat we niet verder zouden gaan dan "De Streep". Daar aangekomen vonden wij het nogal onbehagelijk, er was niemand te horen of te zien op straat. Hier en daar zagen wij wel een gezicht achter de gordijnen, maar op straat was, ondanks het goede weer, geen sterveling te zien. Omdat we geen sterveling, dus ook geen Amerikaan, zagen besloten wij maar om terug te gaan. Bij de Moltweg kwamen we het Duitse leger tegen. Het uit ongeveer 18 man bestaande leger was bewapend met ieder een geweer en er liep een man tussen die een granaatwerper op zijn schouders droeg. Er waren twee soldaten die gewond waren want een had nog een verband om zijn hoofd en de ander die hinkte. Wij hebben ze laten voorbijtrekken. Toen wij thuis kwamen hebben we de thuisblijvers onze belevenissen verteld en onze bezorgdheid uitgesproken over die arme Amerikanen die het niet gemakkelijk zouden krijgen, want wij hadden de tegenaanval gezien. De dag nadat we naar "d'r Sjeet" gewandeld waren om de Amerikanen te verwelkomen heb ik wat op en neer gewandeld voor ons huis. Ook hier was toen niemand te zien. Er was bericht gekomen dat niemand de straat op mocht. Dat zat n.l. zo: Ik was ingedeeld bij de B.B. Dat waren mannen die moesten optreden als er iets bijzonders zou gebeuren b.v. bij een luchtaanval of

een andere ramp. Opgegeven had ik me nooit maar ik was er bij ingedeeld en wij moesten op bepaalde tijden bij elkaar komen. Wat er precies gedaan werd dat weet ik niet. In het begin ben ik er een keer geweest en later was ik steeds bezet als er wat te doen was. Wel had ik een witte band gekregen die ik om mijn mouw moest doen als ik op straat was. Naar mijn mening was het toen nodig dat ik op straat kwam want er zou iets kunnen gebeuren en dan moest ik waarschijnlijk helpen. Iemand uit mijn buurt die mij op straat had gezien, voelde het ook als zijn plicht om klaar te staan en kwam dus naar mij toe. Tegenover mijn woning lag een grote weide waarop aan de andere kant een grote woning stond en die lag aan de Gatestraat waar wij dus op uitkeken. We stonden gezellig te kletsen en uit te kijken of we iets zagen maar te zien kregen we niets, wel hoorden wij in de verte schieten. We werden alsmaar nieuwsgieriger en besloten maar om de weide over te steken en in de Gatestraat eens wat rond te kijken. Wij kropen onder de afrastering door en liepen richting Gatestraat. Ik was blijkaar wat nieuwsgieriger dan mijn compagnon en was hem dus een meter of tien voor. Op het moment dat ik nog zo'n 25 meter van het huis was hoorde ik iets heel vreemds, zoiets van fluiten en een harde klap en ik zag plotseling een groot gat in het dak van het huis. Ik stond ineens stil, met grote ogen en open mond staarde ik naar het gat en besepte dat het was ontstaan door de inslag van een granaat. Niet zo vlug als die granaat maar toch wel snel stonden we weer in de deuropening en keken naar dat gat in het dak. Zoiets hadden wij nog nooit gezien of meegemaakt.

De andere dag vertelde men dat ze heel dichtbij waren die Amerikanen, ze werden elk moment verwacht. Ja dat vertellen gebeurde niet voor op straat, dat gebeurde allemaal achterom in de tuinen en over de heggen en afrasteringen. Maar wachten duurt lang en af en toe waagde ik me toch even tot het midden van de straat en keek dan richting Hoogstraat want daar moesten ze voorbij komen. Maar er kwam maar niets. In de oorlog hadden wij konijnen. Het was een leuke bezigheid en af en toe hadden wij een heerlijk konijnenboutje vooral op de feestdagen. En ik had niets te doen, moest maar wachten en toen ben ik maar het stalletje achter het huis gegaan, heb een mooi groot konijn uitgezocht en heb dat diertje geslacht. In de staldeur, boven aan het deurkozijn, heb ik het diertje opgehangen om te gaan villen en schoonmaken. Op het moment dat ik de ingewanden in de emmer gooide, kwam mijn buurman achterom en zei: "Jij bent overal het eerste bij en nu zijn er op de Hoogstraat zeker al 10 Amerikanen voorbij gekomen en jij staat hier een konijn te slachten!"

Ik heb mijn mes in de emmer laten vallen, heb al lopende door het huis naar de straat mijn handen afgeveegd aan mijn oude stofjas, die ik aanhad en ben naar de Hoogstraat gerend. En ja hoor, daar liepen ze; onze bevrijders. Ruim vijf jaar daarvoor had ik hetzelfde gezien in omgekeerde richting, toen waren het de Duitsers. Nu gecamoufleerde soldaten, geweer in aanslag, dicht tegen de huizen aan lopend. Af en toe stonden ze even stil en er reed af en toe een jeep met soldaten achter het machinegeweer voorbij midden op straat. Je weet niet wat je ziet, alles overdondert je. Ik stond maar daar en keek rond. Weer stonden ze even stil en de soldaat waar ik toevallig naast stond nam een pakje sigaretten uit zijn zak, presenteerde er mij een en stak die van hem aan. Ik heb die sigaret bekeken, heb ze een paar keer omgedraaid en ben naar huis gerend. Daar stonden enkele burens bij elkaar en die overstelpten mij met vragen. Ik kon niets zeggen, heb de sigaret aangemaakt en hen toen allemaal eens laten trekken. De sigaret deed de ronde, ik heb er niets van gezien en ik kon weer praten. Mijn vrouw was met onze twee kinderen binnen gebleven. Zij was niet zo nieuwsgierig als ik. Toen ik na een tijdje weer wat was bijgekomen, ben ik met de twee kinderen, de oudste was vijf en de jongste twee jaar, naar de Hoogstraat gaan kijken. Er was niets veranderd. Nu liepen de soldaten in groepsverband midden op straat. Ook deze groepjes stonden af en toe even stil. Tijdens een van die pauzes ben ik met de kinderen naar zo'n groepje midden op straat gelopen en heb geprobeerd met een van die jongens een paar woorden te wisselen. Deze soldaat had een granaatwerper bij zich. Plotseling hoorden wij weer schoten, er werden bevelen gegeven en allen gingen naar de kant om tegen de muren te schuilen. Alleen die jongeman waar ik mee sprak (die met de granaatwerper) met nog twee anderen stelden de granaatwerper op en maakten dat ding schietklaar. Hij keek mij eens aan en naar de kinderen en zei toen: "Ik geloof dat je nu het beste met de kinderen naar huis kunt gaan." Het was voor mij heel begrijpelijk dat hij er meer verstand van had dan ik en ik ben dus met de kinderen op de terugweg gegaan. Weer werd er geschoten en die soldaat riep mij nog na: "Ga op de grond liggen als ze schieten!" Het was ongeveer 150 meter naar mijn huis en wij hebben verschillende keren op de grond gelegen voordat ik thuis was en ik op mijn donder kreeg van mijn vrouw toen wij in de kelder zaten. Er zijn toen enkele uren voorbijgegaan voordat ik weer aan mijn konijn dacht. Het diertje hing er nog en was zo stijf als een plank. Wij hebben de andere dag heerlijk gegeten.

Ik werkte in de bevrijdingstijd in Heerlen en ging elke dag met mijn fiets naar het werk. De laatste dagen voor de bevrijding werden de wegen onveilig gemaakt door vluchtende Duitse soldaten. Deze personen waren gek op een fiets. Ja de meeste jongens waren te voet en waren van mening dat hun gastheren die reeds jaren voor hen gezorgd hadden ook maar voor vervoer terug naar huis moesten zorgen. Het gevolg was dat ik het niet waagde om met mijn fiets naar het werk te gaan en moest dus thuisblijven. En de eerste dagen van de bevrijding was het zelfs verboden om gebruik van de weg te maken. De geallieerden hadden de wegen nodig; dus maar weer thuisblijven. Na een paar dagen, we mochten nog geen gebruik maken van de Heerlenseweg in Schaesberg en de Schaesbergerweg in Heerlen, reed ik langs de spoorlijn van Schaesberg naar Heerlen. Maar dat was ook maar een paar dagen want dat pad langs de spoorbaan werd te druk en met het drukker worden van het treinverkeer te gevaarlijk. Maar toen mochten we weer gebruik maken van de wegen en werd alles weer normaal. Er zijn dus verschillende dagen geweest dat we niet naar het werk konden. Ja, dat altijd thuis zitten was ook niet alles. Hoe ik er aan kwam weet ik niet meer maar ik heb verschillende dagen appels geplukt bij boer Reumkens, die woonde achter het kerkhof van Nieuwenhagen bij het "Spaans Kentje." Die boer was blij dat hij een gek had die de appels voor hem plukte. Enkele dagen voor de bevrijding hadden er Duitse soldaten in zijn boomgaard gelegen en nu lagen er Amerikanen. In zijn boomgaard en daarbuiten lag een afdeling (ik weet niet hoe ik anders moet noemen) geschut. Zij noemden het acht en tachtigers, dit was op een na het zwaarste geschut welke de Amerikanen aan het front gebruikten; en er stonden naar ik meen 5 stukken geschut op een rij. Een van die kanonnen stond in "mijn" boomgaard en de bemanning lag er omheen in tenten en slaapkuilen (foxholes) waarin de soldaten sliepen. Een van die soldaten waarmee ik daar kennis maakte vond het zo verschrikkelijk om in zo'n gat te slapen. Ik bood hem aan om bij mij thuis in een bed te komen slapen. Hij kreeg van de kapitein vergunning en kwam dus elke avond bij mij thuis slapen. De naam van die soldaat zal ik nooit vergeten. Zijn familienaam was: "Allen". Op een van de avonden dat hij kwam slapen vroeg hij mij wat het voor en "Statue" (standbeeld) was hetwelk bij de kerk stond (als hij naar mij toe kwam, dan liep hij langs de kerk van Nieuwenhagen en daar staat dat beeld) want op de voet stond zijn naam. Ik begreep hem niet en ben gaan kijken wat er eigenlijk op het voetstuk staat en toen zag ik het; er staat op

"Komt allen tot mij". In "mijn" boomgaard lag ook de leiding van de batterij, zodat het bij ons tamelijk druk was. De leiding stond in verbinding met de verkenningsvliegtuigjes die de hele dag over het front vlogen en berichten doorgaven waarop zij moesten schieten. Zij konden zien hoe de inslagen waren en dat gaven ze door: zoveel naar links, rechts, voor of achter. De leiding gaf dat dan weer door aan de kanonnen hoe ze moesten instellen en gaf door wanneer ze moesten vuren. Kennissen van mij vroegen wel eens: "Ben je niet bang als er geschoten wordt en als ze dan eens terugschieten?" Mijn antwoord was dan: "Ik heb nog niet gehoord dat er iemand in een appelboom is doodgeschoten." Op een dag plukte ik een appel die was beschadigd, er zat een scherf in. Hoe dat mogelijk was weet ik niet, wel weet ik dat ik daarna niet meer geplukt heb tot ze weg waren. In die tijd was ik een verwoed amateur fotograaf en ik maakte van alles een foto. Ik kreeg vergunning van de kapitein om foto's te maken als ze gingen schieten en als ze aan het laden waren. De soldaten vonden dit prachtig en schreven van alles op de granaten. Veelal stond er op: "Groeten aan Hitler," of: "Groeten van H.H.", De H is de achtste letter van het alfabet en dus met H.H. bedoelde ze dan de 88 dit was de maat van de granaat, de "Eighty eight". De eerste keer dat ik foto's gemaakt had en ze uitdeelde waren ze overgelukkig en wilden ze betalen. Maar ik was blij dat ze goed gelukt waren, ik had ze zelf genomen en afgewerkt, dus wilde ik er niets voor hebben. Ze hebben toen samen overlegd, ook met de kapitein en gevraagd of hij ermee akkoord ging. En wat kreeg ik?: Een groot infanterie geweer, een "rifle". Het geweer dat zij gebruikten was veel kleiner. Zij vertelde mij dat ze deze "rifle" hadden meegenomen van het strand waar ze geland waren in Frankrijk. Op dit strand lagen zeer veel lijken van de eerste soldaten die er geland waren en zij hadden toen van een van die jongens de "rifle" meegenomen als herinnering en vonden het leuk om dit aan mij te geven die de mooie foto's gemaakt had en wie moest anders straks als alles afgelopen was het geweer mee naar huis nemen? Maar ik mocht niet met een geweer over de straat lopen en daarom bracht die jongeman die bij mij thuis sliep, het die avond mee met een grote handvol kogels. Hij vertelde mij dat ik dat geweer goed kon gebruiken als de oorlog afgelopen was. Het was een goed jachtgeweer.

Even spring ik een paar jaar verder om te vertellen hoe het met dat geweer gegaan is. Ik was overgelukkig met dit cadeau maar ik was bang dat er iemand achter zou komen en dat ik dan niet alleen het cadeau

kwijt zou zijn maar dan ook nog veel moeilijkheden zou krijgen. Dus ik heb het verstoppt in een kleerkast. Enkele jaren later, ik was toevallig in de buurt van mijn zoon (ca. 5-6 jaar oud) maar hij zag mij niet en hij was aan het opscheppen tegen zijn vriendje en vertelde trots: "Mijn vader heeft een groot schietgeweer en dat heeft hij in de kleerkast staan". Ik heb dat geweer weggegeven en heb er nu (1994) nog spijt van. Enkele dagen later toen ik weer in "mijn boomgaard" kwam om enkele foto's af te geven stond de gehele zaak op de kop. Ze hadden bevel gekregen om op te breken, ze moesten ergens anders heen. Ze hebben mij toen overladen met allerlei kledingstukken zoals werkbroeken, jassen en hemden. En nog een stelletje dekens. Het was een grote kleerkast vol. Ik heb dit met de boer gedeeld.

Ik ben steeds een verwoed amateur-fotograaf geweest zoals ik eerder vertelde. In de bevrijdingstijd heb ik veel foto's gemaakt van onze bevrijders. Vooral in de winter 1944/45 heb ik het erg druk gehad. In de Wilhelminastraat waar ik woonde lag een groep zware tanks. Ze hebben de gehele straat kapot gereden, het was een modderpoel. De modder liep over het trottoir de kelder in. De bemanning van deze tanks was bij de bewoners ingekwartierd. Bij ons waren er in het begin twee. Het waren geen mannen van de tanks. Wij hadden twee mannen van de voedselvoorziening, de een, een sergeant was werkzaam op het kantoor én de ander was chauffeur van een kleine vrachtwagen. Deze mannen waren dus wel eens getuige van het opnemen van foto's want dat gebeurde in de huiskamer. Wij hadden het niet slecht met het fotograferen. De een vertelde het aan de ander en elke avond kwamen er dus klanten. Zo gebeurde het eens op een avond dat er enkele meisjes kwamen met een stuk of vijf negers. Die meisjes woonden in een groot huis schuin tegenover "Cortisse" op de Hoogstraat. In dat huis was een keuken van de soldaten en in die keuken werkte veel negers. Die meisjes konden goed opschieten met deze soldaten en zij hadden graag een foto waarop zij en enkele zwarten stonden. De gehele troep had er lol in en er werd wat afgelachen. De chauffeur was toevallig in huis en had het hele gedoe aangezien. Toen de bende de deur uit was zei hij tegen mij: "Papa", zo noemden die jongens mij, "mag ik een afdruk hebben van die groep?" Ik zei: "Natuurlijk, maar wat moet jij met die foto?" En toen vertelde hij: "Het is niet mogelijk wat ik hier heb gezien, Blanke meisjes en negers samen op de foto. Dat schrijf ik naar huis, maar dat geloven ze natuurlijk niet en dan ben ik een leugenaar. Een grotere leugen kan ik niet vertellen want dit vinden ze werkelijk absurd. Ook als ik zeg dat ik

het zelf gezien heb en erbij was. Neen, dat kan niet. Ze jagen mij het huis uit zo'n leugenaar. Mag ik a.u.b. een afdruk?" Natuurlijk heeft hij die afdruk gekregen.

In die tijd stond op het einde van de Schoolstraat (Wilhelminastraat) een school, later is daar een naaiatelier (SIDVA) geweest en nu staan er woningen. Die school was ingericht als veldhospitaal. De baas daarvan was een kapitein en die kwam naar mij toe om te vragen of ik foto's wilde maken van zijn mensen. Dat waren artsen, verplegers en allerlei ander personeel. Hij wilde die mensen een plezier doen, zodat ze allemaal een foto naar huis konden sturen met kerstmis. Dan wisten ze thuis dat alles in orde was met hen. Hij had vergunning gevraagd aan de generaal want anders mocht het niet en ik mocht niet over straat lopen met een fototoestel. Maar hij had vergunning als hij mij ging halen en weer terugbracht met de auto en er moest toezicht zijn bij het ontwikkelen en afdrukken van de films. Maar hij had alles geregeld en kwam mij dus afhalen en bracht mij terug en dan kwam er een luitenant mee om toezicht te houden. Dit moest zo in verband met mogelijke spionage. Dat toezicht hebben ze niet lang gedaan. Ze kwamen niet meer controleren. De kapitein vroeg of ik met hem Duits wilde praten. Hij was dit aan het leren omdat hij graag met de Duitsers die hij in het hospitaal kreeg wilde praten. Als hij bij mij was en weer weg ging had hij graag dat ik alleen hem naar de deur vergezelde. In de gang kreeg ik dan van hem allerlei snoepgoed voor de kinderen. Hij wilde het niet persoonlijk aan de kinderen geven omdat hij bang was dat de kinderen later op straat aan de soldaten iets zouden vragen (wat veel gebeurde) en zo iets vond hij niet gepast.

De bevrijding in 1944 (deel II)

(opgetekend door J Coervers in 1994)

Mijn naam is Sjef Coervers en ik woon in Eygelshoven. Wat ik in het nu volgend verhaal ga vertellen is gebeurd in september 1944 in de bevrijdingstijd van wat nu de gemeente Landgraaf is. Het was dus 18 of 19 sept. 1944. Ik was elf jaar en wij woonden in Eygelshoven. Het waarom ik maar alleen met mijn moeder was en mijn vader niet bij ons was, begreep ik toen niet, dat is mij later verteld. Mijn vader was in oorlogstijd bij het verzet en toen de Duitsers in wanorde terugtrokken,

toen voelde mijn vader zich niet veilig en was hij, in overleg met de leiding van het verzet, ondergedoken. Mijn moeder was bang en enkele dagen geleden met mij naar grootmoeder gegaan die in Nieuwenhagen op de Hereweg woonde. Toen wij bij grootmoeder aankwamen was mijn vader daar ook, wat ik natuurlijk prachtig vond. De volgende dag kwamen onze bevrijders, de Amerikanen, in Nieuwenhagen en trokken o.a. over de Hereweg richting Duitsland. Het was druk op straat; dat wil zeggen: de bevrijders liepen over het trottoir en de bewoners stonden overal in groepjes naast, tussen of achter de huizen te kijken. Er heerste een feestelijke stemming in huis en de hele dag liep er bezoek in en uit; en ook de burens waren veel in ons huis. Het kon wel kermis zijn zo'n gezellige drukte was het bij ons. Ik mocht niet alleen op straat van mijn moeder. Wel als zij erbij was als ze op straat stond om naar de bevrijders te kijken of als ze met een clubje bij elkaar stonden, dan mocht ik er ook bij. Maar ja, zo prettig als het was voor de oudere mensen, zo saai was het al vlug voor mij. Alleen maar nasaar die soldaten kijken en tussen die oude mensen staan, dat beviel mij niks, daar was ik te onrustig voor. Uit verveling ben ik de tuin achter het huis ingelopen. Er stond daar een perzikenboom met veel vruchten die er goed begonnen uit te zien en er waren al rijpe vruchten tussen. Van mijn moeder en grootmoeder mocht ik niet aan die boom komen. Neen perziken moesten geplukt worden en niet geschud. Maar ik was alleen en die grote oude mensen hadden het te druk, dus heb ik eens tegen die boom getrapt en ik had succes. Er vielen enkele vruchten af en ik bukte me om ze op te rapen en toen hoorde ik iets fluiten boven mij in de lucht. Gelukkig had de onderwijzer op school verteld dat als je een fluitend geluid langs of over je heen hoorde gaan; dan moest je direct op de grond gaan liggen want dan waren dat kogels die om je heen vlogen. Weer hoorde ik iets; en; voordat ik op de grond lag was er een ontzettende harde ontploffing vlak bij mij. Toen ik mijn ogen open deed zag ik niets dan stof en vuil om me heen vliegen. Stijf ben ik op de grond blijven liggen. Hoelang weet ik niet meer, maar toen ik niets meer hoorde ben ik naar de schuilkelder gerend die in de tuin gebouwd was en heb daar stil liggen luisteren. Ik hoorde niets en het werd voor mij angstaanjagend want er kwam ook niemand anders in de schuilkelder. Ik naar buiten en toen hoorde ik allerlei geluiden. Er werd geschreeuwd, geroepen en er kwam stof uit het achterhuis. Ik snapte er niets van maar ik ben naar huis gegaan en toen kwam ik aan de achterdeur mijn moeder, grootmoeder en tante tegen. Ze huilden verschrikkelijk en ik kreeg geen antwoord op mijn vragen. Ik ben

weggerend naar het erf en wat ik daar zag is niet te beschrijven. Er liepen soldaten rond en er lagen overal mensen op de grond en overal was bloed. Wij zien tegenwoordig verschrikkelijke, afschuwelijke beelden op de t.v. Deze laat ons dagelijks zien wat voor verschrikkelijks gebeurt. Wij zien dit dagelijks voorbij flitsen. Maar wat ik toen gezien heb is het aller, allerverschrikkelijkst. Het is je eigen vader, je eigen familie, de meest bekende personen. Het liefste van alles wat je hebt. Neen het is niet te begrijpen of te beschrijven. Er is niets ergers en je begrijpt het allemaal niet. Later hebben zij mij verteld wat er gebeurd was. Er was een granaat ingeslagen op het achterhuis en op het erf had een groepje mensen gestaan. Zes personen waren dood. Dat waren: mijn vader Peter Coervers, mijn oom Hendrik Roelings de buurvrouw met twee dochters, een zekere Gerards en nog een aangenomen kind van mijn oom en tante die naast grootmoeder woonde. Gewond waren er ook veel, het ergste er aan toe waren: mijn oom Peeters, een jongen van de burens en een zoon van de overburens boer Reumkens.

Zij hebben mij naar de schuilkelder gestuurd waar ik weer bij mijn moeder kwam. Het huis was zwaar beschadigd. Toen de doden en gewonden verzorgd waren en alles wat met die mensen te maken had was opgeruimd, liepen we daar maar wat rond, versuft om ons heen kijkend. Wij waren vreemdelingen in eigen huis. "Wij konden ons niet thuis voelen na deze gebeurtenis." Boer Reumkens nodigde ons uit om voorlopig bij hem te blijven tot alles wat beter in orde gebracht zou zijn. Wij zijn enkele dagen gebleven tot na de begrafenis. Hiervan weet ik heel weinig te vertellen. Het was een korte zeer droeve gebeurtenis. Inmiddels was er een groep Amerikanen welke zich in de schuur hadden geïnstalleerd. Bij deze Amerikanen had zich een dorpsgeenoot aangesloten. Hij fungeerde als tolk. Over deze tolk Frans Reumkens moet ik nog iets vertellen. Hij was in het begin van de oorlog in militaire dienst, tijdens gevechtshandelingen is hij gewond geraakt en blind geworden. Tijdens de bevrijding was hij werkzaam bij de gemeente Nieuwenhagen en sprak goed engels. Hij was dus tolk en voor ons tussenpersoon bij de bevrijders. Na een paar dagen vertelde hij ons namens de Amerikanen dat de geallieerde troepen op dit moment niet verder konden oprukken. Ze waren tegengehouden door de Siegfriedlinie en nu vonden ze het beter voor ons om als het mogelijk zou zijn dan met ons allen die getroffen waren door de granaatslag naar en plaats verder van het front te vertrekken, want het was mogelijk dat wij hier zo dicht bij het front nog last konden krijgen van de

Duitsers. Er is toen overlegd met de buren en familie van Haren en er werd besloten dat wij allen die dus eigenlijk geen behoorlijke woning meer hadden, naar een ander plaats zouden gaan. Een zoon van boer Reumkens, die werkte bij de warenkeuringsdienst, die kon aan een grote platte kar met vier wielen, een zgn. plateauwagen, komen. Op deze wagen was veel ruimte en hierop hebben wij met nog twee families met enkele bezittingen, wat maar op de wagen geladen kon worden, de vlucht genomen. Wij zijn dus uit Nieuwenhagen vertrokken en gingen naar Welten, een oud dorpje hetwelk bij Heerlen behoorde. Onderweg is het nog gebeurd dat wij van de kar af moesten springen en ons in veiligheid moesten brengen. Zelfs dit reisje van ongeveer acht kilometers verliep nog niet zonder zorgen. Maar wij zijn toch goed in Welten aangekomen. Ook hier lagen veel soldaten en wij zijn ondergebracht op een grote boerderij; de Welterhof. Bij deze boerderij lag ook een klein geïmproviseerd vliegveldje voor kleine vliegtuigjes die bij de Amerikanen dienst deden als verkenner. Daar in Welten hebben wij een korte periode doorgebracht. Voor de zeswekendienst zijn we teruggekeerd naar Schaesberg. Daar woonde een tante van de familie Peeters en daar zijn we toen een korte tijd geweest. Wij zijn toen weer naar het huis van mijn grootmoeder gegaan. Weer maar enkele dagen want toen kwam een oom uit Eygelshoven en die kwam vertellen dat er Amerikanen in ons huis gingen wonen en omdat in dezelfde straat uit verschillende huizen diverse spullen ontvreemd werden zijn wij weer naar Eygelshoven vertrokken. Mat de Amerikanen in de voorkamer hebben we de tijd doorgebracht tot de bevrijders Duitsland verder konden intrekken. En dat is wat ik weet te vertellen over de bevrijding.

De Bevrijding in 1944 (deel III)

Die verschrikkelijke 13e oktober 1944

(verteld door Mevr. G Dijkman-Dekker)

Mijn naam is Gruda Dekker, ik was twaalf jaar oud op die verschrikkelijke 13de oktober 1944. Ik was met mijn zus Johanna de oudsten van een gezin met 10 kinderen. Het vreemde is dat ik niet precies weet of datgene wat ik ga vertellen ik me dat zelf herinner, of het iets is wat ik van mij zelf weet. Ik was nog heel jong en dikwijls heb ik mijn moeder alles horen vertellen en zo is dat alles dus gemengd met

datgene wat ik weet en wat ik van mijn moeder heb. Maar wat ik vertel is wel de waarheid. Mijn zus Johanna en ik waren een tweeling en dat kwam goed uit voor mijn moeder, de oudste een tweeling en alle twee meisjes en die konden haar (mijn moeder) met een gezin van 10 kinderen dus heel goed helpen. Mijn moeder had alles goed geregeld. Wij - de tweeling - moesten haar veel helpen, maar nooit samen met hetzelfde tegelijkertijd en dat ging zover dat wij ook nooit samen met z'n tweetjes naar kerk gingen. Bijvoorbeeld in de maand oktober als er elke avond een lof was in de kerk van Leenhof. Wij meisjes gingen graag naar het lof want daar waren veel kinderen en na het lof konden wij dan heerlijk spelen. Een van die spelletjes was schommelen op de kettingen die langs het trottoir gespannen waren voor de uitgang van de kerk en de school zodat de kinderen niet direct de straat op konden rennen. Maar wij mochten nooit tezamen Johanna en ik. Er moest steeds iemand thuis blijven om op de kinderen te passen. Dus vandaag Johanna en morgen ik. Zo was het ook die 13e oktober in 1944. Het was de beurt van Johanna en ik moest dus thuis blijven. Hoe laat het precies was dat weet ik niet meer maar het lof was uit en het zal ongeveer half acht geweest zijn want dan was het etenstijd en moesten wij allemaal thuis zijn. Het huis waar wij toen woonden lag naast het voetbalveld van Kolonia op Leenhof en daarnaast, in de richting van Schaesberg lag een wei, daar waar eerst dat confectieatelier, nu administratiekantoor, ligt, naast het patronaat van Leenhof. Dus ongeveer 100 meter van de kerk. Tegenover de huizen waar wij woonden lag een vliegveldje vanwaar de Amerikanen met kleine vliegtuigjes verkenningsvluchten uitvoerden langs het front. Op de boerderij "Leenhof" lag een post van het Amerikaanse rode kruis. De drukte op de Schaesbergerweg was toen heel wat stiller dan nu en mijn moeder kon ons dus roepende bereiken tot aan de kerk. Mijn moeder ging dus naar buiten en riep, richting kerk: "Johanna, kom je naar huis?" en Johanna antwoordde: "Ja mama ik kom." Mijn moeder komt weer naar binnen of we hoorden buiten op de Schaesbergerweg een geweldig lawaai; het knalde en knetterde en dit werd gevolgd door gillen, schreeuwen en roepen. Mijn moeder vloog naar buiten, kwam direct terug en riep: "Och, och, och er is wat gebeurd op Leenhof, op Leenhof is wat gebeurd." Zij rende de straat op en ik natuurlijk achter haar aan, maar ik mocht niet mee, zij stuurde mij terug, ik moest op de kinderen passen. Het eerste wat zij op straat bij het voetbalveld zag waren de vier jongens van Prickaerts. Een van de vier had zijn hoofd af en wat die anderen hadden kon zij niet zien. Een stukje

verder zat mevr. Wijers tegen een boom, zij had alle twee haar benen af en die zei tegen mijn moeder: "Mina ga mijn man halen." Mijn moeder zei tegen haar: "Neen An, dat kan ik niet, ik ben mijn dochter aan het zoeken." "Ja", zei mevr. Wijers "ga jij je dochter maar zoeken, dan komt direct wel iemand om mij te helpen." Toen is mijn moeder verder gelopen. Zij vond de meisjes van Bastin en van Reumkens en nog veel meer. Zij heeft heel veel verschrikkelijke dingen gezien op de Schaesbergerweg en de Heerlenseweg tot aan de kerk. Het lag bezaaid met lijken en gewonden en er waren veel Amerikanen bij. Eindelijk vond ze Johanna bij de uitgang van de kerk. Ze lag daar. Ze lag daar op de ketting die daar als afzetting geplaatst was en op haar lag haar vriendinnetje. Dit meisje was zwaar gewond maar is in leven gebleven. Johanna was dood, zij was doorzeefd met scherven.

De particuliere doden en gewonden werden eerst naar het patronaat van Leenhof gebracht en de soldaten werden naar de Broederschool en het ziekenhuis gebracht. Verder kan ik me niets meer herinneren. Ja de doden dat waren het echtpaar G. Bloem-Visser, Johanna Janssen, Mia Hollenders, Olge en Irene Bastin, Oscar, Henri, Guillaume en Hubert Prickaerts, Hubertina Zimniak. Maria Reumkens, Gertrude Breemen, een kind uit Schaesberg en zes Amerikanen en onze Johanna. Ger Bloem is later in het ziekenhuis overleden. Dan waren er nog dertig gewonden waarvan verschillende zeer ernstig. Het waren niet allemaal mensen uit deze buurt. Er waren er ook van de andere kant van de kerk. Men vertelde hier dat er boven in het bos zo'n Duitse "Blitzmädel" heeft gestaan en die moet geseind hebben wat hier allemaal zo lag en zo moet het gebeurd zijn. Zo vertelde mijn moeder het. Ja mijn zus was onmiddellijk dood. Mijn moeder heeft nog lang haar kleren bewaard die zij aanhad toen het gebeurde. Die waren helemaal doorsplinterd van de scherven. Ze had een rood jurkje en een blauw jasje. Ik kan me nog goed herinneren dat ik er een trauma van over gehouden heb. Het was mijn tweelingzusje, hé. Ik bleef alleen over. Ja het is een heel gemis. Zij zijn allemaal op dezelfde dag begraven op 17 oktober en de Amerikanen hadden voor het transport van de slachtoffers een legertruck beschikbaar gesteld. Op Leenhof liggen ze allemaal. Neen, niet in een massagraf, ze liggen op een rij. Elk een apart graf. Het moet een bloedbad geweest zijn, zoals mijn moeder vertelde. Het vliegtuigje kwam van de richting Heerlen en vloog richting Schaesberg. Ze zeggen dat het zo erg was bij Reumkens, daar was het de enigste dochter. Maar die stoel bij de tien kinderen die bleef ook leeg. Ja onze ouders hadden niet zoveel tijd om er

over na te denken dan die moeder die alleen overbleef. Ja en financieel zat het ook niet zo goed vroeger. We moesten maar eten wat in de tuin groeide, verder was er niks. Het was toen in de bevrijding nog even slecht als in de oorlog. De jongere moesten dragen wat de oudere te klein werd. Ja de kleren werden werkelijk afgedragen. En meer kan ik niet vertellen. U moet het hier mee doen....

In mei 2004 werd op Leenhof, na bijna 60 jaar, in o.a. aanwezigheid van Riet Prieckaerts (zus van de vier overleden kinderen Prieckaerts) een gedenksteen onthuld ter herinnering aan die 13e oktober. Dit op initiatief van Albert en Bertie Arends; Albert is gepensioneerd en zal de steen onderhouden zolang hij gezond blijft.

Eind juni j.l werden vernielingen aan dit monument toegebracht, o.a. werd het kruis op hardhandige wijze vernield.....!

Aan Limburg

*Ich han dich toch zoeë erg gemist
Joa ierlek woar, dat doog mich leed!
Wie ich dich doew verloate mosz
Zong vieëtieën daag, ing ieëwigheid!*

*Ich woar joa voet, dat wots doe joa
Of han ich dat doew neet gezach?
Da sjpiets mich dat, geleuf mich noe
Ich han mit pien an dich gedach!*

*Noe bin ich God zij dank wer truuk
Zong lang vakantie, gank mer noa!
Wat woar ich vroeë wie ich dich zoog
Mie Limburgs lank, ich ben wer doa!*

Verenigingsavond

De verenigingsavond en de presentatie van het jaarboek 2004 zal plaatsvinden IN DE BRANDPOORT op vrijdag 12 november, aanvang 19.30 uur.

Kosten per deelnemer € 10,00; hiervoor ontvangt u koffie met gebak, koud buffet en twee consumpties.

Verder consumpties zijn verkrijgbaar voor € 1,40.

U kunt tevens hier het jaarboek 2004 kopen voor de prijs van € 12,50 (niet leden € 15,00).

**Deelname aan de verenigingsavond is mogelijk door overmaking van het bedrag per persoon ad € 10,00 op ons rekening nummer 13 63 14 937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf, onder vermelding van: Verenigingsavond xx personen.
Gaarne betaling vóór 25 oktober.**

FOTOBEEK NIEUWENHAGEN

Op vrijdag 26 november wordt het fotoboek Nieuwenhagen (Hereweg, Kerkstraat, Haanweg, Röttscherweg en Schanserweg) gepresenteerd.

Het boek is dan tevens te koop voor de prijs van € 12,50 (niet leden €15,00)

Aanvang 19.30 uur in ons Verenigingslokaal

An de Voëgelsjtang 12 (mogelijk is ook nog een andere locatie zie de weekbladen)

Jaarboek 2004:

De "kleine luyden" der Nieuwenhaagse Erens- en.

De "welgestelde" nakomelingen van de broers Mattis en Peter Erens waren ten opzichte van de Nieuwenhaagse schutterij spelers langs de zijlijn.

De "kleine luyden" der familie Erens hebben ondanks een gebrek aan tastbare herinneringen daarentegen een diepere indruk bij de schutterij nagelaten. Desondanks zullen we proberen de stof der vergetelheid van deze in de maatschappij minder succesvolle maar voor de vereniging zeer belangrijke vertegenwoordigers der familie Erens toch enigzins weg te blazen.

Als men bij een schutterij de historie wil traceren dan is "d'r Braak" een dankbaar onderwerp. Aan de hand van de zilveren koningsplaten kan men vaststellen dat 6 keer de familienaam "Erens" voorkomt.

In chronologische volgorde betreft het de volgende koningen:

1926, 1929 en 1930: *Leon Erens;*

1936 : *Pierre Erens;*

1945 : *P.J. Erens;*

1958 : *P.J. Erens (Pierre).*

De eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog waren voor Schutterij Koningin Wilhelmina zeer succesvol. In 1946 wonde exercitieploeg de wisselbeker voor het hoogste aantal punten over het gehele jaar gerekend. Het daaropvolgende jaar kraaide de haan op alle fronten victorie voor de Nieuwenhaagse schutterij. In Bocholtz haalde men bijna alle ere-prijzen binnen, terwijl men op het Oud-Limburgs-Schuttersfeest (OLS) in Santfort-Ittervoort de eindoverwinning aan Wessem moest laten. De bekroning van 1947 was het 29ste Bondsfeest in Klimmen, waar men op een groot aantal ere-plaatsen beslag legde. Maar het hoogtepunt bestond uit de prestatie van de exercitie-ploeg onder leiding van commandant Jeen Hanssen. Voor het tweede opeenvolgende jaar kroonde het Nieuwenhaagse peloton zich met de kampioenstitel. Dit succes leidde zowel in Klimmen als in Nieuwenhagen tot een groot feest. Omdat het bier rijkelijk vloeide en men alle gevoel voor tijd verloor, toverde men de bovenzaal van een Klimmense zaalhouder tot slaapgelegenheid voor de schutters en hun aanhang om. De welverdiende nachtrust werd nog verstoord toen zowel Joep Peters als

Jeen Erens in hun slaap van het toneel op de lagergelegen dansvloer vielen. Natuurlijk tot grote hilariteit van de overige aanwezigen.

Op 4 juli 1948 vond het OLS dus niet in Nieuwenhagen maar in Wessem plaats. Aan de Maas speelden twee Erens-en een hoofdrol.

De al eerder aangehaalde *Jeen Erens* werd in 1912 lid van de schutterij. In de loop der tijd groeide hij naast *Jeen Hanssen* letterlijk en figuurlijk uit tot een der boegbeelden. Vele tamboerprijzen werden door hem naar Nieuwenhagen gehaald. Was zijn naamgenoot de bezielende commandant en leider van het exercitie-peloton, *Jeen Erens* gaf deskundige leiding aan de tamboers. Ook de zonen Erens kregen het trommelen op voortreffelijke wijze door hun vader bijgebracht. Meer dan eens troffen zij elkaar in het strijdperk. Zoals op 4 juli 1948 tijdens de Oude Limburger. Van de kant van Nieuwenhagen namen bij de tamboers vader *Jeen* en zoon *Peter* aan de wedstrijden deel. Uiteindelijk kende de jury de titel "beste tamboer" aan leerling *Peter* en niet aan leermeester *Jeen* toe. Ook toen al leidde een OLS-overwinning tot feestelijke taferelen en een verhoogde bier-consumptie. Het aloude spreekwoord zegt het al: "Als het bier is in de man.....". Het kon niet goed gaan en ging dus ook niet goed. *Pa Jeen* liet zijn zoon *Peter* steeds duidelijker merken dat hij het niet eens was met de jurering. De woordenwisseling die ontstond zette zich voort tot op het veerpont. Op een gegeven moment werd het *Peter Erens* te gortig. Kwaad rukte hij de welverdiende medaille van zijn uniform en met een ferme zwaai verdween de "gouden plak" in het water van de Maas. Niet meer dan drie uur mocht de jongste *Erens* de trotse bezitter van het teken van zijn OLS-overwinning zijn.

In augustus 1950 herdacht Schutterij Koningin Wilhelmina haar 90-jarig bestaan en vierde dit heugelijke feit drie dagen lang, onder andere met de organisatie van het 38ste Bondsschuttersfeest van de R.K. Zuid-Limburgse Schuttersbond op zondag 20 augustus 1950. Bij deze gelegenheid werd een feestgids uitgegeven, waarin enkele naamlijsten zijn opgenomen. In verschillende van deze lijsten komt ook de familienaam "Erens" voor.

Ledenlijst : *P. Erens* (bestuurslid), *Jos. Erens* (commandant),

L. Erens (lid);

Ere-comite : *Dom. Erens* (oud-lid);

Feestcomite : *J. Erens*;

Regelingscomite : *G. Erens, Joh. Erens*;

Schietcommissie : *P. Erens*.

Uiteindelijk had het jubileumfeest een minder leuk gevolg dat uiteindelijk tot halvering van het ledental leidde. Bij de mensen die de schutterij verlieten was naast Jeen Hanssen ook Jeen Erens. Laatstgenoemde richtte daarna in Nieuwenhagen het klaroenkorps Prins Bernhard op. Tien jaar later nam dit muziekgezelschap nog deel aan de feestelijkheden rond het honderdjarig bestaan van de schutterij.

In 1957 wordt in Nieuwenhagen bij gelegenheid van een bondsfeest het 25-jarig bestaan van de R.K. Zuid-Limburgse Schuttersbond herdacht. In dat jaar is Jozef Erens commandant van schutterij Koningin Wilhelmina.

Het eeuwfeest wordt in 1960 op grootse wijze gevierd en nog steeds komt de familienaam "Erens" op de ledenlijst voort en wel twee keer. Jos Erens is een van de twee toenmalige ere-leden en Pierre Erens maakt als 2de penningmeester deel uit van het bestuur en is tevens schietmeester. Tijdens het jubileum herdenken beide "Erens-en" dat zij 25 jaar lid van de schutterij zijn.

Bovenstaand verhaal is een onderdeel van een groot artikel over de schutterijen in Landgraaf in ons Jaarboek 2004.

Verder bevat dit Jaarboek nog onderwerpen over de Pasweg, Lauradorp, Bevrijding 1944, de mijn ON II te Schaesberg, huwelijken met dispensatie in verband met verwantschap en de hierbij behorende stambomen, over bokkerijders, hebben deze nu wel of niet bestaan.

Het boek wordt gepresenteerd op onze verenigingsavond 12 november (zie elders in dit bulletin) en is vanaf dan te koop voor € 12,50 (niet leden €15,00)

Lezing 16 september

Onderwerp

Het Amerikaans Militair Kerkhof te Margraten door Joep Jung/Henk Dederiks

Onderstaand gedicht door M. Quaedflieg

Last Post I Mergroate

*Doe, wenste dizze kirkhof binnegees
en reij noa reij noa reij – die witte krützer heij zies sjtoa,
bedink dich da, dat jiddere soldaat zie leëve loot
um dich noe vrij durch 't leëve te loate goa!*

*Ze koame allenuij heijerhin, van gans wied uëver zieë.
Ze lote leef en leed doa achter, en messjiens wal mieë;
d,r hoap óp inne trük-kieër nome ze mit, heij, in 't graaf,
en de ege heemet, nee, die zoge ze noeëts mieë.....*

*Doe, wenste heij noa binne gees
en zies wie al dees jónge heij noe ligke i g'n eëd;
prent dich al die leëves vuur díeng vrijheed in d'r gees,
en beeën dich, dat 't noeëts mieë kreegstied weeëd.....*

Hoe beginnen we met een stamboomonderzoek

Oude ervaren rotten in de genealogie zullen misschien de wenkbrauwen fronsen wanneer ze de titel van deze bijdrage zien. Toch komt het met regelmaat voor dat leden ons vragen hoe je nu aan een stamboomonderzoek begint. Daarnaast lezen ook nieuwe leden of andere geïnteresseerden ons Bulletin en zitten soms met dezelfde vraag: "Hoe begin ik daar nu aan"? Een tweede vraag is vaak meteen "is het duur?". Ik zal proberen daar iets over te vertellen aan de hand van eigen ervaring en zonder nu een boek na te vertellen.

Wanneer je boeken wilt raadplegen over de aanpak moet je er op letten, dat Zuid-Limburg toch weer afwijkt van de rest van Nederland. In onze collectie staat bijvoorbeeld het boek Limburgse Voorouders dat geschreven is door de rijksarchivaris Régis de La Haye. Het boek mag je lenen. Dit boek is helemaal gericht op onderzoek in Limburg. Een ander aardig boek dat ook in onze collectie staat is een cursus van Teleac die een aantal jaren geleden met succes op tv is geweest. Ook dat boek kun je lenen. De laatste vraag zal ik maar eerst beantwoorden. Toen ik tien jaar geleden begon vertelden ervaren mensen mij dat een onderzoek wel geld ging kosten. Je moet reizen en fotokopieën maken en noem maar op. Nu heb ik zelf de pech dat de afstand Heeze-Maastricht of Heeze-Landgraaf 86 km is. Elke hobby kost natuurlijk geld, maar veel mensen die aan een onderzoek beginnen kunnen een uitstekende start maken bij onze vereniging waar heel veel materiaal beschikbaar is. Ook de afstand naar Maastricht voor het controleren van de originele akten is te doen. Verder maak je het zo duur als je zelf wilt. Op internet is veel te vinden en op het net zijn ook gratis programma's te vinden om een stamboom te maken. Je maakt het zo duur als je zelf wilt.

Hoe begin je nu eigenlijk?

Ook in Nederland zijn persoonsgegevens niet onbeperkt openbaar. De Wet persoonsregistratie geeft extra bescherming aan de mensen die nog leven. Voordat je dus iets in de burgerlijke stand kunt vinden, moet je dus een tijd overbruggen. Je moet het dan hebben van niet officiële bronnen zoals bidprentjes, rouwadvertenties, trouwboekjes of andere familieannonces en familiestukken. Je moet misschien zelfs wel beginnen met mondelinge gegevens of de gegevens van een grafzerk op het kerkhof. Vaak krijgen mensen de kriebels om aan een onderzoek te beginnen wanneer ze een stapel bidprentjes van familieleden zien liggen. Er worden dan vragen gesteld en er wordt gekeken wie bij wie hoort.

Voordat je het weet heb je de eerste gegevens. Dan komt iemand met een trouwboekje van de ouders of grootouders. Je hebt het dan over informele bronnen. Het klinkt gek, maar een trouwboekje heeft in Nederland geen bewijskracht. Ook op een bidprentje staan lang niet altijd alle gegevens feilloos. En toch beginnen we daarmee. Steevast adviseren wij daarom mensen om te kijken naar de familiebidprentjes, het trouwboekje van de ouders en wanneer het er nog is het trouwboekje van de grootouders. Je krijgt zo in elk geval een aantal begin gegevens.

Je hoeft zeker in het begin nog niet alles op een computer in te voeren. We doen eerst wat schrijfwerk. Je begint met het aanleggen van een zogenaamd gezinsblad. Een of meerdere vellen papier met daarop alle gegevens van één gezin. Voor elk gezin leg je een nieuw blad aan. In onze studieruimte hebben we voorbeelden van gezinsbladen liggen en daar kan ook een kopie van worden gemaakt. We houden het even op het maken van een rechte lijn. Je begint bij jezelf. En vanaf daar gaan we terug werken. Wanneer je ver terug met iemand begint die dezelfde geslachtsnaam heeft als jezelf loop het risico dat je heel veel werk doet en er nooit meer uitkomt. Je legt dus eerst het gezinsblad aan van je eigen gezin. Wat leggen we vast? We beginnen met de naam en de officiële voornamen. (Let op er kan verschillen zitten tussen doopnamen en voornamen in burgerlijke stand). Dan de geboortedatum en geboorteplaats (gemeentenaam). Wanneer je weet hoe laat je geboren bent, in welk huis etc. zijn dat leuke gegevens om mee te nemen. Wanneer je gedoopt bent de datum van dopen, de kerk en peter en meter. Je schrijft ook de namen en voornamen van je ouders op. Wanneer je getrouwd bent de datum van het wettelijk huwelijk, plaats van huwelijk en getuigen. Is het huwelijk ook kerkelijk ingezegend dan neem je ook die gegevens op (datum, welke kerk, plaats, getuigen). Je kunt er vervolgens je beroep bijzetten en je woonplaats en adres. Datzelfde doen je met de gegevens van je partner. Wanneer jullie kinderen hebben neem je van hen ook de persoonsgegevens op (geboorte, dopen en misschien al trouwen). Wanneer je kinderen getrouwd zijn of samenwonen en zelf ook weer kinderen hebben, leg je voor hen daarna een apart gezinsblad aan.

We blijven maar even van jezelf uitgaan. Hetzelfde doe je nu met je ouders. Kijk in hun trouwboekje want daar staan veel gegevens in, inclusief de namen van hun ouders. Ik volg even de vaderlijke lijn. Misschien is er ook nog een trouwboekje beschikbaar van je grootouders van vaderskant. Dan leg je ook voor hen weer een gezinsblad aan. Je kunt nu ook de bidprentjes gebruiken. In het algemeen vermelden ze een geboor-

tedatum met plaats en natuurlijk de datum en plaats van overlijden. Lees een prentje helemaal zeker de wat oudere prentjes vertellen vaak meer. Soms de datum en plaats van begraven of crematie, soms de huwelijksdatum, hobby's, beroep of overlijden van de partner. Verzamel tussentijds zoveel mogelijk andere gegevens zoals foto's, rouwadvertenties (wij hebben een grote collectie), feestgidsen van de familie en noem maar op. Praat ook eens met oudere familieleden om te kijken wat die weten. Je zult versteld staan van wat er soms boven water komt.

En WANNEER JE OP WOENSDAG OF ZATERDAG IN ONS STUDIECENTRUM ZIT VRAAG WANNEER JE IETS NIET WEEET OF IETS NIET KUNT LEZEN EVEN AAN EEN VAN DE MENSEN ACHTER DE BALIE OF JE COLLEGA-ONDERZOEKERS. Wij en zij helpen graag.

Wanneer je zo via de gezinsbladen de eerste drie generaties in beeld hebt gebracht, kom je in het algemeen in een tijd waarin de akten van de burgerlijke stand (geboorten, huwelijken en overlijden) openbaar zijn. Overlijdens zijn na 50 jaar openbaar, huwelijken na 75 jaar en geboorten na 100 jaar openbaar. De kosten van een kopie blijven in een archief (rijks- of gemeente) dan ook beperkt tot de kosten van een kopie. Je kunt ook wel eerder aan een kopie of een uittreksel komen maar dan moet je de officiële legeskosten betalen en dan wordt een onderzoek wel duur. Uittreksels kun je overigens alleen krijgen in de gemeente waar de geboorte, het huwelijk of het overlijden heeft plaatsgevonden. De openbare akten liggen ook in die plaatsen, maar veel makkelijker is dan het rijksarchief waar de akten van alle Limburgse plaatsen liggen. Van veel plaatsen hebben wij die gegevens binnen de vereniging in kopie beschikbaar. Kijk dus eerst bij onszelf voordat je begint te reizen. Komt je familie overigens uit een andere provincie dan moet je dus naar het rijksarchief in die provincie. Daarbij heb je dan meteen de pech, dat de akten van de burgerlijke stand daar pas beginnen tussen 1811 en 1815.

Burgerlijke stand (niet te verwarren met het bevolkingsregister) heeft in Nederland bewijskracht. Dat wat in een akte staat is dus officieel en wordt voor waar aangenomen. Daarom zie je in Nederland ook wel geslachtsnamen veranderen. Een akte die een keer gemaakt is kan niet zo maar even aangepast worden. Direct na het opmaken kan een kennelijke spel- of schrijffout hersteld worden via een opdracht van de officier van Justitie. In alle andere gevallen moet het via de rechtbank. Wanneer je met een echte Limburgse familie te maken heb kun je zo teruggaan tot 1796. Dan wordt in de Franse tijd de burgerlijke stand ingevoerd. Zeker

in de beginjaren moet je met name bij de overlijdensaktes toch wel op-
letten omdat die beslist niet foutloos zijn. Verjaardagen waren in die tijd
nog niet zo belangrijk en ook de aangever wist lang niet altijd alles van
een overledene. Afwijkingen in de in de akte genoemde leeftijd tot on-
geveer 10 jaar zijn zeker mogelijk. De eerste jaren zijn de akten in de
Franse taal. Dat is niet altijd even makkelijk wanneer je geen Frans kent.
Er zijn altijd mensen die je even kunnen helpen. Lees een akte altijd he-
lemaal en gebruik alle gegevens die genoemd worden.

Tip: *wanneer je de huwelijksakten bij ons niet kunt vinden, kun je aan
de hand van ons digitale bestand wel zien waar men in Limburg ge-
trouwd is. Je hebt dan de basisgegevens en kunt in het rijksarchief zo
gericht naar de desbetreffende akte zoeken. Heb je een huwelijk dat bui-
ten Limburg gesloten is, dan kun je op internet naar de site van het
rijksarchief gaan en daar zoeken in Genlias. In deze digitale kaartenbak
zitten ondertussen alle huwelijken van Nederland. Je kunt via de site
zelfs een kopie van een akte opvragen.*

Vanaf 1796 gaan we om verder terug te komen gebruik maken de kerke-
lijke registers van dopen, trouwen en begraven. In veel gevallen kun je
zo terugzoeken tot circa 1620 en in sommige gevallen (bijvoorbeeld
Heerlen) nog een aantal jaren verder terug. De kerkelijke registers waren
in 1796 overigens de basis voor de burgerlijke stand.

Ik realiseer mij, dat ik grote stappen aan het maken ben en daarom mis-
schien wel te snel ga. We stoppen even bij de overgang naar de kerkre-
gisters. Wanneer je in een rechte lijn bent blijven werken (van vader
naar vader dus) heb je ondertussen al heel wat gezinsbladen op een stap-
el liggen. Het wordt tijd om een en ander toch uit te werken in een
kaartenbak of dat nu een handmatig geschreven bak is of een computer-
programma. Even voor de duidelijkheid ik heb het alleen nog maar over
een stamboom maken en niet het maken van een kwartierstaat. Daar
kom ik later op terug. Je kunt wanneer je dat wilt zo de gegevens van
elke persoon die je hebt een verdere uitwerking maken. Je gaat dan een
echte stamboom maken. Van elk gezin maak je een gezinsblad en zoekt
meteent maar aanvullende informatie.

In de vereniging werken veel leden met het programma Pro-Gen. Ook
op onze computers staat dat programma om een aantal stambomen of de
collectie bidprentjes (nog maar gedeeltelijk) te kunnen raadplegen.

Tip: *vanaf ongeveer 1835 zitten bij de huwelijksakte zogenaamde huwe-
lijksbijlagen. Zij geven vaak veel aanvullende informatie. Er zitten uit-
treksel bij, verklaringen en bij de mannen een verklaring van militie. Je*

Tip: vanaf ongeveer 1835 zitten bij de huwelijksakte zogenaamde huwelijksbijlagen. Zij geven vaak veel aanvullende informatie. Er zitten uittreksel bij, verklaringen en bij de mannen een verklaring van militie. Je kunt dan zien of iemand in dienst is geweest, of dat hij vrijgesteld was en soms ook nog andere gegevens zoals een signalement. De huwelijksbijlagen kun je alleen inzien bij het rijksarchief!

In onze vereniging zijn veel leden actief bezig met een onderzoek. Ook aan hun kun je dingen vragen. Wij beschikken over nogal wat stambomen. Ook die kun je gebruiken. Schrijf ze echter niet klakkeloos over en controleer ze altijd met de originele bronnen. Laat je ook niet afschrikken door het feit, dat er al een onderzoek is. Iedereen zoekt op een gegeven moment op zijn eigen manier en niet iedereen zal dezelfde informatie willen hebben. Zo kunnen we onderzoeken verder compleet maken of corrigeren. Een onderzoek is en blijft mensenwerk en in ieder onderzoek zullen "fouten" zitten omdat iets slecht geschreven was of dat er een aanname moet worden gemaakt om verder terug te komen.

Werk systematisch en secuur.

Tot slot van deze bijdrage nog een tip. Wanneer je iemand vertelt dat je stamboomonderzoek doet is de eerste vraag altijd: "hoe ver ben je al?" Het klinkt dan interessant om te zeggen in die en die tijd. Wanneer je dan alleen maar een rij namen hebt, heb je wel een stamboom of liever gezegd een kale kapstok. Vlieg niet te snel in de tijd terug, maar probeer van iedereen zo veel mogelijk gegevens te vinden. Op die manier gaan mensen die al lang dood zijn, voor je leven. En elke vraag die je oplost geeft meteen weer twee nieuwe vragen. Zo blijf je bezig en duurt het een behoorlijke tijd voordat je onderzoek af is.

De volgende keer zal ik iets vertellen over de registers van de kerken, andere bronnen die je kunt gebruiken, oud schrift, het maken van een kwartierstaat en organisaties waar je ook nog gegevens kunt vinden.

Jo Schiffelers

LANDGRAAF

60 JAAR BEVRIJD

1944 - 2004

VERENIGINGSVOND

**VRIJDAG 12 NOVEMBER; AANVANG 19.30 uur
IN DE BRANDPOORT!!**

voor aanmelden zie elders in dit bulletin!

FOTOBOK NIEUWENHAGEN

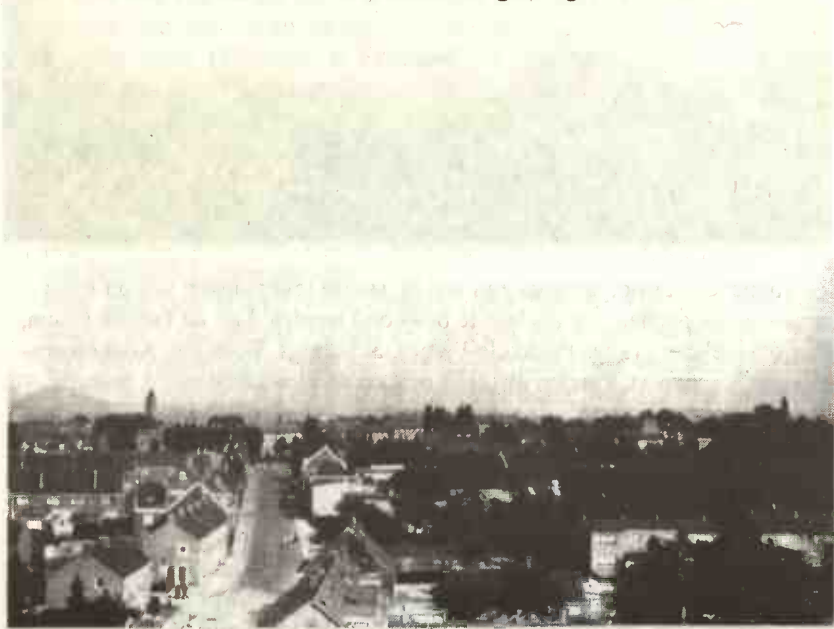
PRESENTATIE VRIJDAG 26 NOV 19.30 UUR

Een verrassende vondst op een 'oude' foto

May Quaedflieg

Geruime tijd al zijn we bezig met het samenstellen van een nieuw fotoboek over het oude Nieuwenhagen. Met name de wijken Hereweg en Sjaans Kentje. Dat betekent veel speurwerk, zowel naar foto's als naar bronnen om de foto's te voorzien van passende, historisch verantwoorde onderschriften. Nieuwe foto's zijn altijd welkom. Nog steeds overigens. Vandaar deze herhaalde oproep aan alle leden om alle oude albums, sigarenkistjes of schoendozen met foto's nog eens na te snuffelen en contact met ons op te nemen.

Op de meest onverwachte plekken kunnen vaak buitengewoon verrassende vondsten boven water komen. Zo trof ik in het gemeentearchief de onderstaande foto aan. De Wilhelminastraat, gefotografeerd vanuit de

kerktoren van g'n Hei, ergens in de jaren zestig. Bij nadere beschouwing ontdekte ik vreemde silhouetten aan de horizon. Het leek wel alsof er wolkenkrabbers stonden; alsof Nieuwenhagen een voorstad van Manhattan was... Dat dit mijn nieuwsgierigheid prikkelde hoeft niet nader uitgelegd te worden.

Die silhouetten bleken de vage restanten van een eerdere, nauwelijks belichte opname van... ja, van wát eigenlijk? Met Fotoshop ging ik aan de slag. Tovenarij met helderheid en contrast bracht die eerdere foto stukje bij beetje aan het daglicht, zij het vrij vaag. Voordat de fotograaf de kerktoren van g'n Hei beklom, had hij waarschijnlijk eerst een foto gemaakt op de Hereweg. Waardoor die nauwelijks belicht werd en waarom het rolletje niet verder gedraaid is, dat blijft gissen. Maar het werd wel duidelijk wát de fotograaf had willen vastleggen. Namelijk de afbraak, anno 1962, van de oude huizen op de plek waar tegenwoordig de appartementen staan met de huisnummers 16 tot en met 26.

Zo kunnen we alsnog getuige zijn van de laatste levensdagen van dit rijtje eeuwenoude panden, die als laatste bewoond werden door de familie Braun, Pietje Savelsberg (alias Poekkele-Pietje), Schillings, Wilbrink, Kockelkorn-Heugen, enzovoort. Panden die zelfs ooit op de monumentenlijst gestaan hadden. Zonder het beoogde resultaat echter. Nog afgezien van het feit dat de bestuurders in de jaren '50 en '60 minder behoedzaam plachten om te gaan met 'ouwe kroam' en deze doorgaans liefst zo voortvarend mogelijk vervingen door moderne, stads ogende nieuwbouw, had ook de mijnschade een belangrijk zetje gegeven in de richting van hun einde. Het lijkt haast een terechtstelling. Vastgelegd op deze toevallig(?) mislukte foto, die dank zij de hedendaagse technieken toch nog aan het 21^e-eeuwse licht gebracht kon worden. Een 'mistig gebeuren', maar ook dat heeft zijn charme.

Het gebruik van het “ouderwetse” fornuis

In nagenoeg ieder gezin was het, tot een heel stuk in de tweede helft van de vorige eeuw, nog aanwezig. Het vervulde een belangrijke rol in het leven van iedere dag. Het leverde warmte, er werd eten op bereid en het zorgde voor warm water voor koffie, thee, de was én onze wekelijkse wasbeurt.

Een stukje geschiedenis. De ontwikkeling naar het kolenfornuis liep over enkele schijven. Het sproot voornamelijk voort uit de behoefte aan warmte om hiermee warm water te maken en ons potje te koken. In het begin deed men dit via een open vuurtje waarbij de kookpot in de warme as werd gezet of dat men vlees braadde aan een spit erboven. Eerst lag het vuurtje buiten in de open lucht, naderhand midden in het vertrek waarbij de rook zich een weg moest zoeken naar een gat in het dak. Vervolgens kwam de kookpot aan een ketting boven het vuur te hangen en nog later bouwde men een schouw tegen een van de wanden in de kamer met een schoorsteen naar buiten om van de hinderlijke rook af te komen. De pot kwam aan een draaibare arm plus zogenaamde haal te hangen waarmee hij boven het vuur én omhoog en omlaag gebracht kon worden. Rond 1880 werd in Engeland een gesloten schouw ontwikkeld, het fornuis. In eerste instantie was het gemetseld en alleen voorzien van een gietijzeren kookplaat en toegangsdeurtjes naar stookruimte en oven. In de stookruimte lag een gietijzeren rooster. Weer later kwam het vrij te staan op poten en werd het met een pijp aangesloten op de schoorsteen. Tot kort na de Tweede Wereldoorlog deden deze kolenfornuizen en ook zogenaamde Brabantse kachels nog algemeen dienst in de huishoudens van het Zuid-Limburgse land.

Hoe zag het eruit? Voor diegene onder ons die nog nooit van hun leven een kolenfornuis hebben gezien even een korte beschrijving. Het was een rechthoekige bak op vier poten. Ongeveer één meter breed, zestig centimeter diep en vijftig centimeter hoog. Inclusief de poten lag de kookplaat op circa 80-90 cm. boven de vloer. Het was gemaakt van gietijzer en geëmailleerde plaat. In de bovenplaat waren grote ronde gaten uitgespaard waarin meerdere ringen lagen. Het had een stookruimte met rooster en aslade eronder. Een ovengedeelte werd warm gehouden door de erlangs lopende rookgang die eindigde in een kachelpijp naar de schoorsteen. Rond de bovenplaat, de kookplaat, was een verchroomde buis aangebracht en aan de achterkant een opstaande,

meestal betegelde wand die eindigde in een schap. Zo zag het er in grote lijnen uit zonder in verdere details te treden.

Waarmee en hoe werd het gestookt? Het stoken werd gedaan, meestal door moeder de vrouw, met hout, kolen en sjlam, maar ook met zogenaamde "klute" en "gedeks" (hierover dadelijk iets meer). Het hout werd betrokken uit eigen bossen of was afkomstig uit boomgaarden, begroeide bermen of graften. Had men geen grondbezit dan was men uiteraard verplicht stookhout te kopen dat soms erg duur was. In de mijnstreek had men oud mijnhout, kolen en sjlam ter beschikking. Het werd vaak zelf op de mijn afgehaald om transportkosten uit te sparen. Hout en kolen zijn iedereen bekend maar wat was eigenlijk sjlam? Het was een product van de kolenwasserijen van de mijnen, een drabbige zwarte massa die nog veel kooldeeltjes bevatte en in eerste instantie op de steenberg gekieperd werd. Toen een vrouw die kolen zocht op de steenberg, per toeval ontdekte dat deze drab ook brandde, gingen de mijnen het zelf produceren. Ze lieten het met een vlokmiddel bezinken in grote betonnen bekkens. Nadat het water erboven verwijderd was en alles aangedroogd, kon men het als zwarte brij "oogsten" en verkopen. De kolenboer ging het, met paard en kar, op de mijn halen. Zijn kar had hij van binnen afgedekt met juten zakken zodat de smurrie niet door de naden weglekte en ook om hem enigszins schoon te houden. Door het hotsen en botsen van de kar werd het spul steeds weker zodat er wél zwart water door de kieren lekte en een zichtbaar spoor op de weg achterliet. De kolenboer liep naast de kar en stuurde zijn paard met de teugels in de hand. Had je nu een kar sjlam besteld dan ging de aflevering als volgt: Gewoon op het trottoir of op de weg werd een dikke laag zaagsel gestrooid waarop de sjlam gewoon gekiept werd. Het zaagsel was ervoor om de stoep na afloop gemakkelijk schoon te krijgen. Zelf moest je het spul met kruiwagen, teiltjes of emmers binnenhalen. De meeste mensen groeven in hun tuin een kuil om de sjlam in op te slaan. Tegen uitspoeling van regen en de vorst werd de kuil afgedekt met een oud karpet en een laag stro. Vroor het 's winters hard dan moest de bijl eraan te pas komen om de nodige sjlam eruit te kappen. Even nog terug naar het "gedeks" en de "klute". Om dure kolen te sparen ontdekte een zuinige Belgische boer in 1873 dat je kolengruis kon megen met aarde (leem) en aanmaken met sodahoudend water tot een mortel kon die ook nog brandde. De soda in het water liet de bestanddelen aan elkaar plakken. Het vuur kon er langer mee aangehouden worden én het was goedkoop. In Limburg nam men deze

methode over door driekwart leem, soms met wat mergel en één kwart kolengruis aan te maken met het sopwater van de was. Men noemde het "gedeks" omdat het vuur ermee 's nachts afgedekt werd om het aan te houden. Later kneedde men er een soort broodjes van, soms vermengd met papiersnippers of gedraaid in nat krantenpapier. Ze hadden de vorm van de vroegere boterkluiten, vandaar dat ze in het dialect "klute" werden genoemd. Nu weer terug naar het fornuis. Het vuur werd aangemaakt met wat houtjes waarop kolen gingen. Gloeiden deze goed dan kwam de sjlam erop. Voor de bereiding van het middagmaal had men een heet vuur nodig zodat het met een pook opgerakeld werd waarna er weer houtjes en kolen op gingen. Na het middagmaal werd het weer afgedekt met sjlam. In de kachelpijp zat een zaagsnede waarin men een halfronde plaatje kon schuiven om het vuur enigszins te temperen. Bij storm stond de kachelpijp hierdoor wel eens roodgloeiend. De voorraad sjlam zat in een bak op wielletjes onder het fornuis, de kolen in een kolenkit en het hout in een mand ernaast. Aan de muur hing een bakje met dun gespleten houtjes of "spieëne" (spaanders). Men gebruikte ze om het vuur aan te maken maar ook om er vuur mee af te tappen om sigaar of pijp aan te steken. Lucifers kostten geld, daar moest men dus zuinig op zijn. De as uit de aslade kreeg ook nog een speciale behandeling. Met het kolenzeefje werden er de nog bruikbare kolenresten uitgesorteerd waarna de rest diende als padverharding. Toen er nog geen zeepmiddelen waren werd de as ook wel gebruikt om het vuil uit de was te logen. De aspaadjes of brandgangen achter de huizen, waren 's winters, vooral bij dooi, een modderzooi. Later opgedroogd waren ze uitstekend geschikt voor onze kinderspelletjes zoals knikkeren, landje-pik of centen stieken. In het fornuis zat ook nog een zogenaamde roetzak. Het roet werd er meestal in het voorjaar uit verwijderd en werd in de moestuin over de rijen pas ontlukende erwten gestrooid om vogelvraat tegen te gaan.

Het gebruik ervan. Er waren legio dingen waarvoor het fornuis werd gebruikt. Naast verwarming van de ruimte diende het in de allereerste plaats om op te koken en te braden. Men had speciale pannen en een waterketel (de moor) die een versmalde bodem hadden. Die pasten precies in de openingen in de kookplaat als men met de pook de ringen er had uitgehaald. Het vuur had dan direct contact met de bodems hetgeen sneller, dus economischer werkte. Op het fornuis stond de hele dag de koffiepot te pruttelen (wat zal die koffie 's avonds lekker zijn geweest), de soep stond er langdurig op te trekken (soms wel 12 uur) en

op de zijkant hield men etensrestjes warm. De was werd er op gekookt, water heet gemaakt voor onze wasbeurt en in de oogsttijd stond de weckketel er urenlang op. De strijkijzers werden er op warm gemaakt. Aan de stang rond het fornuis hingen de pook en de slakkentang en droogde men de hand- en theedoeken. Als het 's maandags slecht weer was, werd er ook nog de rest van de was aan te drogen gehangen. Onder het fornuis droogde men zijn natte schoenen of klompen en erboven hingen vaak kruiden te drogen. In de oven werd brood, vlaai en cake gebakken maar ook werden er appelschijfjes en peertjes in gedroogd. Verder maakte men er 's winters stenen in warm om als "kruik" in bed te dienen. De aslade was voor de kinderen interessant. Appels en aardappels pofte ze erin en probeerden zelfgemaakte kleiknikkers erin te bakken. Met nieuwjaar had men een speciaal klapbaar wafelijzer dat precies in de openingen van de verwijderde ringen paste. Het was de kunst om het vuur zo te regelen dat de wafels niet verbrandden. Op het schap boven het fornuis stonden de potten en pannen en allerlei spul dat droog moest blijven. Als laatste over het gebruik herinner ik mij nog een minder prettig iets, de verbrande geur van overkokend eten, vooral de overkokende melk stonk afschuwelijk!

De soep en de weckketel op het fornuis

Het onderhoud. Eerst een praktisch gegeven. De vier poten van het fornuis stonden op dikke glazen onderzetters van wel 5 cm dik, zodat, bij het schrobben van de keukenvloer, de poten niet nat werden. Ze zouden anders snel roesten. Om de kookplaat schoon en zwart te houden werd hij dagelijks geschuurd en met zwartsel (hartedief) ingewreven of gepotlood. Het nikkel of chroomwerk werd met zilverpoets mooi glanzend gehouden. Meestal één keer per jaar moest men de vuurvaste stenen in de vuurgang opnieuw met chamotte-specie kitten of geheel vervangen als ze kapot waren. De chamotte was duur en daarom gebruikte men in Midden-Limburg klei ervoor, dat aan de Maasoever was verzameld.

Verleden tijd. Het kolenfornuis is in ons land nagenoeg verdwenen. In dorpjes in het buitenland en vooral op het platteland, kun je het nog wel tegenkomen. Enkele van onze fornuizen zijn nog te bewonderen in heemkunde musea. De spreekwoorden als "Dae is noeets wieet van moaders klutendrek gewaes" en "dat is miech inne kluut" (droog persoon) hebben bij ons hun betekenis verloren.

bron De Natuurgids. nr 3, 2004

Eten bij onze voorouders

Omstreeks 1900 had zowat elke boerderij een oven, die men op geregelde tijden stookte met takkenbossen. Na ongeveer een uur stoken was de oven warm genoeg en werd het door de vrouw bereide baksel naar binnen geschoven. Het zwartbrood (zuurdesem) bleef ongeveer twee uur, het witbrood een uur de vla een kwartier tot 20 minuten in de oven. Bleef er van het wittebrood of vla een deegrest over, dan werd daarvan een "plats" of "krollemol" gemaakt. Dit laatste meestal door de kinderen die in plaats van een bakblik een oude "zeemsdous"-deksel gebruikte. Rond die tijd bestond de kost voor het personeel op de boerderij veelal uit: Ontbijt om ongeveer 6 uur ofwel bierpap of zwartbrood boter, stroop en kwark (fluitekaas). Om 9 uur ging men voor de tweede keer aan tafel voor hetzelfde gerecht; in de zomer veelal aangevuld met ei of spek. Het middageten bestond meestal uit aardappelen, groente, spek of eieren. Het maal om 4 uur uit zwartbrood, spek, ei, stroop, boter en kwark. En het avondeten uit aardappelen met

sla of andere groenten. Van oktober tot maart kwam alleen 's middags vlees op tafel en tussen november en februari verviel de maaltijd van 4 uur. Naast de vla als gebak was het veelal gebruikelijk dat tegen carnaval de "poefele" of "nonnevotte" gebakken werden. Tegen oudjaar werd het wafelijzer voor de dag gehaald om op de stoof of fornuis de wafels te bakken. Bij dit bakken kwam het wel eens voor dat indien het beslag iets te dun of week was uitgevallen bij het draaien van het wafelijzer het overtollige deeg in het open vuur belanden wat de keuken in een mum van tijd in een behoorlijke walm huldigde. De kinderen hadden enkele dagen voor nieuwjaar op een vel papier, versierd met veel krullen en bloemen, een nieuwjaarsbrief geschreven aan hun ouders of familie. De jeugd amuseerde zich bijzonder op Nieuwjaarsdag door het knallen met de carbiddoos en het langs de huizen te trekken onder het zingen van:

Ziëlig Nujaor,

Der kop vol haor,

Der monk vol teng,

En ing wafel in gen heng.

Om dit laatste, de wafel, was het uiteindelijk te doen.

herfst (uit Heemwies noa Limburg Nic Bout tekening Pierre Delnoy)

Kasteel Schaesberg en zijn bewoners.

Het enige wat er nu nog rest van het eens zo welvarende rijke kasteel en de kasteelhoeve, zijn enkele resten van muren, die nog nauwelijks de naam ruïne verdienen. Alhoewel het kasteel sinds 1733 onbewoond is gebleven, is het toch pas in de twintigste eeuw vrijwel geheel van de aardbodem verdwenen. De kasteelhoeve hebben velen van de huidige generatie nog in volle glorie gekend. Ze werd in de Voorlopige Monumentenlijst van 1926 nog 'goed onderhouden' genoemd. Na de familie Deutz werd de boerderij sinds 1932 beheerd door de familie Tillmanns tot deze in de zestiger jaren de boerderij verliet. Daarna verviel de kasteelhoeve snel, tot ze bij een brand in 1965 geheel werd verwoest. De gemeente Heerlen was er laatstelijk eigenaar van.

Uit de periode 1200-1400 is niet zoveel bekend. We komen wel in het gebied tussen Maas en Rijn herhaaldelijk de naam Schaesberg tegen, telkens natuurlijk anders geschreven, bij schenkingen, in leenregisters, in een minnedicht en toevallige vermeldingen. Het zullen wellicht steeds mannen en vrouwen zijn van dezelfde familie, maar de gegevens zijn zo schaars, dat de verbanden niet duidelijk oplichten. Wel staat vast, dat een aantal van hen woont in de buurt van Heerlen, zoals Gerard van Schaesberg uit 1273. Volgens Jongen zal er in de vroegere middeleeuwen al op de plaats van het latere kasteel en hoeve, of daar in elk geval vlak bij in de buurt een versterkte boerderij zijn gebouwd. Wat we wel uit alle losse gegevens kunnen besluiten is, dat de heren van Schaesberg vóór 1400 zich niet bonden aan allerlei machten, noch die uit het oosten (tegenover het gebied van Keulen), noch naar het westen (ten aanzien van de hertogen van Brabant). Wel waren er familiale en economische contacten in het hele gebied tussen Maas en Rijn. Pas in 1364 komt er wat helderheid: dan verkopen een Konrad Willem van Schaesberg een boerderij aan hun oom. Konrad noemt zich heer van Schaesberg en hij bezat grond "In Gheen Sheet". We zullen niet alle opvolgende heren van Schaesberg opsommen, maar we kunnen er zeker van zijn, dat ze zich in de loop van enkele honderden jaren, vooral door een politiek van voordelige huwelijken, een steeds groter bezit verwerven. Zo brengt het huwelijk van Jorrys van Schaesberg met Anna Judenkop van Strijthagen in 1510 wat later als erfenis Strijthagen aan. Het huwelijk van Johan van Schaesberg in 1542 met Agnes van Eynatten is wat minder voordelig, maar dat van Johan Frederik van

Schaesberg in 1623 met Ferdinanda van Wachtendonck, enig erfgenaam van haar familiebezit, verhiel de Schaesbergers van een aanzienlijke tot rijke familie.

Al deze opeenvolgende gezinnen uit de familie van Schaesberg, woonden stuk voor stuk met vele kinderen op het intussen in 1571 gebouwde riante kasteel in renaissance-stijl. Timmers behandelt het Schaesbergse kasteel bij de barok, maar dat zal wel te wijten zijn aan de uitbreiding in de barok-periode in 1650. Velen van hun kinderen traden in kloosters, of werden op zijn minst opgenomen in de geestelijke stand. Vermelding verdient nog het feit, dat de oorspronkelijke tak Schaesbergers rond 1420 was uitgestorven en dat de bezittingen zowel als de naam Schaesberg in die tijd is overgegaan op een neef Willem van Retersbeek, die zich op het kasteel vestigt en zich vanaf dat moment Schaesberg noemt, evenals zijn afstammelingen. Met het uitgroeien van het familiebezit, dat na verloop van tijd Schaesberg, Krickenbeck, Lommersum en Kerpen en nog vele andere burchten en boerderijen omvatte, vindt deze ontplooiing in machtsgebied en rijkdom zijn bekroning in 1618, als Frederik van Schaesberg van de hertog van Brabant, de Spaanse koning, gedaan weet te krijgen, dat de bezittingen rond zijn kasteel verheven worden tot heerlijkheid. De heerlijkheid werd van Heerlen afgesplitst en viel voortaan onder zijn bestuur. Tot nu toe zijn de grote gebeurtenissen van de politiek aan de Schaesbergers voorbij gegaan. Een solide welvaart maakte dat ze hun pracht ontvouwd en op hun familie kasteel; politieke of militaire aanspraken hadden zij tot 1618 niet gehad. Nu wordt dit anders. Met Johan Frederik van Schaesberg treedt de grootste aan, die dit geslacht heeft voortgebracht. Hij weet zich o.a. op grond van zijn bezittingen Krickenbeck, in het Gulikse op te werken tot adviseur en rechterhand van de keurvorst van de Palts, Wolfgang Willem. In die hoedanigheid pendelde hij als raadgever van de keurvorst in de woelige tijd van de dertigjarige oorlog (1618-1648) op en af tussen Brussel, Den Haag, de Spanjaarden en de Oranje-aanhangers, nam contact op met de Zweden, die aan een overwinningsoorlog door Duitsland waren begonnen.

In Europa lagen in die dagen "die Dingen Überquer", zoals Golo Mann in zijn studie over Wallenstein en de dertigjarige oorlog het uitdrukte. Kardinaal Richelieu in Frankrijk houdt het met de Duitse protestantse vorsten, in opstand tegen de keizer in Wenen. De paus had het niet zo staan op de ketterse protestanten, maar evenmin op de katholieke

Spanjaarden. De barbaarse Moskovieten hielde het met de partij van de toekomst de Zweeds-Engelse-Hollandse coalitie. De Perzen hielde het op een afstand met de Spanjaarden, want die vochten tegen de Turken, en de Turken op hun beurt tegen Oostenrijk. In deze zeer verwarde Europese situatie, is het te begrijpen dat onze Johan Frederik zich enkel richtte op zijn heer, de keurvorst van de Palts. Hij achtte de belangen van zijn goederen en van de streek wellicht beter door deze regionale grootheid gewaarborgd, dan door degenen die in Europa op zeer ondoorzichtige wijze politiek bedreven. Het was dan ook voor de keurvorst, dat Johan Frederik naar alle richtingen zijn voelhoorns uitstak. Dat betekende natuurlijk, dat hij niet zo vaak in Schaesberg vertoefde. Hij kwam er toch wel af en toe, om zaken te regelen, om hier een centrale post te scheppen voor het verzamelen van informatie tussen de linies. Ook streek hij af en toe neer om zijn oude moeder te bezoeken, die nog op Schaesberg woonde. Deze overleed in 1632 en werd met veel machtsvertoon in Heerlen in de Pancratiuskerk begraven. Johan Frederik was een elegante edelman, die Duits, Latijn, Frans en Nederlands sprak en bovendien uit de weg wist met Spaans sprekende militairen. Dat het de Schaesbergers naar de vleze ging, bewijst wel de uitbouw van het kasteel, met een hoektoren, een binnenhof een voorhof, en een grote kasteelhoeve met de drie imposante torens, die pas in de zestiger jaren van de twintigste eeuw zo dwaas verloren zou gaan. De bouwexplosie vond plaats in 1650. De Schaesbergers, met alle vezels van hun bestaan verbonden met de katholieke kerk – getuige de overvloedige aantallen leden van de familie die een kloosterlijk bestaan opzochten – waren zeer zeker in de ban van de contra-reformatie. Het is dus begrijpelijk, dat na de zelfstandigwording van de heerlijkheid Schaesberg ten opzichte van Heerlen en de toewijzing aan Spanje bij het partagetractaat in 1661 na de vrede van Munster, er ook bij de heren van Schaesberg behoefte kwam aan een eigen parochie en kerk. Johan Frederik legde al de grondslagen voor de parochiekerk en bouwde ook de kapellen van Leenhof (tussen 1637 en 1647) en die van Palemig (1668). Er zijn vele sporen dat hij en zijn vrouw een vroom leven leidden, zij planden o.a. een bedevaart naar Kevelaar. Het is typisch dat in een tijd van oorlogen en armoede, ook bij de adel in vele Duitse gebieden, Johan Frederik en zijn familie in staat waren grootscheepse bouwwerken te ondernemen, die naast een verdedigingsfunctie steeds meer gingen aansluiten bij aristocratisch luxueuze behoeften. Als beloning voor de diensten aan de keurvorst bewezen, werd Johan

Frederik in 1637 verheven tot baron van Schaesberg. Bij zijn dood werden al zijn bezittingen in tweeën gesplitst. De bezittingen Krickenbeck in het Gulikse komen in handen van één zoon, en de weduwe van zijn andere zoon Frederik Arnold, erft met haar twee zoontjes Frederik Sigismund Theodor en Johan Sigismund, die thans 11 en 9 jaar oud zijn, de bezittingen rond het kasteel Schaesberg. Beiden bleven, ook toen zij al wat ouder werden en hun moeder in 1697 het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld, ongehuwd. Beiden traden in de geestelijke stand, Frederik Sigismund werd kanunnik van St. Lambert in Luik en de andere Johan Sigismund werd ridder van de Malthezer orde. Deze laatste is daarin opgeklommen tot leidende functies en in 1718 overleden en begraven in La Valetta op Malta.

Een interessante figuur voor de geschiedenis van Schaesberg werd, al was het een iet of wat vreemde vogel, Frederik Sigismund. Hij was wel opgenomen in de geestelijke stand, maar nooit priester gewijd. Hij bleef zijn leven lang op het familie slot Schaesberg. Hij was een zonderling vanaf zijn jeugd, die contacten schuwde. In 1686 nam hij het bestuur van de heerlijkheid op zich – wat met veel persoonlijke strubbelingen met de schout gepaard ging, tot handtastelijkheden toe -, en nam het initiatief van zijn grootvader op tot bouw van een parochiekerk. Op den duur werd hij mensenschuw en teruggetrokken, met kentekenen die toch wel op een vorm van geestesziekte wijzen. Hij vreesde vergiftigd te worden, zodat hij zelf het eten kookte. Hij wilde geen contact meer met familie of kennissen, sloeg in woede uitbarstingen als een wildeman om zich heen, was zeer agressief, wilde plotsklaps, tot ontzetting van zijn familie en de plaatselijke geestelijkheid, niets meer met de kerk te maken hebben. Hij voegde de pastoor toe, die hem kwam opzoeken, om hem te bewegen zijn Pasen te houden en naar de kerk te gaan, naar die kerk, die hij notabene zelf had laten bouwen, dat "hij van 't huis soude gaan, of hij soude hem met stokslagen laten afdrijven". Daarna probeerden het nog twee kapucijner paters uit Aken, die hij als volgt trachtte kwijt te raken: "Ihr hondsvotter, scheert euch von hier!" Ontdaan zullen de eerwaarde heren het kasteel hebben verlaten. Tot verbijstering van de dorpelingen liet hij wat later de kapel uitruimen in het kasteel en het altaar afbreken. De inventaris smeet hij hoogs persoonlijk op de mestvaalt. Omdat hij met het vorderen van zijn geestesziekte steeds verder geïsoleerd raakte en zijn rentmeester en de secretaris der heerlijkheid Poyck, die op het kasteel inwoonde, dit isolement nog bevorderde, zodat ze zich voor eigen beurs konden

verrijken, werd Frederik Sigismund, sinds 1706 graaf van Schaesberg, in 1720 onder curatele gesteld na een onderzoek in opdracht van de bisschop van Roermond door de landdecken van Klimmen. Tot aan zijn dood bleef deze tragische figuur onder curatele. Ironischer wijze werd degene die de Petrus en Paulus kerk in Scheidt had gefinancierd en gesticht, na een jarenlange periode van vervreemding en afkeer toch begraven midden onder de kerk, op de plaats waar hij thans nog rust, in de grafkelder onder het oude koor. En daarmee stierf de tak Schaesbergers uit, die het kasteel bewoonden. De bezittingen gingen over naar de jongere tak van het geslacht, Schaesberg-Krickenbeck genaamd. De nieuwe heer kwam niet eens naar Schaesberg om zich te laten inhuldigen, maar stuurde zijn broer. Van de nieuwe eigenaars vestigde zich niemand meer op het kasteel. Het is nooit meer bewoond geweest. Wel in de achttiende eeuw werd het gebruikt als gevangenis, met name voor de bokkenrijders. De Schaesbergers uit Krickenbeck hadden in het Gulikse het zwaartepunt van hun bezittingen en hun ambten aan het hof van de keurvorst van de Palts. Het Schaesbergse was voortaan voor hen minder belangrijk geworden. Bovendien werd hun de Schaesbergse erfenis nog bestreden in langdurige processen met andere verwanten; processen die duurden tot 1786. Als de Fransen in 1794 zich in deze streek vestigen voor de komende twintig jaar, worden alle heerlijkheden afgeschaft. Alle gevluchte edelen verliezen hun bezittingen aan de Franse Staat, tenzij dat zij van hun emigratie over de Rijn terugkwamen. De bezitter, op dat moment, graaf August van Schaesberg, weert zich met handen en voeten en betoogt dat hij te ziek is om zijn bezit te bezoeken en te bewonen. In 1797 is het geduld van de Fransen uitgeput en nemen zij alsnog de bezittingen in beslag. Na de dood van graaf August en de verdeling komt het kasteel met de omgeving aan zijn tweede zoon Heinrich. Het beslag werd in 1809 onder keizer Napoleon opgeheven, zodat graaf Heinrich zijn goederen daadwerkelijk in bezit kon nemen. Met het bestuur van de voormalige heerlijkheid hadden de graven voortaan niets meer uit te staan. De grafelijke familie blijft nog in het bezit van het gehele goed tot 1905, wanneer de Kakert verkocht wordt aan de familie Debye. De Leenhof werd wat later verkocht aan de Oranje Nassau Mijnen en de kasteelhoeve met landerijen aan baron von Brauchitsch in Rimbürg, vanwege de slechte financiële positie van de grafelijke familie. Het kasteel zelf verviel in de twintigste eeuw heel snel tot een ruïne, maar bleef tot na de tweede wereldoorlog eigendom van de grafelijke familie.

Na 1945 werd het in beslag genomen door het Beheersinstituut, dat eigendommen van Duitsers na de oorlog nationaliseerde. Dit instituut verkocht het complex aan de gemeente Schaesberg, maar in 1958, bij de grenswijziging met de gemeente Heerlen, waarbij ook o.a. Palemig bij Heerlen kwam, ging de kasteelhoeve en de onmiddellijk erom heen gelegen gronden over aan de gemeente Heerlen. En toen was het ook snel gedaan met de tot dan toe in redelijke staat verkerende kasteelhoeve, die verdwenen is zonder nog een spoor achter te laten. De kasteelgracht, in gebruik als visvijver, heeft het nog het langste uitgehouden.

Activiteiten 2004

12 sept **OPEN DAG**

16 sept **19.30 uur** Lezing en diapresentatie "Het Amerikaans Militair Kerkhof te Margraten" in het kader van 60 jaar bevrijding door Joep Jung/Henk Dederiks

21 okt **19.30 uur** Leen en Laatrecht door prof. Mr. A. Gehlen

12 nov **19.30 uur** Verenigingsavond en presentatie jaarboek 2004 in de **BRANDPOORT**.

26 nov **19.30 uur** Presentatie Fotoboek Nieuwenhagen

9 dec **19.30 uur** Geboare Verteller door de Platkloep

Voor aanmelden verenigingsavond zie elders in dit bulletin.

**Paleografielessen op dinsdag van 19.30 tot ±21-00 uur op
21 sept., 12 okt, 9 nov en 7 dec.**

Streek- en straatnamen in Schaesberg

De Molt

Bij het bakken gebruikte men een trogvormige bak voor het kneden van deeg. In het dialect noemde men zo'n bak "Molt". De Molt was een trogvormige diepte die overeenkomst vertoonde met een bak voor het kneden van deeg.

De Pas of Streep

In het jaar 1618 is de graaf van Schaesberg door de Aartshertogen Albertus en Isabella beleend met een grondgebied met aanhorigheden. Deze aanhorigheden waren vanaf Schaesberg, de Caumermolen en de Oliemolen te Heerlen. Door dit grondgebied (Schaesberg) liep een weg die twee Staatse gedeelten verbond n.l. Nieuwenhagen en Heerlen. In de akten werd bepaald dat deze weg neutraal moest blijven en er tol geheven mocht worden. Wel moest men een pas hebben. Vandaar de namen: Pasweg, Streepstraat en Streperplein.

Lichtenberg of Lichtemig

In het dialect is "mig" zowel berg als diepte (broekland). Vandaar de namen: Lichtemig en Palemig (broekland). In de tijd van de Romeinen (en waarschijnlijk reeds lang daarvoor) stond er een lichtbaken bij hoeve Giesen. Dit was een versterkte boerderij met wallen en grachten. Vandaar de namen: Lichtenberg en Lichtenbergerstraat.

Kakert

Is afkomstig van: Kakkerade. Rade noemde men een open gekapte plaats in het bos. Waar het woord Kakke vandaan komt is niet te achterhalen. Op een kaart uit de tijd van Napoleon staat aangegeven Kackert. De Fransen gebruikte geen twee K's achter elkaar. De hoeve Kakert werd reeds in 1300 genoemd als Kakkerade. Deze was in het bezit van de adellijke familie. De weg naar de Kakert heet dus Kakertsweg.

Schaesberg

Is afkomstig van huis Auf dem Schaafsberg unter der Smiede in Aken waar de adellijke familie een woonhuis bezat, Schoafsberg in het dialect Schoalsberg.

Scheydt

Dit betekent scheiding, hoge rug (tegenwoordige Hoofdstraat), scheiding tussen twee beekdalen: Caumerbeek en Strijthagerbeek. Het was tevens een scheiding tussen twee bevolkingsgroepen, de Schinnen en de Umbiers. De Hoofdstraat was vroeger: Scheydter dorpsstraat.

Dormig

Omstreeks 1730 lag hier een militair kamp of slaappleats (in het frans; dormir). Vandaar Dormigstraat, Dormansberg.

Strijthagen

Dit komt van gevecht (strijd) tussen bossen of hagen. Waarschijnlijk tussen de volksstammen Schinnen en Umbiers. Vandaar dus kasteel Strijthagen, Strijthagermolen en Strijthagerweg.

Terwinselen

Dit komt van zur Winsler (naar de wijngaardenier). Vroeger was in Zuid-Limburg veel wijnteelt. Napoleon heeft die in zijn tijd verboden. Alleen Frankrijk mocht wijn verbouwen. Hier en daar zijn in het landschap nog terrasvormen te zien, zgn. graften. Winselerhof; de hoeve waar de wijngaardier woonde, Winselerstraat.

Schiffeler

Boerderij de Schiffelaer. Rond deze hoeve lag een dunne laag teelaarde op een onvruchtbare ondergrond. Hier moest men dus in schijven (schiffelen, schieve) heel ondiep ploegen om grondvermenging te voorkomen. Schiffelervoetpad.

In gen Uel

Gebied dat lag aan de Hoofdstraat nabij de Schoolstraat (nu Swagemakersstraat) tegenover Achter den Winkel. Hier lagen de pottenbakkerijen van het dorp voor dagelijks gebruik. Hier werden veel scherven van aardewerk gevonden. Uel is oel of pot en oeloven is dus pottenbakkersoven (in Brunsum bv Oelovenstraat). Ülers zijn pottenbakkers (geen uilen). Pottenbakkers waren mensen van aanzien en zo voelden en gedroegen zij zich ook. Vandaar het volgende: "Aus Ton hatt Gott der Mensch gemacht, Er hat die Töpferei erdacht, Darum können wir Töpfer (Öler) mit recht von uns sagen, Dasz wir Gott zum ersten Lehrmeister haben." En "Gott der Schöpfer war der erste Töpfer." Schaesberg heeft helaas geen straatnaam naar hen genoemd.

A gen Maar

De maar" was een waterloop of poel voor het drinken van vee. Bij de tegenwoordige Markt lag een poel en puthuis.

Markt

Op de plaats van de tegenwoordige Markt (oude naam Capelleweide) heeft waarschijnlijk een romeins heiligdom gestaan langs de heirbaan via de Brandhofstraat naar Pieterstraat via de Stenen Brug naar de Heerenweg te Nieuwenhagen.

Achter den Winkel of In gene Winkel

De oude huisjes die er vroeger stonden vormden een rechte hoek (winkel) met de Hoofdstraat. De inwoners van deze oude huizen waren landarbeiders van de hoeve Engweide. Vandaar Engweide.

Grachterweg of Scheetergracht

Gracht is een diepte. Deze weg is de oudste verbindingsweg van Heerlen naar Schaesberg.

Sleinadastraat

Sleinada is het pseudoniem van pastoor A. Daniels. Hij schreef het enige boekje in de tijd over Bokkerijders. De titel van het boekje luidt:

OORSPRONG

Oorzaake; Bewijs

en

Ontdekkinge

van een Goddelooze

BEZWOORNE BENDE

Nagtdieven en Knevelaers

binnen de landen van

OVER MAEZE

Landgraaf

In een 16de eeuwse akte vecht Heerlen de grens tussen Heerlen en Schaesberg aan. Het betreft de plaats van de galg. Schaesberg verklaart dat de galg staat aan de "Lantgraaff" en dus zijn gebied is. Dit kan door getuigen bevestigd worden.

Winkmuelebumpke of Galgenboom

Op deze plaats heeft vroeger een molen gestaan waar voorheen de galg van de Heerlijkheid had gestaan. Deze gerechtsplaats was een teken van waardigheid. Men had het recht over leven en dood. Later is hier een lindeboom geplant.

Kampstraat

Al de woorden met kamp herinneren aan kampementen van doortrekkende troepen in de 16e tot en met de 19e eeuw. Inkwarteringen konden door de burgers afgekocht worden; dan kwamen de ruiters en krijgers in een kamp. Door deze streken trokken: Engelsen, Russen, Fransen, Oostenrijkers, Kozakken enz. enz. Kamperstraat, Kempkensweg, Krijgersberglaan. De grote legeraanvoerders waren niet ingekwartierd. Hier sprak men van "gelogeerd" of "als gast" van adellijke families. De hertog van Marlborough, voorvader van Winston Churchill, heeft op kasteel Schaesberg "gelogeerd".

Kakertskamp

Is veranderd in Krijgersberglaan. Dit hele gebied werd Kakertskamp genoemd. De namen bestonden naast elkaar.

Ruitersstraat

Genoemd naar een ruiterskamp of ridderskamp in de Streep in de 17e eeuw.

Hompertsweg

Genoemd naar een kleine heuvel gelegen naast de weg "de hompert". Eens is hier een vondeling gevonden. Deze vondeling kreeg de naam Hompert. Zo kan dus ook een familienaam ontstaan.

Bousberglaan

Genoemd naar een kleine berg; Boesberg. Vroeger noemde de mensen alle boze geesten: Boes.

Slotweg

De weg naar het kasteel of slot. Het kasteel was reeds vervallen tot ruïne en de mensen zagen de mooie kasteelboerderij aan voor een "slot". Door boeren bewoond werd dan ook "boerslot" genoemd.

Leenderkapelweg

Vroeger noemde men dit: "An der Poal" en dit herinnert aan de grenspaal van de oorspronkelijke grensgebieden. Deze palen waren gemerkt H W S. De steenhouwer had zich vergist want H W S betekent: Herlichkeit van Schaesberg.

Kerkvoetpaden

Paden die richting de kerk van Petrus en Paulus liepen kregen o.a. deze namen: Palemigerkerkvoetpad, Leenderkerkvoetpad, Lichtenbergerkerkvoetpad enz.

Blauwsteenstraat

Genoemd naar een blauwe grenspaal van de Heerlijkheid H W S en gemaakt van blauwe steen.

Eikske

Hier stond een grote eikenboom, als grensafbakening. Op een oude kaart van 1857 staat de eik nog ingetekend.

Mergelkuilweg

Mergelkuilsweg is de oude benaming voor de Strijthagerweg, Hier was vroeger een mergelgroeve gelegen midden in het Strijthagerveld (een naar boven gedrukte mergellaag).

Molenweg

Molenvoetpad, dit is de weg naar de Strijthagermolen.

Baanstraat

Hoogstwaarschijnlijk genoemd naar Heirbaan.

Brugstraat

Stenen brug. Genoemd naar een brug welke lag over een greppel of gracht. Laatste reparatie aan deze brug door de Heerlijkheid vond plaats in 1750.

Pietersstraat

Genoemd naar Peter (Pieter) Hansen, die woonde op de hoek Hoofdstraat/Brandhofstraat.

Schwartsemigerweg

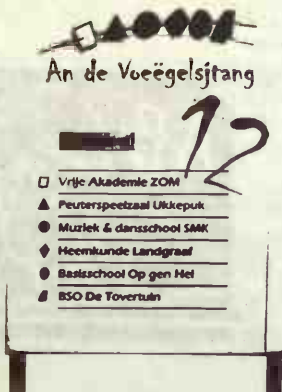
Het leengoed omvattend het gebied Rouenhof tot aan Eikenbos heeft de naam "Prickeleen" gekregen van de familie "Prick", nadat deze familie het hadden overgenomen van de familie Schwartzenberg. Deze naam bleef bij de familie Prick voortleven, want zij noemde de weg vanaf Op de Heugden langs het Eikenbos de Schwartsemigerweg. Nu noemt men een in de buurt lopende weg "Zwaterbergweg". Het gedeelte van de weg dat over de spoorrails loopt heet nog steeds Schwartsemigerweg.

Grensstenen

In totaal zijn in de Heerlijkheid 20 grensstenen geweest. De enige nog overgebleven grenssteen uit 1815 of 1830 staat momenteel langs de Einsteinstraat. Oorspronkelijk stond deze grenssteen nabij de grens van Schaesberg en Nieuwenhagen bij hoeve "de Kamp".

Puthuisjes

In Schaesberg stonden puthuisjes bij: hoeve de Maar, hoeve de Put (Putstraat), hoeve de Engweide, op de hoek Prinsenstraat- Hoofdstraat, op de Lichtenberg, op de speelplaats van de oude St Jozefschool, verder bij de kastelen en bij de Kakertshof en Leenhof.

Het volgende trof ik aan op de achterzijde van een prentje, hetgeen men kreeg bij het verlaten van de lagere school; het was een getypt stukje papier uit juli 1962, hier en daar niet meer goed leesbaar; ik wil het u niet onthouden.

Goede raad bij het verlaten van de school

- 1 Ga biechten en tot de H. Comm. zo vaak ge kunt.
- 2 Ga dikwijls naar de H. Mis en verzuim nooit de zondagsmis.
- 3 Bid trouw uw morgen en avondgebed en vergeet nooit de 3. weesgegroeten.
- 4 Bid dagelijks uw rozenhoedje en draag trouw het scalplier.
- 5 Wees altijd en overal openlijk Rooms, laat uw geloof niet bespotten.
- 6 Wees trouw lid van uw roomse vereeningen.
- 7 Heb eerbied voor de Priester, toon die in woord en daad.
- 8 Wees tegen ieder eerlijk oprecht beleefd.
- 9 Vlucht hen die slechte taal spreken.
- 10 War er ook gebeurt is
wanhoop nooit.

St. Jozefschool Nieuwenhagen

Juli 1962

Mr. J. J. Bonefacio

FOTOBEEK NIEUWENHAGEN
PRESENTATIE VRIJDAG 26 november

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

<i>Cursief en vet gedrukt is gewijzigd t.o.v. vorige versie</i>		Prijs	
Titel:	Jaargang / Auteur	leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
o.a. Geschiedenis van onze grensregio.	1985	uitverkocht	
o.a. 3/4 eeuw mijnbouw Laura en vereniging	1986	uitverkocht	
o.a. 150 jaar Nieuwenhagen / Pastoor Simonis	1987	uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Préhistorie Rimburch / Ontstaan parochie Nieuwenhagen	1989	uitverkocht	
o.a. Pottenbakkersoven Groenstraat / Acht eeuwen grensgeschiedenis.	1990	uitverkocht	
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
De bevrijding van Landgraaf	1993/1994	uitverkocht	
Landgraaf in de jaren 1940-1945	1995	uitverkocht	
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
De mijnen in Landgraaf	1997/1998	uitverkocht	
Herinneringen aan de 20e eeuw.	1999/2000	13,60	15,00
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	13,60	15,00
Van Romeinse weg tot "d'r Sint Joep va Woabich".	2002	13,60	15,00
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	12,50	15,00
SERIE "KEN LANDGAAFF"			
DEEL 1: Kruisen en kapellen		uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen		2,25	3,20
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg		3,00	3,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar		uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.		uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve (nog beperkt voorradig)		15,00	15,00
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunsjtroat		12,50	15,00
DEEL 8: Fotoboek Van d'r Herrewég noa Nuijenhage	Versijnt half nov-04	12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopiën)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,25	3,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,25	3,00
Toponymische kaart Thoms Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,25	3,00
Voormalige gemeenten Landgraaf 1805/1807 (A3)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,30
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer heë boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	uitverkocht	
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	10,00	10,00
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	4,50	6,80
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,40	4,50
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,45	0,60
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eygelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	11,50	23,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	5,00	5,00

O C G L

Bulletin

Contactorgaan van de Heemkondevereniging
Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 NM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Oude Landgr.62, 6373 BB Landgr 045-5319114
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079
Contactpersoon Platkloep A.H.J. Heinen, Schoolstraat 86, 6374 GZ Landgraaf tel 045 5312230

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar (pas studiezaal inbegrepen)
Toegangspasje werkpl. € 9 euro per jaar

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voeëgelsjtang 12 6373 BJ (achter de kerk N'heide) 045-5322870
(tijdens studiediezzaal)
E-mail-adres: [OCGL @ home.nl](mailto:OCGL@home.nl)

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur
Na kenningsmakingsbezoek toegangspasje verplicht

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.
Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter

Dag allemaal. Nog een paar weken en het jaar 2004 zit er weer op. Een druk jaar voor de vereniging. Daarom wil ik deze keer beginnen met iedereen die zich dit jaar, op welke manier dan ook, voor de vereniging heeft ingespannen van harte te bedanken voor alle werk dat verzet is. Het moment waarop de "R" in de maand is, is typisch de periode om na een zomerperiode weer aan de slag te gaan met onderzoeken en een bezoek te brengen aan ons verenigingscentrum. Wanneer je het dan in de zomer wat rustiger aan hebt gedaan, kom je tot de conclusie dat er weer een enorme hoeveelheid nieuw materiaal in de rekken staat. Het aantal open vakken in de rekken wordt dan ook steeds minder. Voor iedereen die geïnteresseerd is in heemkunde is er wel iets te vinden. In de afgelopen maanden hebben zich daarom ook weer een behoorlijk aantal nieuwe leden aangemeld. Deze nieuwe leden wil ik hier van harte welkom heten in vereniging en naast een interessante studie heel veel plezier in de vereniging wensen.

Boeken

In november zijn weer twee prachtige boeken gepresenteerd. Op de eerste plaats is er het **jaarboek** met 240 pagina's. De redactie had deze keer zelfs zoveel artikelen geschreven, dat besloten moest worden om een aantal artikelen door te schuiven naar 2005. Het jaarboek van de vereniging mag in feite niet ontbreken in de boekenkast van onze leden. Veel interessante geschiedenis is beschreven over de schutterijen van Landgraaf en de schutterijen in het algemeen. Er is aandacht voor de bevrijding en voor het feit dat 100 jaar geleden de eerste kolen van de ON II boven de grond kwamen. Er wordt ingegaan op het Partagetractaat en de passageweg door Schaesberg die we nu gewoon Pasweg noemen.

Het jaarboek heeft dit jaar ook interessante gegevens voor onze genealogen. In het boek wordt ingegaan op bloed- en aanverwantschappen in de huwelijksregisters van de parochie Eygelshoven van 1682 – 1800. In het boek zijn veel van de benodigde dispensaties uitgewerkt en worden in een kleine veertig pagina's de kwartieren van bruid en bruidegom gegeven. Met het boek in de hand heb je dus de mogelijkheid om je eigen gegevens te controleren en aan te vullen. Zoals gezegd een boek dat bij geen lid mag ontbreken. Het boek kost voor leden 12,50 euro.

Dan het **fotoboek** van Nieuwenhagen. Hadden de fotoboeken van Schaesberg en Ubach over Worms nog een dikte van 144 pagina's, dat van Nieuwenhagen telt maar even 208 pagina's. 64 pagina's meer!

Dit boek verscheen in de Serie Ken Landgraaf als nr. 8 en heeft de titel "Van d'r Herrewêg noa Nuijjenhage". Het boek is een wandeling van de oude gemeentegrens met Schaesberg Op de Heugden naar 't Sjpaans Kentje. Daarbij worden inklekjes gegeven in de zijstraten als Achter Hoven, Dorpstraat, Delleweg, Hovenweiden, Koelweg, Gatestraat, Hoefvelderweg, Heigank, Schanserweg, Rôtscherweg en Haanweg. Bij de foto's wordt ook deze keer zoveel mogelijke informatie gegeven. Daarmee wordt het boek niet alleen een kijk- en leesboek, maar ook een boek om te raadplegen bij je familieonderzoek. Doordat veel mensen materiaal beschikbaar hebben gesteld, zijn in het boek veel foto's opgenomen die nog niet eerder zijn gepubliceerd. Aan het einde van het boek worden we via een enkele leuke verhalen meegenomen naar "De Heereweg tussen 1930 en 1945", "Biechten met de school", "De friete-Carlieng en andere herinneringen" en "Herinneringen aan de Haanweg. A g'n Ing". In deze verhalen wordt ook weer nadrukkelijk ingegaan op een aantal mensen en panden in de Nieuwenhagen.

Een bijzonder fraai boek dat onder de leiding van May Quaedflieg werd samengesteld door Ivonne en Sjef Erens-Van Haaren en José Seerden-Pompl. Ook dit boek mag in feite niet in je boekenkast ontbreken. Voor leden kost ook dit boek 12,50 euro.

Beide boeken zijn overigens bijzonder geschikt om eens cadeau te doen in deze feestavond of als verjaardagscadeau, representatie of noem maar op. Beide redacties wil ik hier nogmaals feliciteren met het resultaat en bedanken voor al het werk dat verzet is.

Koninklijke onderscheidingen

Op 16 september verzorgden Joep Jung en Henk Dideriks een lezing met diapresentatie over het Amerikaans Militair Kerkhof in Margraten in het kader van 60 jaar bevrijding. Door onze vereniging was daarmee het eerste initiatief genomen om in Landgraaf stil te staan bij de bevrijding. Later volgde de onthulling van de gedachtenissteen in Leenhof.

De lezing werd onder andere bijgewoond door burgemeester Bert Jansen, de heer Lahaye van het kerkhof en Manon Pelzer, lid van provinciale staten.

Joep voelde zich in feite in de zevende hemel want naast zijn vrouw waren ook de dochters naar een presentatie van "d'r Pap" komen luisteren.

Aan het einde van de presentatie nam de burgemeester het woord en beide heren hadden nog niets in de gaten tot het moment waarop de burgemeester zei "het heeft Hare Majesteit behaagd". Ja wisten Joep en Henk beter. De burgemeester had de ambtsketen om, maar ja wie let daar nu op. Beide heren ontvingen voor het vele werk op de achtergrond dat zij op het kerkhof en de nabestaanden van gesneuvelden militaire doen een Koninklijke Onderscheiding. Duidelijk werd, dat zij meer doen dan velen weten en dat hun namen in Amerika niet onbekend zijn.

Het was even improviseren voor ons om maar niets te laten merken. De verrassing voor beide heren was geslaagd.

Graag willen wij hen hier nogmaals van harte feliciteren van deze verdiende onderscheiding.

Activiteiten

We kunnen terugkijken op een geslaagde verenigingsavond in de Brandpoort. We waren die avond met 71 personen. Natuurlijk hebben het optreden van Wiel Sijstermans gemist, maar ja Wiel had andere verplichtingen. Ger Kölgen die normaal voor groot publiek optreedt zorgde voor een vrolijk deuntje op zijn accordeon. Er werd een prima warm en koud buffet geserveerd. Al met al een geslaagde avond en een centrale accommodatie in de gemeente met meer dan voldoende parkeergelegenheid om vaker te gebruiken.

De laatste activiteit van dit jaar zal gehouden worden op 9 december om 19.30 uur An de Voëgelsjtang. D'r Platkloeb neemt ons dan weer mee met de thema-avond "**D'r geboare verteller**". Tijdens deze avond kan niet alleen geluisterd worden naar de verhalen die de leden voordragen, maar de aanwezigen worden van harte uitgenodigd om actief deel te nemen aan de verhalen.

Op het moment, dat het Bulletin gedrukt wordt moet de definitieve planning voor 2005 nog worden gemaakt. De eerstvolgende activiteit zal gehouden worden op **17 februari** met een lezing over het nut van het kadaster bij stamboomonderzoek of welk heemkundig onderzoek dan ook.

Op **12 en 13 maart** kan iedereen terecht in het Parkstad Limburg Stadion waar de heemkundemarkt Parkstad wordt gehouden. Deze activiteit zal tevens een Limburgdag zijn. In vier grote zalen zullen alle onderdelen van de heemkunde aandacht krijgen. Uiteraard werken ook wij weer mee aan deze activiteit. Wij werken mee aan het thema "Mensen van toen en nu" en daarnaast zullen we aanwezig zijn met een eigen stand. Het parkeren is gratis.

Op **21 april** zal ik als voorzitter weer een bijdrage leveren met een thema uit de geschiedenis van Landgraaf. De rest van de planning moet nog gemaakt worden, maar in totaal hebben we weer ongeveer 8 avonden gevuld.

Ter herinnering

Ons bereikte het droeve bericht dat op 31 oktober 2004 ons lid Ed Block is overleden. Ed was geboortig van Ubach over Worms en werd 74 jaar. Wij wensen zijn vrouw Ria en de hele familie heel veel sterkte bij het verwerken van het verlies van een unieke dierbare.

Beterschap

In een vereniging met een omvang als deze onze ontcom je er niet aan. Ook in onze vereniging zijn enkele leden ernstig ziek of hebben leden een ernstig zieke partner. Wij wensen iedereen een voorspoedig herstel en van harte beterschap.

Guus Frehenstichting

Lang niet alle leden zullen het weten, maar in feite is meer dan 20 jaar geleden onze vereniging ontstaan uit activiteiten van de leden van deze stichting. In onze collectie is dat ook duidelijk herkenbaar geweest. Een gedeelte was van de vereniging, een gedeelte van de Werkgroep Wau-bach en een gedeelte was in bruikleen van de Guus Frehenstichting. Om de collecties beter te beschermen en ook om de belangen van de vereniging beter te kunnen behartigen heeft het bestuur gesproken over het oprichten van een eigen stichting. Alvorens deze plannen verder uit te werken, is overleg gepleegd met de Guus Frehenstichting omdat bij ons bekend was dat de huidige leden van de stichting wilden terugtreden. Inmiddels is in de jaarvergadering van de stichting besloten om onze huidige bestuursleden te benoemen tot lid van de stichting. Het dagelijks bestuur van de stichting wordt gevormd door Jo Schiffelers, voorzitter; Jack Lussenburg, secretaris en Jo Erkens penningmeester. De overige leden van het bestuur zijn algemeen bestuurslid van de stichting. Naast de vereniging Heemkundevereniging Landgraaf OCGL zal dan de stichting actief zijn in de vorm van een beheersstichting die de toekomst van de Heemkundevereniging op materieel en financieel gebied veilig moet stellen.

Archeologie

Binnen de vereniging is geen werkgroep actief die zich bezig houdt met archeologie. In de gemeente is wel ons lid Wiel Beckers met enkele mensen actief. De gemeente krijgt bij het verwezenlijken van plannen steeds meer te maken met archeologie en cultuurhistorie. Zaken die

voortvloeiën uit het beleid van het rijk en Europese regelgeving. Het ministerie van VROM heeft al aangegeven, dat in de toekomst bij het maken van bestemmingsplannen ook de provinciale archeoloog betrokken moet worden. Belangrijke stappen dus in het beschermen van ons erfgoed. Bij de gemeente is Julien Godding belast met archeologie c.q. bodemonderzoeken. Met de heer Godding is overleg geweest. Daarbij is afgesproken, dat bij plannen en onderzoek ook onze vereniging wordt betrokken. Omdat ik als voorzitter dit aspect in mijn bestuurstaken heb en ook in mijn eigen werkkring te maken heb met ruimtelijke ordening en dus ook archeologie en cultuurhistorie zal ik binnen de vereniging als contactpersoon voor de gemeente optreden. Ik ben geen archeoloog en heb geen spat ervaring met daadwerkelijke opgravingen, maar die schade kan ik wellicht binnenkort in de eigen werkkring inhalen. Het is wel nadrukkelijk een van mijn interesse velden en ik probeer op dit moment ook mijn theoretische kennis op te halen. Wiel Beckers wordt uiteraard ook door de gemeente om advies gevraagd en ik ben er zeker van dat Wiel mij verder de weg wil wijzen richting veldwerk. Op dit mijn moment breng ik wanneer advies wordt gevraagd mijn heemkundige kennis van Landgraaf in en uiteraard mijn eigen vakkennis. Op termijn zullen de activiteiten van onze vereniging ook op dit gebied verder gaan toenemen. Voor de vereniging is dit weer een andere heel boeiende vorm van samenwerking met de gemeente.

Tot slot

Het inleidend woord van de voorzitter is zo langzamerhand een heel verhaal geworden waarbij ik verslag doe van de activiteiten om onze leden zo goed mogelijk geïnformeerd te houden en te laten zien dat heemkunde veel meer is dan het zoeken in oude stoffige boeken. Regelmatig moet je uitleggen dat heemkunde niets te maken heeft met oude mannetjes die bezig moeten worden gehouden omdat ze gepensioneerd zijn. Onze vereniging krijgt steeds meer aanwas van mensen die nog lang niet aan hun pensioen toe zijn. Heemkunde staat midden in het leven. Zonder kennis van ons eigen "heem" kunnen we in deze maatschappij helemaal niet overleven. Als amateurs doen wij belangrijk onderzoek en leggen een enorme schat aan gegevens vast voor ons de mensen in de huidige tijd en ons nageslacht. De komende maanden leven we in een tijd met belangrijke feesten vanuit het christelijk geloof, maar ook in maanden die enorm belangrijk waren in het verleden. Neem maar eens een boek ter hand over de Germanen of Kelten en kijk eens naar hun feesten. Je zult versteld staan van de zaken die met elkaar vergeleken kunnen wor-

den en zaken die nu nog herkenbaar zijn. We noemen dat dan vaak volkscultuur. Ieder zal de komende feesten op zijn of haar eigen wijze vieren. Voor de een is het een echt feest en een ander zal daar heel andere gevoelens bij hebben. De een viert het met zijn familie en de ander zit alleen. We praten over vrede op aarde en kijken terug op alle goede en slechte zaken van het jaar 2004. Vele jaaroverzichten zullen via de media tot ons komen. De een zal bij al die zaken optimistisch zijn en de ander gematigd of helemaal pessimistisch. Een tijd dus die niet voor iedereen even gemakkelijk is.

Toch wens ik iedereen namens het bestuur en onze vrijwilligers hele fijne kerstdagen en een hele fijne jaarwisseling. Veel gezondheid, geluk en verdraagzaamheid in het nieuwe jaar 2005.

Jo Schiffelers

Vrede

Hoe beginnen we met een stamboomonderzoek.

Deel 2 (Jo Schiffelers)

In het vorige Bulletin heb ik aangegeven, dat ik deze keer iets zou vertellen over kerkregisters en andere bronnen die gebruikt kunnen worden bij stamboomonderzoek.

De vorige keer vertelde ik, dat we vanaf ongeveer 1796 gebruik moeten maken van de registers van dopen, trouwen en overlijden of begraven van de kerken om verder terug te komen in onze stamboom. Onze vereniging heeft ook nog een behoorlijk aantal registers die na 1796 geraadpleegd kunnen worden. Daarbij zijn registers die informatie geven over mensen die onder de privacybescherming vallen. Bij het openbaar maken van een stamboom moet je daar rekening mee houden. De Duitse Datenschutz gaat veel verder. Daar zijn de gegevens na 1876 niet openbaar. In Nederland geldt voor geboorten een beschermingstermijn van 100 jaar, voor huwelijken 75 jaar en voor overlijdens 50 jaar. Je mag dan wel bijvoorbeeld de naam en voornamen bekendmaken en ook de namen van de partners en kinderen maar geen geboortedatum of huwelijksdatum. In genealogieprogramma's als Pro Gen kun je de computer bij het printen met die bescherming rekening laten houden.

Bij het concilie van Trente werden de pastoor verplicht om registers te gaan bijhouden. Het ging met name om dopen en trouwen. Zoals ik eerder al vertelde is niet elke pastoor op dat moment begonnen. De registers van de kerk werden niet verplicht om later genealogen makkelijk aan gegevens te helpen voor hun stamboomonderzoek. In feite wilde de kerk alleen maar grip krijgen op het "losbandig leven" van die tijd. Niet dat het nu zo losbandig was, maar het werd vaak wel aangegrepen om iets voor te schrijven. De kerk wilde gewoon grip krijgen op huwelijken en het krijgen van kinderen. Ook krijg je nu via de dispensaties een regeling van de huwelijken binnen de familie. Dit is dus de reden waarom de gegevens ook lang niet zo ruim zijn dan in de akte van de burgerlijke stand die een heel andere functie heeft. Bovendien moet je even in de gaten houden dat een aantal parochies veel later is ingesteld. Schaesberg viel bijvoorbeeld tot 1700 onder de kerk van Heerlen en werd toen een zelfstandige parochie.

Wanneer je de kerkregisters open slaat kom je al meteen de eerste moeilijkheden tegen. Wanneer je geen latijn op school hebt gehad, zie je een aantal woorden staan die je wellicht niet meteen begrijpt. De namen zullen natuurlijk in het algemeen geen probleem opleveren. Je moet je zelf dus wel een beetje verdiepen in het latijn. Gelukkig zijn het vaak dezelfde bekende woorden die gebruikt worden. Je kunt natuurlijk altijd iemand vragen om even met je mee te kijken of even een verklarende woordenlijst uit de rekken pakken. De mensen achter de balie weten in het algemeen ook wel raad. Zit je thuis en je weet het niet meer, dan kun je altijd even op een van de startpagina's op internet kijken. Daar staan hele woordenlijst op. Je kunt ze zelf printen en je hebt altijd een hulpje bij de hand.

Bij het lezen van de akten van de burgerlijke stand heb je al gemerkt dat handschrift lezen niet altijd even makkelijk is. Hoe verder je terugkomt hoe moeilijker dat vaak wordt. De ene keer kun je oude tekst perfect lezen en de andere keer lijkt het wel Arabisch. Dat is dus oud schrift. Er zijn cursusboeken over geschreven, maar in onze eigen vereniging kun je voor een paar euro ook een cursus volgen. Bij voldoende belangstelling wordt deze cursus paleografie (zo noemen we dat met een moeilijk woord) in onze eigen ruimte gegeven door meester Jan Spierts. Veel leden hebben op deze manier het lezen van oud schrift onder de knie gekregen. Je moet wel huiswerk maken. Ook bij andere instellingen kun je zo'n cursus volgen maar dan ben je heel wat meer geld kwijt.

Nu zul je zeggen, ja maar van die kerkregisters zijn ook klappers gemaakt. Die zijn getypt of staan op een cd als Gendalim of de nodige Duitse cd's en dat is veel gemakkelijker. Dat klopt, maar al die dingen zijn door mensen gemaakt en geen mens is foutloos. Daarom zul je dus altijd ook naar het origineel moeten kijken. Doe je dat niet dan blijven we fout op fout kopiëren. Bovendien kan het origineel veel meer gegevens bevatten dan de samenvatting in een klapper of op Gendalim.

Je zult al meteen zien, dat in de kerkregisters niet zoveel gegevens staan als in de burgerlijke stand. Soms wil de ene pastoor of koster meer schrijven dan de ander. Bij de dopen vinden we de datum van dopen (dat hoeft dus niet altijd de geboortedatum te zijn), de voornamen van de dopeling, we zien of het een jonge of meisje is, wie zien wie de ouders zijn en er worden getuigen genoemd. Peter en meter dus. Soms staat er een verwijzing bij naar de plaats van trouwen van de ouders. De namen van

de peters en meters zijn belangrijk want die kunnen je vaak de handreiking geven naar de volgende generatie. Je zult daarbij dus goed moeten opletten. Bij het dopen van de eerste twee kinderen krijg je vaak de aanwijzing wie de ouders van het ouderpaar van de dopeling zijn. Soms zul je kladbestanden moeten aanleggen om er echt achter te komen wie bij wie hoort. Staan bij de peters en meters geen familienamen dan wordt het meteen ook moeilijker. Omdat een kind vaak op dezelfde dag gedoopt wordt, kunnen familieleden lang niet altijd bij het dopen zijn. Het kan zijn dat iemand in de plaats komt, dat noemen we loco, maar het kan ook zijn dat dit niet gedaan wordt en dan moet je verder zoeken. Het is niet zo moeilijk, maar je zult wel secuur moeten werken. Bovendien moet je er bij de kerk rekening mee houden, dat iets niet direct in de registers werd ingeschreven. Soms gebeurde dat ook in die tijd op een papiertje en moest de pastoor of koster de zaak later inschrijven. Daardoor kan het ook voorkomen dat een inschrijving niet te vinden is. Die is men dan simpelweg vergeten. Ook zijn registers later overgeschreven (bijv. een groot deel van Kerkrade). Omdat je dan het echte origineel niet meer ziet moet je maar hopen dat goed is overgeschreven.

Ook de huwelijksregisters zijn redelijk beperkt in hun gegevens. De ene keer vind je wel gegevens van de ouders en de andere keer niet. Ook nu zijn de namen van de getuigen weer belangrijk want die kunnen je verder helpen. In de registers van overlijden of begraven tref je wanneer je geluk hebt ook de naam van een echtgenoot of echtgenote aan. Let wel op er kan dus of sprake zijn van een register van overlijden of van begraven. Dat is dus wel van belang. Soms staan in de registers de datum van overlijden en begraven. Ook zijn er pastoors die de oorzaak van overlijden opschrijven en een leeftijd.

Die leeftijd zegt niet alles omdat men in die tijd niet zo nadrukkelijk een verjaardag vierde als nu. Verschillen tot 10 jaar zijn geen uitzondering. Je krijgt daardoor wel een periode waarin je moet zoeken. Kijk dus altijd iets verder naar voren of naar achteren wanneer je iemand niet direct kunt vinden.

Met enige regelmaat zul je merken, dat in registers een aantal jaren ontbreken. Registers kunnen verloren zijn gegaan bij brand of andere calamiteiten, maar net zo goed kan het papier door vocht zijn aangetast.

Zoals je weet was de tachtig jarige oorlog een oorlog die vanuit geloof ontstond. In de zogenaamde Staatse gebieden maakte de pastoor plaats

voor de dominee. Het is daarom raadzaam om ook altijd de registers van de hervormde kerken te controleren. De dominee neemt bij de ondertrouw vaak veel meer gegevens op dan in het trouwregister van de katholieke kerk. Ook zie is vaak op welke datum en waar het katholieke huwelijk is voltrokken.

Je moet zelfs de hervormde dopen en overlijdens controleren. Het komt vaker voor dat een kind van katholieke ouders hervormd gedoopt wordt. Heb je geluk dan is het een dubbele doop, maar voor hetzelfde geld is in de katholieke kerk niets te vinden. Voor de inwoners van Landgraaf is dus de hervormde kerk van Heerlen voor een belangrijk deel van belang en al zeker voor inwoners van Nieuwenhagen. Ook bij andere plaatsen is het altijd raadzaam om even in die registers te kijken. Hebben je voorouders een militair verleden dan staan in Maastricht ook registers van andere kerken ter beschikking.

Met een beetje mazzel zitten zo je eerste gegevens tussen 1600 en 1650. Leuk maar veel meer dan namen heb je niet gevonden. In feite een kale kapstok. We willen toch graag meer weten van onze voorouders. Zoals je in onze collectie kunt zien zijn er nog heel wat secundaire bronnen waar je in kunt gaan zoeken. Wanneer je voorouders eigendom hadden, in aanraking kwamen met justitie of een testament maakten, kun je vaak veel extra gegevens vinden. Ik denk dan aan: de akten van successie (belastingaangifte bij overlijden), notariële akten, de registers van de landmeters, de schepenbanken met eigendomsoverdrachten, criminele zaken en privaatrechtelijke zaken, de leenverheffingen en de leenregisters en zelfs in kerkelijke registers zijn testamenten te vinden. Ook in publicaties kun je nadere gegevens vinden. Verder zijn er nog tellingen van parochies, veetellingen, belastingopnames en noem maar op.

Over deze secundaire bronnen zal ik toch maar in een derde aflevering wat meer vertellen.

Tot slot zal ik nog even ingaan op internet. Zelf start ik altijd vanaf www.genealogie.pagina.nl. Op deze pagina zie je onder het kopje links een groot aantal andere startpagina's staan. Ook kun je vanaf hier makkelijk naar andere sites gaan zoals bijvoorbeeld genlias of de site van de mormonen. Ook kun je naar sites gaan die verband houden met stamboomonderzoek. Interessant is de digitale stamboom onder links. Je kunt via de startpagina ook makkelijk naar gemeentelijke of rijksarchieven gaan. Er staan verwijzingen naar collecties bidprentjes en noem maar

kunt via de startpagina ook makkelijk naar gemeentelijke of rijksarchieven gaan. Er staan verwijzingen naar collecties bidprentjes en noem maar op. Onder de pagina's van de diverse genealogische programma's kun je ook nog naar daar gepubliceerde stambomen, kwartierstaten of parentelen gaan.

Om het web af te zoeken op namen kun je het beste google gebruiken. Wanneer je alleen de naam intikt zul je schrikken van het aantal pagina's dat te voorschijn komt. Let wel een beetje op want hier zit ook de nodige troep tussen.

Tot slot wanneer je gebruik maakt van internet is een goede virusscanner die up to date is, onontbeerlijk. Werk je via ASDL of kabel dan zul je de computer ook nog moeten beveiligen met een firewall. Wanneer je servicepack 2 van windows hebt geïnstalleerd heb je een redelijke bescherming van de firewall die daar bij zit en ook de bescherming tegen de zogenaamde popups is goed te noemen. Tot slot de tip om je computer zodanig in te stellen dat de updates van windows automatisch worden gedownload en geïnstalleerd. Dat kan natuurlijk alleen wanneer je een officiële versie van het besturingsprogramma hebt, maar daar ga ik gemakshalve maar even van uit.

De volgende keer zal ik dus iets vertellen over de secundaire bronnen.

Krismes vilt óch nit ummer mit.

Van de mam kroog ich inne radio mit alles drum en draa.
Wat han ich doa noe aa.
Ze zaag da kins te loestere noa d'r WDR 4 en radio 3.
Ze goof mich óch noch inne telder sjuuts d'r bij.

De oma braag mich inne CD.
Ich dingk dat deë dich wal bevalle zal.
Mieng leefste oma zoeëne kloemel han ich al.

Inne platespieëler kroog ich van d'r pap,
mit twieë bokse wie ee kljijersjaap zoeë groeët
Ich woos nit wat ich d'r mit moeët.

De ieësjte weëke weëd noch alles mit de vrung
vergeliëke.
Doanoa weëd "t nit mieë bekieëke.

Went me zoeë van alles doebel kriet.
Dan is dat richtig sjit.
Krismes vilt óch nit ummer mit.

Sjef Erens

Nuijenhaags.

Het mishandelde kind is 'boven water'!

door May Quaedflieg

Twee jaar geleden schreef ik aan de hand van een kladje, handelend over een kinderdrama in het Nieuwenhagen van lang vervlogen jaren – 1834 – een stukje over een kind dat ze danig 'gekristeliërd' kreeg.¹ Het drama speelde zich af in de Dorpstraat, vlak bij 'iggenē Kamp', ten huize van de familie Savelberg-Lavalle. Dit kinderloze echtpaar had een niet nader met naam aangeduid jong meisje aangenomen, dat echter een vreselijke tijd doormaakte in haar pleeggezin. Haar leed was tot op straat hoorbaar en enkele dorpsgenoten besloten op zekere dag aangifte te doen. Daarvoor namen ze een van de weinige dorpsgenoten die de schrijfkunst machtig waren in de arm om dit schriftelijk vast te leggen. We hebben toen gezien dat dit gebeurde in een onhandig, vreselijk krom taalgebruik, doorspekt met tal van dialectismen. Ter opfrissing van het geheugen nog even een paar citaten uit dat werkstukje.

... 3 weeken voor october naar die middag ontrent 3 ueren, hoorende het kind door schlagen in het huis van Savelberg mishandelen ... hoorende Savelberg en zijne vrouwe met toerige² stemmen tegen het kind spreken, waar dat het kind weenende en om hulp schreevende en 's avonds tuschen 9 a 10 ueren begonnen Savelberg op neus³ het kind te slagen en te mishandelen, en zeggende: Als gij uwe niet bidden wilt dan slaan ik u dat gij verrekt(!).

Komende op straat om te zijn of daar ok⁴ toe hoorders waaren, en bevond Anna Gertrauda Dircks welke voor de dóór⁵ van Savelberg stond, en weenende over die schrikkele⁶ slagen welke Savelberg aan het kind toegebracht hebben. Waar op Savelberg haar volgde tot in het huis van haare vader Hendrikus Dircks en spreekende tegen haare moeder Maria Tresia

¹ 'Kristeliere', Bulletin 2002 no.3, pag. 63).

² toornige, woedende

³ opnieuw (auf Neues, cq. 'opnuis')

⁴ om te zien of daar ook toehoorders waren (de ij werd vroeger vaak gebruikt als ie-klank)

⁵ deur

⁶ verschrikkelijke ('sjrèkkelige')

Stok: het kind kan zig niet bidden, maar als ik met den stok hem⁷ op het licham ben⁸ dan kan sij het wel. En soo van dien tijd gedeuren alle dagen... dat sij als naabueren verpligt waaren kennis aan hunnen vader te doen om proces verbaal hier over op te maaken.

De afloop van deze pijnlijke soap heb ik destijds niet verder onderzocht. Ik wilde slechts een sfeertekening maken van een ophefmakende gebeurtenis in ons dorp, 170 jaar geleden. Ter leringhe ende vermaecke.

Wie dat zielige kind was? We hebben het ons in kleine kring wel vaker afgevraagd, maar onze expedities in de archieven bleven zonder resultaat. Maar, zoals dat wel vaker gaat: onlangs viel de hele puzzel plotseling in elkaar. Bij toeval. Of... wat heet toeval..? Als je veel bronnen doorneemt, kom je – als de spreekwoordelijke vliegende kraai die altijd wel wat vindt – vroeg of laat wel eens iets tegen. Zoals ook nu.

In onze studiezaal trof ik in een lijvig boek, bestaande uit kopieën van stukken in het archief van de gemeente Nieuwenhagen,⁹ bij de ‘processen verbaal’ uit de jaren 1831 tot 1851 een stuk aan van gemeentesecretaris Johan Peter Kochs, wiens doopceel ik overigens al uitgebreid gelicht heb in ons Jaarboek 2003. Deze man bediende zich van een kenmerkend taalgebruik. Als hij tegenwoordig op de basisschool gezeten zou hebben, dan zou hij terstond voor een dyslexieverklaring in aanmerking gekomen zijn. Bovendien is ook dit stuk, evenals dat van de vorige, onbekende schrijver, niet meer dan een beduimeld kladje. Met tal van doorhalingen en correcties, die de leesbaarheid rijkelijk geweld aandoen. Toch bevat het nagenoeg alle antwoorden op de gerezen vragen. Over de hoedanigheid van het kind, een Nieuwenhaagse heelmeeester en nog veel meer. Van de wijze waarop een en ander uit de doeken gedaan wordt wil ik de lezer bij deze gaarne met mij laten meegenieten.

Op heeden den 27 october 1834 verscheen voor ons Johan Anton Borghans, Burgemeester der gemeente Nieuwenhagen, arrondissement Maastricht, provincie Limburg, Johan Hendrik Coonen, woonende in Eygelshoven, dewelke ons klagtig verhaald heeft, dat over ontrent vijf maanden zijne huisvrouw Anna Maria Dauzenberg overleeden is; en op de begreffenisse zig presenteert heeft Paulus Joseph Savelsberg, landbouwer,

⁷ Er wordt hier gesproken van ‘hem’, in mannelijke vorm dus. In vroeger jaren werden meisjesnamen doorgaans voorafgegaan door het mannelijk klinkende lidwoord ‘de’; bijvoorbeeld ‘de Quaadvligs Miek’, ‘de Trud’ enzovoort. Ook zinnen als ‘Dèm zal ich kriege’ of ‘Ich zal ‘m ins good de waarheid vertelle!’ konden zowel op mannen als op vrouwen betrekking hebben.

⁸ timmer, ram...

⁹ Inventarisnummer DOC-2-6, een van de vele banden uit de enorme collectie van Hein Goossens.

woonende in de gemeente Nieuwenhagen, neef van den klager zijne overleeden huisvrouw, in 't meeden leijden, en anverwande zijnde, om hem bij te staan in zijn droeffig lot, om eene van zijn kinders over te neemen, en voor hem te zorgen in alle zaaken, soo als een goede vader voor zijne kinder behoort te doen, en zonder eenige koste voor den klager. Naar dat het kind ontrent vijf maande bij Zaversberg vernoemd geweest is, is den klager tot zijne weeten gekoomen dat zijn kind Anna Maria Coonen, om de zeeven jaaren, door Savelsberg voornoemd en door zijn huisvrouw Anna Elisabeth Lavalle schandeloos mishandeld woort. Soo heeft den klager zig op den 16^{en} deezes bij voornoemde Savelsberg begeven om sulks te ondersoeken...

[illegible]

Het concept van secretaris Kochs

Ik probeer me een voorstelling te maken van de manier waarop Johan Hendrik Coonen deze ‘Gang nach Canossa’ aangepakt heeft. Hoe handel je in zo’n situatie? Ram je de deur in of blijf je rustig en beleefd? En hoe stel je de hamvraag? Hoe dan ook; natuurlijk houden de echtelieden Savelberg bij hoog en bij laag vol dat alles pure laster is van jaloerse buurtgenoten, omdat ze nu wel, eindelijk, een kind in huis hebben; dat hetgeen God niet geven wilde er nu toch gekomen is...; kortom, dat er absoluut niets aan de

hand is; dat zij uit de grond van hun hart het beste met zijn dochter voor hebben en dat zij – zoals het zwart op wit staat – *geene mishandeling of eenig letzel aan het kind toegebracht hebben.*

Het meisje zei niets... durfde misschien wel niets te zeggen...

Niettegenstaande nam Coonen zijn dochtertje mee. En jawel hoor: eenmaal buiten... *op straat* – zo lezen we verder – *heeft het onnozel Lammeken begonnen te klagen tegen zijn vader hoe en op wat manier zijn neef Savelsberg, en zijn huisvrouw, haar mit stokslagen mishandelt hadden. En heeft den klager mit het kind zig begeven bij mij Burgemeester voornoemd.* Burgemeester Borghans leek de situatie helder in te schatten. Om straks bij een eventuele rechtszaak sterk te staan was het belangrijk om bewijzen te verzamelen. Zwart op wit. Daarom drong hij erop aan om allereerst een dokter te raadplegen. Niet in Kerkrade of Heerlen, maar in eigen dorp. Een dokter in een gat als Nieuwenhagen?! Wat schetst immers mijn verbazing als ik verder lees:

... hebbe ik aan zelve bevel gegeven om zig mit het kind te begeven bij de Heere Schnitzeler, heelmeeester, woonende bij Martin Niesters, om het kind te visiteren.

Bij Martin Niesters in de Rukkener, onderaan de Hoogstraat dus. Het huis staat er nog steeds. Vóór 1795 woonde er de familie Kochs; het pad vanuit de Rötsch dat hier de Hoogstraat kruiste werd toen nog het Kochsvoetpad genoemd.

Het was me niet bekend dat daar ooit een 'heelmeester' gewoond had. Dus toch. Maar... zijn naam werd later weer doorgestreept en vervangen door die van J.P. Ritzer te Kerkrade. Toch is Coonen wel degelijk met zijn kind naar deze Schnitzeler gegaan. Logisch, want als dit niet het geval geweest was, dan zou Kochs de geneeskundige verklaring nooit in zijn 'klad' hebben opgenomen. Maar... ook dit attest werd weer doorgestreept. Waarom moest heelmeester Schnitzeler uit de geschiedschrijving geschrapt worden? Was hij misschien niet in voldoende mate geautoriseerd..? Was hij niet meer dan een simpele dorpschirurgijn, een halve kwakzalver, aan wiens oordeel geen of nauwelijks enige waarde werd gehecht? Zijn doorgestreepte bevindingen luiden als volgt:

... bevonden dat het kind soo dusdanig met stokslagen mishandelt is, soo dat aan zijn linke zijde zijn ligham swart en blauw verwondt is, als meede zijn linke schouder dick opgelopen is en sterk gekwets...enzovoort.

Aangrijpend genoeg toch.

En onder deze doorgestreepte tekst werd later toegevoegd: *... waar van de heere Ritzer J:P: de hier bij gevoegde certificatie van de visitatie hier overgegeven, waar tot tuigenis zijn Maria Tresia Stok huisvrouw van H. Dircks en Anna Gertruida Dircks, en Anna Maria Rodolf, huisvrouw van L. Keijbets.*

Het attest van dokter Ritzer zal kennelijk voor meer gewicht in de schaal gezorgd hebben. Zo werd de waarheid (node?) herschapen in een nieuw realiteit.

Tot zover dit schriftelijke gewrocht van gemeentesecretaris Kochs, waar kunstig een paar mouwen aangepast werden. Het uiteindelijke, 'in-het-net-geschreven' stuk zal er zonder twijfel anders uitgezien hebben, niet alleen qua verzorgdheid, maar zeker ook inhoudelijk. Zonder Nieuwenhaagse heelmeester.

Los daarvan: we weten nu de herkomst van het kind en ook waardoor het terechtgekomen was bij het kinderloze echtpaar. Je zou overigens bijna geneigd zijn gepaste dankbaarheid te betonen jegens de Hemelse Machten dat dit tweetal geen lijfeigen kinderen hadden mogen verwekken...

En verder, of het daarna aan de hand van dit aangepaste stuk daadwerkelijk tot een rechtszaak gekomen is? Ik weet het niet. Maar toch ga ik er ook niet specifiek naar op zoek. Zoals wel vaker gebeurt, zal ook dit weer naar alle waarschijnlijkheid uit de papieren tevoorschijn komen als ik ooit nog eens in het Maastrichtse Rijksarchief de gerechtelijke stukken ter hand zal nemen. Dan zal ook deze vraag zich weer 'vanzelf' beantwoorden. Tjonge, dit verhaal lijkt zich te ontwikkelen tot een groeibriljant.

Automatische incasso leden-contributie.

Namens het bestuur verzoek ik U om Uw medewerking te verlenen om de contributie-inning voortaan per automatische afschrijving te laten plaatsvinden. Automatische betaling bespaart de vereniging bankkosten en mij veel administratief werk.

Ik wil echter benadrukken dat deelname geheel vrijwillig is.

Op een andere wijze betalen(contant,via acceptgiro of telebankieren)blijft natuurlijk ook mogelijk.

Indien U akkoord gaat met automatische afschrijving verzoek ik U om bijgaande groene machtigingskaart ingevuld aan mij te retourneren ofwel af te geven aan de balie van ons verenigingslokaal.

Dus niet de rode en gele kaart insturen,deze zijn voor Uw eigen administratie bestemd.Volledigheidshalve verwijs ik ook naar de toelichting die boven de groene kaart is afgedrukt voor het geval dat U op een later tijdstip zou besluiten om niet meer deel te nemen aan dit incasso-systeem of indien U het niet eens zou zijn met een afschrijving.

Bij deelname zal de eerste incasso plaatsvinden op 1-3-2005.

Ik zeg U bij voorbaat dank voor Uw medewerking.

Jo Erkens
Penningmeester

**Paleografielessen 2005 op dinsdag, aanvang 19.30 uur
18 januari, 15 februari, 22 maart, 26 april, 17 mei en 14 juni.**

Krismes-periekele

(door Wiel Sijstermans, voorgedragen op d'r aovend van d'r Platkloep donderdag 9 dec 2004)

De jaore vieftig. 't Waor krisaovend. Oet de luudspraeker va de radio weerklonk krakend 'n Byzantiens koer, dat de Roesiesje versie zong van 't bekinde Kirchräötsjer volksleedje: "In't votlaok is 't duuster, in 't votlaok brent gein leech." D'r pap houw zich dizze middig in d'r busj nog vlot inne krisbom geklauwd en begos noe d'r ganse kriskraom va de zölder aaf te sjlaepe. "Nondesjou,," sjol de mam, "han ich geraad al gepoetst, begint mich dae be-klopte de ganse boeet te verzauwe."

"Vrouw, zaever neet en maak dich de kuele herin en wirk mich ezzebleef neet op d'r wekker," zag d'r pap, "en zurg leever, dat d'r get ordentlichs op ghen dusj kump." De mam knalde de kueduur toe, de "vrede op aarde" waor nog wieet te zeuke. Jädmich wat loog d'r inne sjtöb op dae sjtal. "Jesus, Maria, Joep," grauwelde pap, "es dat in wirklichkeit ouch zoe is gewae, höbbe die besjtuumd näüij sjtöblonge gehad." En hae bloos d'r sjtöb va d'r sjtal aaf nao de kamer herin. Durch de enorme sjtöbwolk wat dat veroorzaakte moos d'r pap zoegaar zelve hooste en neeste. Hae kreeg 't zoe benauwd, hae doog inne sjtap truuk greep zich aa d'r dusj vast en bieje bewaeging ging hae mitte in 'n dooes mit krisböl sjtaon. Spontaan volgde inne ganse litanie va hiemelse wuert. Mam, opgesjrik durch d'r sjlaag en d'r kal keek 'ns vuerzichtig um d'r hook va de kueduur, zoog de ravaasj sjloog zich 'n kruutz, keek vervolgde richting daezelfde hiemel en goof zich op gank um d'r sjtofzuuger te haole. "Mansluuj en klein kinger," zag ze in zichzelf en begos d'r kraom op te ruume. Pap keek neet op of um. En begos, geraad of nieks gebuurd waor, de figoere vuer d'r krissjtal oet de auw gezette te haole en worp de gezette daobiej op ghen aerd. "Mot dat noe," reep de mam mit ueversjlaonde sjtum. D'r pap, dae wust op zichzelf waor, houw geraad 'n sjaop in de heng en brook dem spontaan inne poet. "Zuus te wats te maks," sjol hae en mam worp vuer de twiede kier dae aovend d'r kueduur achter zich toe. "Jong, pak d'r velpon 's," zag hae aa mich en ich sjpoowde mich um d'r pleksel te haole. Wie ich truukkaom woert iesj 't sjaop gerepareerd. D'r gebraoke poet bleef waal get korter, maer 'n kniesoer dae dao uever vol. Miene broor, dae mit waor gewae d'r busj in, vuer op d'r oetkiek te sjtaon, houw 'n does mos mitgenomme en begos daomit d'r baom va d'r sjtal toe te legke. In 't mitte ee vieverke gemak van inne sjpeegel.

't Sjaop, wat ee geraad nog in d'r W.A.O. waor, woert mit dae kortere poet op dae sjeegel gezat en sjtong weer geliek. "De wonderbaarlijke genae-zing," maende d'r pap. D'r sjtal woert ingerich. Allein d'r zjwarte kuening houw 'n witgesjaafde plaatsj op d'r naas ." Jong ," zag d'r pap aa mich, "haol mich 'ns d'r sjoonswieks." Naodat d'r zjwarte kael d'r naas houw biegewiekst gekriege, waor d'r sjtal vaerdig. Noe d'r boum. "Hiemelsakker, vrouw," sjol d'r pap kins te mich 'ns vertille woe dae krisboumsjtänder terech is gekomme?" "Leck mich ," reep de mam oet de kuele," zuug woes te d'r prul has, waem haet dae kraom nao d'r zölder opgelag, doe of ich?" Pap ging mit 'n keerz nao d'r zölder herop, al wat hae vong, mae ginne krisboumsjtänder. Hae kaom nao de goow kamer in mit de wuert: "Ich ving d'r prul neet, sjanap mich 'ns 'n panlat, 'n zaeg, inne hamer en 'n paar naegel oet d'r sjtal, zoedat v'r get angesj fabriciere." D'r pap goof zich aan 't zaeg, midden in de goow kamer. Iesj 'n sjtök va d'r boum aaf, toen d'r panlat in twiej sjtökker en twiej klötzkes .Wie de mam d'r pap hoerde zaeg, kaom die oet de kuele gevlaoge mit de wuert: "Bis doe nog te redde? Ich ge-leuif, doe has te neet miej näüij op d'r krisboum, in de goow kamer." En vuer d'r pap get koos zegke, knalde de duur vuer de driede kier toe. Nog ummer gaen "Vrede op aarde." D'r hoeszaeg hóng behuurlik sjaef, nog maer te zjwiege va d'r kriszaeg. Pap lag d'r krisboum midde op d'r dusj en worp daomit inne esjbak in doezend gruzeleminte .Mam keem nog neet miej kieke , 't sjeen ,dat ze de sjtriet houw opgegaewe. D'r fuk, dae onger de dusj zoot, meingde dat hae 't sjout waor en vloog onger de sofa. Pap kalde 's Leeve Hier mit d'r vuernaam aa en dat dae 'm koos verdomme en begos 'n kruutz onger d'r boum te tummere. Vief minute spieder sjtong d'r boum. Gruetsj wie 'n verke lag pap oos oet: "Zuus te, vuer al is 'n oplossing, noe sjtaet d'r boum, ouch aohne sjtäönder. Pap sjtelde zich op inne sjtool naeve d'r boum. "Zoe, jong," zag hae aa mich," noe gaef mich d'r prul 's aa. Iesj d'r piek en dooch vuerzichtig. Neet, dat get kapot gaet." Dat houw hae noe geraad neet motte te zegke. Gans hin en weer va de opreeging en de nerve um get te braeke, leet ich d'r piek oet de heng valle. Gevolg 'n sjtök d'roet. D'r penetentie va dae zung kreeg ich sofort. Inne paaf um de oere mit de wuert: "Sjtom vot, wat höb ich dich nog op 't hart geduujd, dooch vuerzichtig. Paaf kaom sjlaag noemer twiej mit de wuert: "ich zal dich en gaef mich dae kloemel hiej." Mit de onbesjadigde ziej woert d'r piek nao vuere gedriejd. "Zoe," zag pap, "noe giefs te mich die böi ein vuer ein aa."

Wie ich: "Nae," kaekte, sjtelde d'r pap zich op d'r sjtool in 'n aanvalshouding mit de wuert: "Wat? Doe wils neet? Pak die böf of ich verpiezel dich, dats te neet mij wits woes te kruups!"

Ich koos wieselik eier vuer mien geld en begos pap de böf ein vuer ein aa te reike. "Zegk zoegiet noeits mij menke," zag hae, "angesj has te pech en hat 't köntje kirmes, da vergäönt dich die tuen." Nao de böf kaome de keerze-kniepere en d'r lametta aa de riej. Toe de keerzkes d'rin. Al vörmden 'n harmonies gehiel. Pap begos de gezette op te rape, um ze in de laeg does te duuje. Ongerins zag hae: "Verrek wat is dat da? Auw sök, zint v'r d'r ingel vergaete aa d'r sjtal te hange. Hange v'r dem maer baove ghen duur." Hae sjanpde zich d'r hammer en de naegel en wool d'r ingel baove de duur hange en sjloog zich daobiej inne blauwe nagel. Waerm woerte innige vraem wuert mit 's Leeve Hier gekald. Oetindelik waor toch al vaerdig. Mam woert herin geroope, ze bekeek 't zich en zag: "Sjöen pap," en spoowde zich um d'r kraom op te ruume en zuuver te make. Wie dat gebuurd waor, woerte de keerzkes aagesjtaoke. "Zoe, mam da gaef os 'ns ee sjtökske krissjtöl," zag pap. "Dat zal meuilik gaon," zag mam, "d'r bekker is nog neet gewae." "Es dae neet vlot kump, kint dae ouch aafhouwe en zich dat broed irges sjtaeke, woe gaen zonleech kump," zag pap. "Die luuj höbbe wirk zat," zag mam, "noe reeg dich neet op." Mam begos es aafleiding 'n leedje te zinge uever inne denneboom mit wondersjoene ták. Jiekerinne zong mit, allein miene broor neet dae houw noeits oetgeblonke in zinge. Dae begos pontifikaal de maot te sjlaon. Nao Sjtille nach en Gloria in Excelcis Deo passeerde 't. Miene broor ging get forsje op in 't dirigere, haolde get wiet oet en raakde d'r boom, 'n keerzke sjoot oet inne kniepeer, vool op d'r boom en binne twiej seconde sjtong d'r ganse krisboom i vuur en vlam. D'r pap sjanpde zich d'r brennende boom en vaegde nao boete. Wie d'r pap truuk herinkaom mit ee zjwart verbrend gezich, waor 't viertig. Hae waor ram vaerdig. Hae blikde mien broor....., drijde durch en kaekte: "Ich maak 'm kapot." Miene broor dae de buij zoog hange, sjprong op en d'r tusjenoet. Hae kaom ternauwernoeed voet en klatsjde, um d'r pap aaf te remme, nog vlot d'r duur vuer dem zien naas toe. Durch d'r sjlaag veel d'r ingel, dae baove de duur hing bieje d'r pap op d'r knutsje. Mit inne hand greep hae ziene kop vas en d'r angere stook hae oet um d'r ingel te sjanappe. Hae koos 'm nog geraad vange, keek get verpopzakt en loos d'r teks, Vrede op aarde. Pap boog ziene kop en zat zich, aohne ee woert te zegke. Nao ee keteer sjanpde hae zich d'r flesje sjnaps en ee drupkesglaeske en leet zich

in d'r zaetel naeve d'r kachel ploffe. Nao ee paar drupkes loog hae langk-oet in d'r zaetel te sjnurke. Mam doog 'm vuerzichtig de sjoon oet, sjtreek 'm leefdevol durch de haore en zag: "Ocherm, pap, bis te meug?" Dao loog hae da geraad wie 'n herdertje bieje nachte. Endlich Vrede op aarde!

Vrede op aarde.

Graat wie gidder joar sjtong ich a g'n vinster
en keek óp d'r weg.
Ing vrouw mit inne fiets koam bouw nit vuuroeët
want 't weer woar zoeë sjlech.
Inne knul mit inne hónk an de lieng drieënet zich um
en góng wer terug.
Dan houw heë wienigstens d'r wink in d'r ruk.
Wieër had zich in g'n sjtroat nit vōal gedoa.
Ich bin bis duuster a g'n vinster blieëve sjtoa.
Vrede óp aarde dat weëd zoeë gezaag.
Ich houw mich doa get aangesj bij gedaag.
En is de krismes um en ich han va ginne get gehoeëd of
gezieë.
Dan hoof 't vur mich zoeë nuëdig nit mieë.
Ich dink dan sjtil 't zal toch oeëts wal ins beëter goa.
Aangesj ziet ieër mich mit krismes a ge vinster
wer sjtoa.
Ent went 't daan gaar nieks mieë weëd.
Dan zal ieër wal sjnappe.
Dat ze krismes vur mich mage sjrappe.

Sjef Erens

Nujjenhaags,

Ós dörp i vreuger joare

Dit lied op de melodje van Georges Brassens' *Mon Village* (en *Mijn Dorp* van Wim Sonneveld) werd geschreven en tevens uitgevoerd door May Quaedflieg bij gelegenheid van de boekpresentatie van zijn fotoboek *Van d'r Herrewêg noa Nuijenhage* op 26 november 2004.

Urges sjteet hei in dit boek – ee boere-hoehs, 't sjtóng op d'r hook
van d'r Herrewêg en 'Igg'n Sjtroat'
doa woeënet doe d'r Möllering; dat hoes waar wit, en gaar nit kling –
en 't how zóng richtige boere-poat.
Doa igg'n sjuur doa loog 't huij – en in d'r sjtaal stoonge get kuij,
mit de milk woeëd dörch 't Tien gegaange
mit d'r fiets va duur bis duur – mit ing milkskan an 't sjuur
um zoeë get cente te goa vaange.

Refrein

Zoeë waar... 't op ós dörp i vreuger joare
Wie 'nne film zien ich 't zoeë nog goa
Mar dat góng allenuij verlore.
... deë film deë is allang gedoa.

En d'r Bomans waar d'r sjmid – doa goonge alle boere mit
de peëd hin vur ee nuij besjlaag
doa teëgenuever ee húske, kling – van d'r Simons, op d'r berg alling
zoeë herrinner ich 't mich nog vaag.
In '15 bouwet d'r notaar – en zieng vrouw; ee deftig paar
ing villa boave op Belvauer,
en doa voonge in later daag – lüj oet Indië oongerdaak...
mar doe waar ich al get ouwer.

Refrein

Bij de Carlieng in de friettetent – friet vuur 2 ½ cent
op d'r plei woa d'r dörpsput vreuger sjtóng;
mar in d'r kreeg doe moos die boed – auf Befehl van de Pruuse voet
en óch gong alles op d'r bóng.
Wieëinig te kriege, sjlechte tied – v'r woare doe de vrijheid kwiet
en 't goof sjrekkelige deenger,

en 's vriedigs noeëts gee vleesj, mar vusj! En uëveraal zoot rónk d'r dusj
ing ganse ziepsjap keenger.

Refrein

Góngste langs d'r kirkhof aaf, d'r kiezele-Haanwêg wieër eraaf,
da koamste oonge Agg'n Ing;
get boerehöfkes teëge-n-ee, ee krüts op inne voot va sjtee
en ing gut va dieke sjting.
Doa urges sjtoonge in de wei – d'r pap zieng kuij, sjtil in ing rij,
en die woeëte doa gemólke;
op druëg, en óch op nate daag – aldaag twieë kieër, oane geklaag
oonger ing lóch va reëgewolke...

Refrein

Wat ich es letste zage wil – ... wat woar 't doe nog richtig sjtil,
nog giug auto's op g'n sjtroat;
ginne heenger va verkiers-sjandaal – en koam me urges an d'r kaal
versjtóng me nog zie ege woad.
Íns in de sjtónde ee peëd mit kaar... – en 't sondigs... sjpieëlet de fanfaar
van die gemutelige deenger.
Sjtóng me te buttele in d'r gaad – da hoeët me uëveraal nog laat
't sjpieële van de keenger.

Refrein

Snoepgoed uit mijn jeugd

(uit de natuurgids 2004, Thijs Abbenhuis en bewerkt door Harrie Mulders)

Bij een van mijn bezoeken aan opluchtmuseum Eynderhoof in Nederweert-Eind zag ik in de entreekiosk snoep uit mijn jeugdijaren te koop liggen. Het waren o.a. zoethoutstokjes, toverballen, lakrits- drop-zuur-en kaneelstokken, suikerpapier en veterdrop. Snoep kregen we in onze jeugd (1940 – 1955) maar mondjesmaat toebedeeld ook al kon voor enkele centen van alles krijgen. Met wat we kregen moest ook nog zuinig omgegaan worden. Alleen één snoepje op zaterdag en zondag. In de vastentijd, 40 dagen voor Pasen, mocht helemaal niet gesnoept worden. Het verkregen snoep werd dan opgespaard in het zgn. vastentrommeltje. Als je tegenwoordig ziet wat de kinderen aan snoep krijgen en eten, kan dit nooit goed zijn voor hun gebit en gezondheid, laat staan voor hun opvoeding.

Soorten snoep: In het meeste snoep was suiker verwerkt. In de tweede wereldoorlog of vlak daarna moest er dan ook een suikerbon voor worden ingeleverd. Laat ik eens, zonder volledig te willen zijn, een reeks van dat spul in uw herinnering brengen. In willekeurige volgorde was dit: vellen suikerpapier, toverballen, kaneel- en zuurstokken, toffees, lollies, schuimpjes en ulevellen. Deze laatste waren glazige langwerpige snoepjes verpakt in een papiertje waar een gezegde of een spreuk op stond. De eerste twee regels van een liedje over het snoepje kan ik mij nog goed herinneren. Ze luiden: “ulevellen bracht zij mee, ieder kreeg er minstens twee.” Het slaat op de gewoonte om er mee op school te trakteren bij je verjaardag. De rest van het liedje is mij jammer genoeg ontschoten. een hele reeks snoep bestond uit dropartikelen. Deze werden gemaakt van het gedroogde sap van de geneeskrachtige zoethoutworstelstok (*Radix liquiritiae*). Je had hierin de gewone houtige zoethoutstengeltjes om op te “knauwelen”, veterdrop, zoute drop, katjesdrop, gewone dropjes en lakrits. Lakrits bestond uit staafjes. Hiervan werden enkele stukjes afgebroken en in een oud medicijnflesje met kurk van hoestdrank of levertraan gedaan. Het flesje werd vervolgens half met water gevuld en schudden maar. Boven het water vormde zich dan schuim dat we telkens opzogen. Het smaakte naar drop en we noemde het “schuimpje trekken”. Af en toe werd wat water bijgevoegd of enkele stukjes drop. In een andere serie snoep was chocolade verwerkt zoals bij chocoladerepen (kwatta soldaatjes sparen),

eitjes, flikken, kattentongen en bonbons. De lekkerste waren die met drank erin maar die mochten wij als kinderen niet hebben. Daar werd je dronken van! In weer een andere groep snoep waren kruiden gedaan als pepermunt, menthol of anijs. Voorbeelden hiervan waren: rol pepermunt, groentjes en anijsmuisjes in mini-babyflesjes met speen. Van oorsprong werden deze muisjes bij de geboorte van een baby aangeboden maar dan op een beschuit; bij een jongen waren ze blauw en bij een meisje roze. De kern in het muisje was een anijszaadje. Buiten het reeds genoemde snoep had je nog zuurtjes (in rol of los) pastilles, jubertjes, tum-tumt, spekjes, nogabrokken, scherp smakende dropbolletjes in een schuifdoosje; hun naam weet ik niet meer alleen dat ze erg op je tong "pitsten". Verder nog kandijkristallen, bruin of wit, los of aan een touwtje. Likzout of gemalen salmiak werd in flesjes verkocht en was bij ons erg in trek. Naast het vaste snoep waren voor ons dranken als limonadesiroop en gazeuse een traktatie. De gazeuse of priklimonade zat in glazen flessen afgesloten met een knevelstop met gummietje om het koolzuurgas niet te laten ontsnappen. 's Winters werden we verblijd met warme anijs of chocolademelk.

Aan feestdagen of seizoenen gebonden snoep: Met sinterklaas kocht men speciaal marsepein, fondantjes en borstplaat. Een marsepeinen hart werd naar je geliefde in spé gestuurd om van je brandende liefde voor haar te getuigen. Zij moest maar uitzoeken wie haar aanbiddler was. Borstplaat maakte men ook wel zelf in ijzeren springvormpjes. Men roerde hierbij suiker, water, melk en koffieroom in een steelpannetje op het vuur en liet het zolang inkoken, tot een druppel, van de lepel vallend, iets terugtrok. Er werd kleur en smaak aan gegeven door essence. Dit geconcentreerde sap zat in kleine buisvormige flesjes met een kurkje erop. Was de massa klaar dan goot men het in de vormpjes op een natgemaakt aanrecht of op boterhampapier. Je had vormpjes als hartje, rondje of vierkantje. Was alles afgekoeld dan loste men de vormpjes en klaar was kees. Ze waren wel doordringend zoet. Kerstmis had geen speciaal snoep of het moest dat van Sinterklaas zijn. Veel Limburgers vierden namelijk, naar Duits gebruik sinterklaas met Kerstmis, met de kerstman. Met Pasen waren er de paaseitjes van chocolade of suikerwaar en natuurlijk de grote paaseieren en haasjes, mooi verpakt in doosjes of mandjes met een strik erom. Seizoensgebonden was er eigenlijk geen trend in het snoepen, al werd er 's winters geen lakrits geschud...

Zelf snoep maken: Hiervoor heb ik beschreven over het maken van borstplaat. Een versnapering die thuis in de oorlog zelf maakten waren

karamels. Om karamels te maken smolt men suiker in een pan tot hij net bruin begon te worden (karamelliseren genoemd) waarna men er gepofte gortkorrels door roerde. Het oude imitatiegranieten aanrechtblad werd nat gemaakt, waarna de massa uit de pan erop uitgestort werd. Het werd een dunne plaat. Deze werd, voordat hij helemaal was afgekoeld, in vierkante stukjes gesneden van ongeveer 2½ centimeter en de karamels waren klaar. Ze werden in een trommeltje bewaard waarbij er wát meel op werd gestrooid zodat ze niet aan elkaar plakten. Wat ook zelfgemaakt werd in mijn jeugd was ijs. In een ijsemmer, die door de hele buurt circuleerde, werd dit gemaakt. In elkaar konden twee emmers draaien. In de binnenste ging een dunne puddingoplossing en tussen de buitenste en binnenste wand fijn geklopte stukken ijs met zoutkristallen erop. Dit ijs voor de brokken werd in staven van ongeveer 15 cm. vierkant en een meter lang gehaald, achter op de fiets, in een juten zak gewikkeld, in het slachthuis bij ons in de buurt. Door ronddraaien van de emmers zorgde het smeltende ijs met het zout erop, dat warmte aan de puddingoplossing werd onttrokken en dit overging in softijs. De hele buurt werd erop getrakteerd want je kon het niet lang bewaren. IJskasten waren er namelijk nog niet.

Waar kon je snoep krijgen: Vroeger was dit bij de kruidenier op de hoek, drogisterijen (zo kreeg je in Nieuwenhagen tegenover de kerk bij drogisterij Sjefke Mulders altijd een zakje pastilles, als kind wilde je hiervoor wel graag naar de winkel). Met de kermis was een groot deel te krijgen in de noga- en zuurstokkenkraam. Toverballen zaten later buiten bij winkels in doorzichtige automaten. Naderhand kwamen er uitgebreidere automaten waarin rollen drop, pepermunt, chocolade, kauwgum etc. etc. bevatten. De wekelijks langskomende "loemelekrémer" (voddenman) had ook een kist met snoep op zijn kar, afgedekt met een zeil tegen regen en grijpgrage handjes. Voor enkele loemele ging het zeil omhoog en mocht je wat uitkiezen. Een ondeugd van ons was het, als er thuis geen loemele waren, om deze voor op de kar eraf te jatten en ze achter bij de man weer in te leveren. Wij waren best vindingrijk hierin. Thans sluit de ene na andere kleine winkelier zijn deuren. De "loemelekrémer" is verdwenen. In enkele openluchtmusea als die van Arnhem en Bokrijk (België) houdt men nog oude winkeltjes in stand en verkoopt er nog het een en ander. Ook op de kermis staat nog de noga-kraam en de suikerspin.

Snoep van onze Amerikaanse bevrijders: Wat ik me het beste kan herinneren hiervan waren de dikke tabletten chocolade verpakt in vette

bruine watervaste doosjes. Het waren eigenlijk noodrantsoenen met veel voedingswaarde waarop de soldaten enkele dagen konden leven. Ze brachten ons ook chewinggum (kauwgum) in allerlei soorten. Je zou er mooie witte tanden van krijgen. Verder hadden ze vitaminezuurtjes in rolletjes of los in busjes, mentholsnoepjes en blikjes met gezouten en ongezouten pinda's.

Snoepen en gezondheid: Ons werd vroeger voorgehouden dat je van snoepen gaatjes in je tanden kreeg. Poetsen werd vaak vergeten of wat helemaal niet in zwang. Toch zag je soms echte snoepers met een mooi gebit rondlopen. Was dit misschien door hun natuurlijk goed glazuur of hadden ze al een kunstgebit? Ook zie je tegenwoordig veel te dikke kinderen. Komt dit wellicht door het snoepen of is van andere ongezonde voeding en te weinig lichaamsbeweging? Wie het weet mag het zeggen; maar gezond ziet het er niet uit. Een spreekwoord zegt: "Daar kan ik geen chocolade van maken", hetgeen wil zeggen: daar kan ik niets mee beginnen.

*Heeft u nog interessante verhalen,
geschiedenissen welke geschikt zijn voor ons
bulletin of jaarboek laat het ons weten!*

Kasteel Strijthagen

De oudste oorsprong van kasteel Strijthagen ligt in het duister. Volgens Jongen is het vrijwel ondenkbaar, dat, waar er reeds een Romeinse villa lag op de plaats van de tegenwoordige Overste Hof, er op deze beschutte, waterrijke, vrijwel ideale plek voor bewoning niet in de Romeinse tijd al het oog zal zijn gevallen. Nog steeds, volgens Jongen, zal op de ruïnes van deze Romeinse villa een Frankische woning van een grootgrondbezitter zijn gebouwd, een boerderij die in de tijd na Karel de Grote versterkt werd, met behulp van het beekje dat als gracht om de versterking werd geleid.

In de nabijheid van de Overste Hof zijn in 1922 bij opgravingen resten gevonden van een romeinse villa. Dit duidt erop dat reeds zeer vroeg bewoning is geweest in deze omgeving. Eind veertiende eeuw wordt reeds melding gemaakt van Overste Hof. De huidige bouw dateert uit 1749 en is een typische carréboerderij. Thans is de Overste Hof als hotel restaurant in gebruik.

Wij verlaten nu het terrein van de speculatie en treffen de naam Strijthagen (dan geschreven als Strithagin) voor het eerst aan in 1250 in een oorkonde, als Hendrik van Strijthagen in het gebied van Kerkrade een stuk grond in pacht krijgt. Of de familie daar al langer woonde is niet bekend. Wel worden nog leden van dit geslacht genoemd tot ongeveer 1350, maar dan blijkt de familie verhuisd naar Welten en naar Amby. Het adellijk huis in Welten, dat nog tot op de dag van vandaag bestaat, herbergt de familie van Strijthagen tot 1695. Deze oorspronkelijke hoeve in Welten neemt van dit geslacht de naam Strijthagen over, onder welke naam het huis tot op de dag van vandaag bekend is. Het huis is fraai gerestaureerd en sinds 1969 in het bezit van de familie Akkerman.

Het oude goed Strijthagen is intussen overgegaan op de heren van Monjardin rond 1350; en is in 1381 in handen van Nijt van Birgelen, die dan ook houder is van het Prickeleen. In 1386 behoort kasteel Strijthagen aan Keris Judenkop. De familie Judenkop die zich na verloop van tijd 'Judenkop van Strijthagen' gaat noemen, blijft in bezit van het kasteel tot 1537. In 1510 huwt Anna Judenkop van Strijthagen met jonker Jorrys van Schaesberg (dat er relaties waren tussen beide kastelen en hun bewoners is welhaast vanzelfsprekend). Doordat haar broer, die Strijthagen bezit, kinderloos overlijdt, erft Anna het bezit Strijthagen. (De naam Judenkop/Judenkopff was destijds geen

scheldnaam, maar een aanduiding voor een specilale helm) Hier begint al de gestage vermeerdering van eigendommen in handen van de Schaesbergers langs de vreedzame weg van huwen en erven. Na de dood van Jorrys van Schaesberg en zijn vrouw in 1562 verdelen hun zonen Johan en Willem de erfgoederen. Johan krijgt het kasteel Schaesberg en zijn broer Willem trekt naar Strijthagen; en noemt zich voortaan Willem van Schaesberg-Strijthagen. Deze zijtak van de familie van Schaesberg blijft dan vier generaties lang de eigenaar en bewoner van Strijthagen. De laatste: Michael van Schaesberg-Strijthagen overlijdt in 1678 kinderloos. De troebelen rond de tachtigjarige en dertigjarige oorlog, die heel Europa in rep en roer bracht na de reformatie, gingen ook in deze stille hoek niet ongemerkt voorbij. Na de beeldenstorm worden vele iet of wat protestantiserende edelen de ogen geopend. Zoals we al eerder lazen waren de Schaesbergers overigens fervente voorstanders van het katholieke geloof en de contrareformatie. Een doorbreking van de gevestigde orde leek hen alleszins gevaarlijk, ook en misschien vooral voor hun eigen toch wel feodale situatie. Zo diende een van de zoons in het Spaanse leger, in de dertigjarige oorlog. Hij stierf in 1630. Met het uitsterven van het geslacht Schaesbergen-Strijthagen gaat het bezit over in de handen van de familie Clotz vanaf 1673. Onder de familie Clotz wordt het kasteel vrij fundamenteel herbouwd. Volgens de 'Voorlopige lijst der Nederlandse Monumenten van 1926' wordt, met gebruikmaking van de 1,75 meter brede hoofdmuren van het middeleeuwse kasteel een nieuw sierlijk landhuis gebouwd rond 1700 in Engelse stijl. De grachten werden gedempt. Het kasteel werd door een aparte toegang van de boerderij gescheiden. (Bij opgravingen zijn op het voorplein restanten van een mogelijke eveneens 16e eeuwse brug gevonden, waarschijnlijk een ophaalbrug). In deze vorm kennen wij Strijthagen, al zijn er in de achttiende en negentiende eeuw nog toevoegingen gekomen als het bordes aan de oostzijde (door Honigmann aangelegd). De boerderij is in dezelfde tijd onder de nieuwe eigenaars de Clotz aan het einde van de zeventiende eeuw herbouwd, blijkens de ankers in de gevel welke het jaartal 169. aangeven. Ook het nog gedeeltelijk bestaand interieur duidt op welvaart en een fleurige levensstijl. In 1764 huwt Maria Theresia de Clotz met een heer van Collenbach, die in 1775 bezitter van Strijthagen wordt. Hij was kennelijk niet erg betrokken, als adellijke, bij de Franse revolutie, immers, wij horen niet dat hij van zijn goed wordt afgezet, of vlucht. In 1800 verkoopt hij integendeel zijn goed aan baron van Lommesssem die in 1813 huwt met Maria von Pelzer Berensberg

(waarvan de grafstenen nog op het kerkhof rond de kerk kunt aantreffen). Baron van Lommessem wordt na de Franse revolutie bij het herstel van de autocratische lijnen burgemeester van de gemeente Schaesberg. Wij zagen hem al als strijder voor de zaak van de Belgische onafhankelijkheid van 1830 – 1839. Zijn nicht huwde met baron Victor de Rosen. Kasteel Strijthagen komt zo in handen van de familie de Rosen – dit tot 1895 – en brengt in die tijd twee burgemeesters van Schaesberg voort. Je zou kunnen zeggen, dat het ancien regime, zij het in wat aangepaste vormen, zich in Schaesberg voortzet tot 1895.

Ook is er op Strijthagen een hertenkamp geweest, n.l. aan de overzijde van de weg. Hier hield de eerste baron de Rosen een verzameling reeën en herten er op na die evenwel op een nacht door honden, die door de vijanden van de baron over de afgrastering gedreven, gedood.

Immers, lag het zwaartepunt van het bestuur sinds eeuwen op kasteel Schaesberg, na de opheffing van de feodale structuren verandert in feite alleen het zwaartepunt van plaats. Weer is het een kasteel – ditmaal Strijthagen – waarvan de bewoners sinds 1827 in feite de machtigste positie binnen de nieuwe structuur bezet. Met een voorgeschiedenis van eeuwen hoeven we ons weinig wijs te maken over mogelijke democratische verhoudingen tussen dorpelingen en heer, die tenslotte toch maar op een kasteel woonde en zo de afstand tussen bestuurde en bestuurder niet alleen zichtbaar maakte, maar zelfs min of meer legitimeerde. U kent de uitdrukking: "Dat zint toch och beëter luu!!" Terug naar het goed Strijthagen. Bij de dood van de laatste baron de Rosen (die begraven werd in de grafkelder onder de Petrus en Pauluskerk – ook in dit opzicht werd de feodale traditie van de Schaesbergers voortgezet-) erfde zijn nicht de barones de Spirlet het complex, wat ze, na financiële problemen in 1899 verkocht aan de nieuwe opkomende industriële adel: aan Frits Honigmann, de grondlegger van de mijn Carl, de latere Oranje Nassau II. Het naamfeest van de barones de Spirlet op 8 september 1895 werd groots gevierd. Alle wegen in het park en langs de vijvers waren met lampion versierd. Dat was iets voor die tijd! Iedereen mocht in het park. Op die heerlijke septemberavond was het zwart van de mensen. De harmonie van Schaesberg gaf een concert. In het kasteel werd gesoupeerd en gedanst. Onder de vele gasten waren een dertigtal Belgische officieren.

Deze Honigmann woonde eerst een tijdje op kasteel Terworm in Heerlen, dat was klein naar zijn smaak. En Strijthagen was duidelijk een klasse chiquer dan Terworm. Honigmann woonde periodiek op

cf. Pierre Peters

Oranje Nassaburchen

Srijthagen tot 1917, toen het verkocht werd aan de Staatsmijnen. Maar de Staatsmijnen waren van huis uit nu niet direct kasteelbeheerders. Mede door verzakkingen a.g.v. de kolenwinning was het verval nauwelijks meer te stuiten.

Na de tweede wereldoorlog werd het kasteel ter beschikking gesteld van de kunstenaarsfamilie De Haas. De weduwe De Haas-Koelman is er na het overlijden van haar man Ad de Haas, in 1972 nog een tijd blijven wonen. Echter de familie trok uit het kasteel weg, omdat het werk van Ad de Haas door het vocht in het gebouw vernietigd dreigde te worden. Het verval sloeg steeds harder toe. In 1976 kocht de gemeente Schaesberg het kasteel. Maar allerlei plannen om er van alles mee te doen, (vakantieverblijf, restaurant etc. etc) stuitten telkens weer op geldgebrek en/of weerstand. Het lag er desolaat bij. In de jaren negentig is het dan aangekocht door de Kasteel tuinen Mondo Verde die het opgenomen hebben in hun park. Ook kan het gebruikt worden als trouwlocatie.

Van buiten heeft het nog steeds de wonderlijke aantrekkingskracht van weleer: het lieflijke, barokke kasteel met zijn prachtig terras boven de romantische vijver.

Tegenover het kasteel, aan het begin van de tweede vijver gaat een smal pad tussen de brandnetels naar de ijskelder. Vroeger bestonden geen koelkasten om alle gerechten en dranken koel te houden. Dit werd opgelost door een ijskelder te graven. Hier is de ijskelder in de oostelijke helling uitgegraven en begroeid met bomen. Hierdoor had de zon nagenoeg geen invloed op de ijskelder. In de winter werden uit de vijver ijsblokken gekapt en opgeslagen in de ijskelder. Door deze methode had men tot laat in de zomer ijs ter beschikking om gerechten en dranken koel te houden. Deze ijskelder was helemaal vervallen. In 1991 heeft men de ijskelder weer helemaal gerestaureerd en in gebruik genomen als vleermuizen kelder. Hierdoor heeft de kelder toch weer een goede bestemming gekregen.

Geesten en gauwdieven in Schaesberg

De bekende Limburgse dichter Pierre Kemp, die vele jaren als beambte bij de Laura en Vereniging te Eygelshoven werkte, heeft in zijn boek "Limburgs Sagenboek" de beste sagen en legenden uit Limburg verzameld. Ook Schaesberg heeft daaraan ijverig bijgedragen. Hier volgen enige verhalen van hem.

Leenderkapelletje

De graaf van Schaesberg had tijdens een veldslag de hulp van de Heilige Maagd ingeroepen en de veldslag gewonnen. Hij wilde nu iets doen ter ere van zijn beschermster, maar hoe hij ook nadacht, hij vond niets dat ook maar in de verte waardig was als een hulde aan de Lieve Vrouw. Tot hij op zekere nacht droomde dat het op de top van de berg bezijden het kasteel sneeuwde. Maar wonder, terwijl de sneeuwvlokken overal vielen en zich ophoopten, bleef er één plek open waar geen sneeuw viel. De plek had precies de vorm van de grondslag van een kapelletje. Toen de graaf nu de volgende ochtend wakker werd, herinnerde hij zich zijn droom. De gehele morgen kon hij de gedachte niet meer van zich afzetten, dat het misschien wel iets meer was geweest dan een droom. Om die gedachte kwijt te worden, begaf hij zich naar de top van de heuvel. Toen hij aan de voet van de heuvel kwam voelde hij dat de grond vochtig was als had het er lang geregend. Maar toen hij boven op de top kwam, vond hij deze droog. Hij stond er nu nog meer verwonderd over. Zou zijn droom dan werkelijkheid zijn geweest? En dat de vochtigheid van de grond nog van de gesmolten sneeuw afkomstig was? De graaf ging na hoever de top dan wel droog was en nu ontdekte hij dat dit overeen kwam met de maten van de plek, die hij in zijn droom had gezien als de donkere plaats waar geen vlokje gevallen was, tussen al dat wit van de sneeuw. Hij beschouwde dat alles als een teken van zijn beschermster dat zij zijn moeilijkheid om Haar een waardig bewijs van verering wilde wegnemen en dat zij op die plaats bijzonder vereerd wilde worden. De graaf liet het Leenderkapelletje bouwen dat er nu nog staat en dat gedurende de hele maand mei een bedevaartplaats is.

Gevangen kerkdief

Het kapelletje van O.L. Vrouw in de bossen onder Schaesberg werd op de feesten van Maria druk bezocht en het offerblok werd dan niet vergeten. Een dief, die in de nacht na zo'n feestdag het offerblok wilde ledigen, bleef er met zijn vingers aan kleven. Hoe hij zich ook weerde en wat hij ook deed, hij had zich zelf eerder de vingers afgerukt dan dat hij

weg kon. Zo moest hij tot zijn straf wachten tot de volgende morgen een paar mensen de kapel passeerden. Deze vernamen nu van de kermende dief wat er was voorgevallen. Dit verwonderden hen zeer, maar zij durfden, nu Maria zelf op zo duidelijke wijze de straf van de dief verlangde, zich niet wagen aan een poging om hem te bevrijden. Zij gingen naar de gerechtsdienaar en eerst nadat deze de dief had geboeid en hij dus zijn straf niet meer kon ontlopen, werden de vingers door de geheimzinnige macht die ze aan het offerblok kleefde, los gelaten.

De stem van Boven

Te Schaesberg zaten enkele mannen te kaarten. Er was een slager bij. Deze kreeg met een van de andere spelers ruzie over de kaarten en gaf hem in zijn drift een mep om de oren. "Dat zal je berouwen!" riep de geslagene. Enige tijd daarna kreeg de slager bericht dat zijn zuster, die even over de Duitse grens woonde, stervende was. Er bestond toen nog geen spoorverbinding en zo moest de slager er met een karretje en paard heen. Onderweg werd hij steeds lastig gevallen door een zwarte hond. Wilde hij het dier slaan dan week het telkens naar de andere kant van het paard. Hij zag echter dat de zwarte hond een wit plekje boven het voorhoofd had en begreep toen met wat voor soort hond hij te doen had. In zijn kar lag ondermeer ook een houweel en daar men zulke dieren goed kan treffen met blank staal, greep hij het houweel en mikte naar de witte plek. Hij raakte goed en uit het zwarte vel kroop dezelfde man die hij eens bij het kaarten een slag om de oren had gegeven en hem toen had toegeroepen: "Het zal je berouwen!" De man nu schold de slager geweldig uit en zei: "Hier ben je me nog de baas, maar wacht maar daarginds in het bos, daar zal ik je wel vinden; daar ontkom je me niet." De slager werd razend en sloeg met zijn houweel waar hij raken kon tot hij een stem van boven hoorde, die hem toeriep: "Daar staat geschreven: gij zult niet doodslaan!" Geschrokken liet hij nu zijn wapen zakken. Hij liet zijn vijand langs de weg liggen en reed verder. Toen hij aan het huis van zijn zuster kwam, was deze reeds overleden.

De Vuurman

Vele jaren geleden vertoonde zich in de Molt, in de nabijheid van de Kakertshof, dikwijls een vuurman. Een vuurman was iemand die gestorven was zonder bijvoorbeeld een belofte die voor hem belangrijk was te hebben volbracht. Hij kon nu in het graf geen rust vinden en zwierf in de gedaante van een roodgloeiende bol na het vallen van de duisternis over de aarde. Op zoek naar iemand die bereid zou zijn de niet nagekomen belofte alsnog voor hem te volbrengen, zodat hij eindelijk in

het graf rust zou vinden. Een moedig man die de vuurman van de Molt al vaker was tegengekomen, ging op een nacht naar hem toe en vroeg hem wat hij hebben moest? De vuurman antwoordde dat hij zich tijdens zijn leven had voorgenomen een bedevaart naar Kevelaer te maken, doch dat hij dit voornemen niet had volbracht. Indien iemand anders dit nog in zijn plaats zou willen doen, zou hij van zijn wroeging verlost worden en rust vinden. De man beloofde dit en ging enkele dagen later inderdaad naar Kevelaer. Toen hij daarna weer voor de eerste keer langs de plaats kwam waar hij de vuurman zo dikwijls gezien had, trad een gedaante op hem toe, gekleed in een lang wit gewaad. Hij gevoelde echter geen angst. De geestverschijning maakte zich bekend als de gewezen vuurman. Hij bedankte hem dat hij nu was verlost en beloofde voor hem te zullen bidden. Dat heeft hij zo goed gedaan, dat de man kort daarna is gestorven.

De luisterkat

In Schaesberg woonde een bejaard echtpaar. Als zij 's avonds in de keuken kalmpjes bij de kachel zaten, sloop telkens een vreemde zwarte kat de keuken in en ging voor het vuur liggen. In het begin letten de oude mensen daar niet op, maar later viel het de man op dat die vreemde kat hem zo aanstaarde en dan hem en zijn vrouw bekeek als wilde zij hen de woorden uit de mond trekken. Hij vond dit nog meer verdacht omdat de kat dat vooral deed, wanneer hij zijn vrouw of deze hem dingen over andere mensen vertelde, die niet bestemd waren om publiek te worden. De daag daarna echter was alles wat zij de avond tevoren besproken hadden, bekend door héél het dorp. De man kon die kat nu met geen goede ogen meer bekijken. Hij wilde het echter nog eens proberen en daarom sprak hij met zijn vrouw af om de volgende avond iets heel onnozels te vertellen. Zij zouden dan wel gauw bemerken of dat ook rond verteld werd. De proef werd genomen en reeds de volgende morgen was heel de dwaze praat, die hij met zijn vrouw was overeengekomen, door het dorp bekend. De man meende nu bewijzen genoeg te hebben maar hij besloot nog wat te wachten met het afstraffen van de kat. Eerder dan hij vermoedde, zou hij daar gelegenheid toe krijgen. Zijn vrouw was de middag volgende op de dag dat de proef was gelukt, bezig met schoenen te poetsen, toen de kat weer binnenkwam. Zij begon over de glimmende schoenen te lopen, zodat de afdruksels van haar vuile poten op de pas gepoetste schoenen stonden. De oude vrouw joeg de kat weg en poetste de schoenen opnieuw, maar telkens kwam het beest terug en maakte ze weer vuil. Dat werd de oude man die dit alles

had aangezien toch te machtig. In zijn drift greep hij een van de schoenen, wierp ermee naar het dier en raakte het aan een der achterpoten zodat de poot brak. De volgende morgen vernam hij dat een buurvrouw, die geen al te goede naam had, een been had gebroken. Zij durfde niet te zeggen waar haar dat was overkomen, doch na die tijd hadden de oudjes geen last meer van de kat en deden hun nieuwtjes die voor elkaar bestemd waren niet meer de ronde door het dorp.

De weerwolf

Op de Overste Hof te Schaesberg diende een knecht die 's morgens nooit at. Werd hem dan gevraagd waarom, dan antwoordde hij steeds dat hij geen trek had. De mensen van de hoeve wisten niet wat zij ervan moesten denken. Zo werd de knecht dan ook stilaan verdacht een weerwolf te zijn. Hoe dat te bewijzen? Er werd nu echter op hem gelet. Op zekere dag was er op de hoeve een veulen gestorven en begraven. De avond van die dag ging de verdachte knecht naar een grote holle wilg die eenzaam in het veld stond en kroop daarin. Kort daarna sprong er een hond uit de wilg. Dit alles had een andere knecht gezien. Hij volgde de hond van zo nabij mogelijk en zag nu dat deze naar de plaats liep waar het veulen begraven was. Hij begon het veulen aan de poten uit de grond te trekken en verslond het. Daarna liep de hond naar de boom terug en wat later kroop de knecht er weer uit. De ander wist nu genoeg. De volgende morgen was de knecht weer present; zoals gewoonlijk at hij niet. "Zeg mij nu toch eens waarom eet jij niet?" vroeg de andere knecht, die de avond daarvoor heel zijn doen en laten had bespied. "Dat weet jij toch: ik heb geen trek." antwoordde de weerwolf van de avond tevoren. "Dat zou men anders niet gezegd hebben, toen ik je gisteravond bezig zag met dat veulen uit te graven en te verslinden", zei de ander daarop. "Het kwam mij voor dat je toen een geweldige honger had. Als enig antwoord hierop gaf de knecht die uit weerwolven ging een geweldige schreeuw, vluchtte weg en werd nooit meer gezien.

Activiteiten 2005

do 17 febr aanvang 19.30 uur Dhr. Verheijen over het nut van kadastrale archieven.

maart Algemene Ledenvergadering (zie volgende bulletin)

In bulletin 2005 nr 1 (begin maart) worden de overige activiteiten 2005 kenbaar gemaakt.

20 jaar bulletin en jaarboek

(door Mevr. Nederpel)

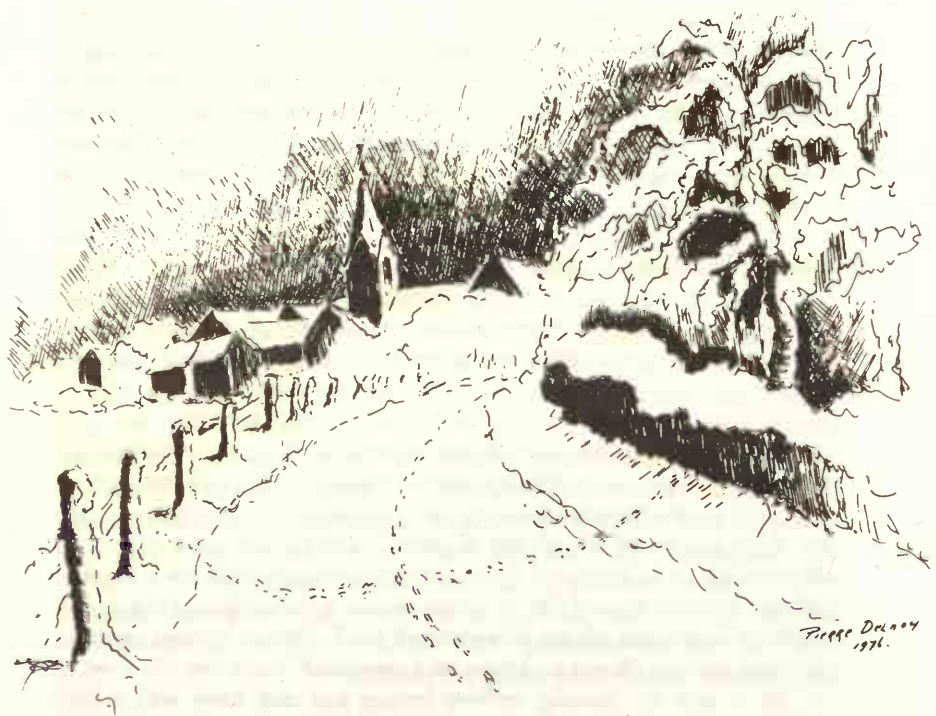
Voor al degenen die het begin van het O.C.G.L. en het bulletin en jaarboek niet hebben meegemaakt wil ik dat eens vertellen. Het is februari 1984. Zojuist hebben wij de jaarvergadering van het O.C.G.L. gehad. Er waren net als in 1983 35 leden. Daar ging natuurlijk wel wat aan vooraf. Zomer 1982 waren een groepje mensen bij elkaar gekomen om te praten over de oprichting van een heemkundevereniging. Door allerlei publicaties en lezingen bleek dat er veel mensen urnen, stenen en mijntributen hadden die eigenlijk in een vereniging ondergebracht moesten worden om later niet verloren te gaan. In november 1982 werd door hen het O.C.G.L. opgericht. Op de eerste ledenvergadering in januari 1983 kwamen 35 mensen. Van deze 35 mensen van het eerste uur zijn er nog geen twintig meer over de anderen zijn inmiddels overleden. Op deze vergadering werden de secties opgericht. Iedere sectie ging zich richten op een speciaal aspect van heemkunde. Die 35 leden sloten zich aan bij een van deze secties. In 1984 bleek dat deze 35 mensen werkten en er verder niemand meer bij gekomen was. Besloten werd dat wij daar iets aan moesten doen. Wij, dat waren Chris Verbunt, dat was de aangever en ik moest meedoen. Wij hadden het tot nu toe druk gehad met filmen van het Journaal van Schaesberg; dat was in 1983 het laatste geweest dus als dat gemonteerd en vertoond was waren wij daarmee klaar. Ook hadden wij in 1983 nog het boek over de oude gemeente Schaesberg gemaakt, maar dat was ook klaar. Dus kwam Chris Verbunt op het idee een bulletin te maken om het O.C.G.L. te promoten. De voorzitter vond het een goed idee, dus begonnen wij met de voorbereiding van een bulletin. Hein Rade was bereid om een zeer toepasselijke tekening te maken voor de omslag. (Als ik nu het eerste nummer nog eens nalees was het niet gek voor beginners.) Maar toen kwam het voornaamste, de uitvoering!! Wij hadden nog geen computer dus moest alles getypt worden. Hij (Chris) had een hekel aan A4 formaat. Het moest een handzaam boekje worden op A5 formaat. Dus werd er getypt op een speciale maat papier en tot 80% verkleind. Dat was een mooi formaat met 'n mooie letter. Er werd iemand gevonden die voor een redelijke prijs fotokopieën maakte en ons eerste bulletin was klaar. Dit eerste nummer een zgn "nul" nummer konden wij rondbrengen, het was december 1984. Maar het moest ook voor promotie gebruikt worden en zo werd er in elke dokters- en

tandartswachtkamer een bulletin neergelegd. Dit had effect. Het aantal leden verdubbelde in een jaar. Per 1 januari 1986 waren er 70 leden en in januari 1987 105.

Vermeld mag worden dat na de uitgave van het eerste nummer het Limburgs Dagblad een groot artikel aan onze vereniging heeft gewijd en naar aanleiding daarvan de ROZ (huidige L1, radio Limburg) een vraag gesprek met Chris Verbunt heeft uitgezonden. Wij timmerden dus goed aan de weg. Nu dit dus liep moest er een jaarboek komen. Dhr. Derks, die toen voorzitter was, vond het wel een goed idee, maar was bang dat het niet haalbaar was om dit jaarlijks vol te houden. Als dat niet zou lukken moesten we er maar niet aan beginnen. Maar Chris beloofde hem: "Jij krijgt ieder jaar een jaarboek!" Dat heeft hij 8 jaar volgehouden. Toen was hij 80!! Intussen hadden we een nieuw bestuur en moesten die het maar voortzetten. Maar ja, je wil dan wel een jaarboek, maar hoe zet je het op, waar haal je de goede artikelen vandaan, waar kun je het laten drukken, enz, enz. Dhr. Derks, die geschiedenisleraar was, gaf het eerste artikel over de grensregio in de Europese geschiedenis. Dat was dus een goed begin. Dhr. Kuyl maakte een verhaal over de Feldbiss, Jos L'Ortye over de grenzen der voormalige gemeente Nieuwenhagen en 't Spaans Kentje en we kregen een interessant stuk over het mergellandschap. Alles moest, net als het bulletin, op een speciaal maat papier getypt en tot 80% verkleind worden. Het eerste jaarboek konden we laten kopiëren bij dezelfde persoon die onze bulletins verzorgde. Maar zelf moesten we nog op zoek naar een boekbinder. Die hadden we redelijk gauw gevonden bij een oud collega van Chris Verbunt, die deed dit na zijn pensionering als hobby. Daar hadden wij dus ons eerste jaarboek, mooi van inhoud, maar minder mooi van uitvoering. Omdat het in de breedte iets groter was, was het iets minder verkleind, met als gevolg dat iedere bladzijde tot onder toe bedrukt was. Dit was niet zoals het hoort. Een les voor de volgende keer. Omdat we er ook foto's in wilden opnemen moest het voortaan gedrukt worden. Toen begonnen de zorgen pas goed. Drukkerij Eydemus die ons boek "Schaesberg in woord en beeld" gedrukt had was failliet. Dus werd naar een andere drukker gezocht. Er was er een in Schaesberg, later in Waubach, die het een peulenschil vond 100 jaarboeken te drukken. Dat hebben we geweten! We moesten wel alles zelf vouwen, dus kregen we van die grote vellen, die we dan zelf moesten vouwen en sorteren. Als het dan nog goed gedrukt was ging dat nog wel, maar alles was schots en scheef gedrukt. Als we een vel

vouwden, stond de tekst scheef op papier. Die man heeft er zeker 50 opnieuw moeten drukken. Gelukkig hadden we een goede binder, die er weer een mooi boekje van maakte. Het jaar daarop beloofde deze drukker het goed met ons te maken als hij het nieuwe jaarboek ook mocht drukken. Maar wij hadden intussen meer leden en 100 jaarboeken was niet meer genoeg. Dus moest hij voor een klein prijsje 200 boeken afdrukken. Hij had er best nog wat aan kunnen verdienen als het niet hetzelfde was als het jaar daarvoor. We moesten weer zelf vouwen en sorteren, maar de helft moest weer opnieuw gedrukt worden omdat alles scheef stond. Toen hadden we er genoeg van. Het hele jaar ben je, naast het bulletin, met het jaarboek bezig, die ellende wilden we niet nog een jaar. Maar een goede drukker die een oplage van 200 stuks wilde drukken is moeilijk te vinden. Iemand zei: "Als je er 3000 wil heb ik nog wel een gaatje, maar voor 200 stuks ga ik mijn machines niet instellen." Heel Zuid-Limburg hebben we doorkruist, tot Sittard toe. Eindelijk kwamen we via via terecht bij Deurenberg in Kerkrade, die wel een kleine oplage drukt; het punt daar was dat 200 stuks erg duur waren. Bij afname van 300 konden ze gedrukt worden tegen een redelijke prijs. Omdat we de jaarboeken toen niet duurder wilden verkopen als vijftien gulden, moesten we toch 300 stuks laten drukken, die zijn in de loop der jaren wel verkocht. Eindelijk kregen we het jaarboek kant en klaar in huis. Wat een genot! Maar we waren er nog niet. Je kunt natuurlijk niet ieder jaar 300 boeken laten drukken voor 150 leden. Toen maakten we kennis met onze laatste drukker dhr. Karel Murrer uit Heerlenbaan, die deed het deels voor hobby deels voor werk. Deze heeft daarna alles gedrukt voor onze vereniging, jaarboeken, boeken in de reeks "Ken Landgraaf" en intussen ook ons bulletin. Die kregen we toen ook gevouwen en geniet, panklaar dus. Dan moesten we alle voorgaande jaren nog zelf doen. Zo konden we na 8 jaar alles zonder moeite overdragen aan het nieuwe bestuur en een nieuwe redactie. Tot 2003 het jaarboek in een nieuw jasje verscheen. Maar het wordt nu ook gemaakt door echte vaklui; om jaloers op te worden!! Karel Murrer verzorgt nog steeds ons bulletin.

**HET BESTUUR WENST U
PRETTIGE FEESTDAGEN
EN EEN
GEZOND 2005**

(tekeningen in dit bulletin uit Heemwieë noa Limburg, Nic Bout en Pierre Delnoy)
(tekeningen artikel May Qauedfieg; May Q.)

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

Cursief en vet gedrukt is gewijzigd t.o.v. vorige versie		Prijs	
Titel:	Jaargang / Auteur	leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
o.a. Geschiedenis van onze grensregio.	1985	uitverkocht	
o.a. 3/4 eeuw mijnbouw Laura en vereniging	1986	uitverkocht	
o.a. 150 jaar Nieuwenhagen / Pastoor Simonis	1987	uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Préhistorie Rimburch / Ontstaan parochie Nieuwenhagen	1989	uitverkocht	
o.a. Pottenbakkersoven Groenstraat / Acht eeuwen grensgeschiedenis.	1990	uitverkocht	
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
De bevrijding van Landgraaf	1993/1994	uitverkocht	
Landgraaf in de jaren 1940-1945	1995	uitverkocht	
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
De mijnen in Landgraaf	1997/1998	uitverkocht	
Herinneringen aan de 20e eeuw.	1999/2000	13,60	15,00
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	13,60	15,00
Van Romeinse weg tot "d'r Sint Joep va Woabich".	2002	uitverkocht	
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	12,50	15,00
o.a. Schutterijen Landgraaf - ON2 - Verwantschappen met E.hoven	2004	12,50	15,00
SERIE "KEN LANDGRAAF"			
DEEL 1: Krulsen en kapellen		uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen		2,25	3,20
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg		3,00	3,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar		uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.		uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve		uitverkocht	
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunsjtroat		12,50	15,00
DEEL 8: Fotoboek Van d'r Herreweg noa Nuijenhage		12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopiën)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,25	3,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,25	3,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,25	3,00
Voormalige gemeenten Landgraaf 1805/1807 (A3)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,30
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer heë boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	uitverkocht	
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	10,00	10,00
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	4,50	6,80
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,40	4,50
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,45	0,60
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eijgelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	11,50	23,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	5,00	5,00